

Rapport
2024:7

Hvordan samarbeider fagskolene med arbeidslivet om utdanningene?

Håkon Høst, Jon Furholt og Rønnaug Lyckander

NIFU

Rapport
2024:7

Hvordan samarbeider fagskolene med arbeidslivet om utdanningene?

Håkon Høst, Jon Furholt og Rønnaug Lyckander

Rapport 2024:7

Utgitt av Nordisk institutt for studier av innovasjon, forskning og utdanning (NIFU)
Adresse Postboks 2815 Tøyen, 0608 Oslo. Besøksadresse: Økernveien 9, 0653 Oslo.

Prosjektnr. 21418

Oppdragsgiver Direktoratet for høyere utdanning og kompetanse (HK-dir)
Adresse Postboks 1093, 5809 Bergen

Fotomontasje NIFU

ISBN 978-82-327-0648-8 (online)
ISBN 978-82-327-0649-5 (trykk)
ISSN 1892-2597

Copyright NIFU: CC BY 4.0

www.nifu.no

Forord

Hensikten med denne studien har vært å undersøke fagskolenes samarbeid med arbeidslivet om utdanningene, hvilke karakteristika det har, og hvordan det varierer langs ulike dimensjoner. Rapporten drøfter også sammenhengen mellom samarbeid og arbeidsmarkedsrelevans i betydningen kandidatenes overgang til arbeidslivet. Rapporten er utarbeidet på oppdrag fra Direktoratet for høyere utdanning og kompetanse. Forskere i prosjektet har vært Jon Furholt, Rønnaug Lyckander og Håkon Høst (prosjektleder). Vi takker representanter for fagskoler, utdanninger, og bedrifter for at de har stilt opp og delt sin kunnskap med oss.

Oslo, 26. april 2024

Vibeke Opheim
direktør

Cay Gjerustad
forskningsleder

Innhold

Sammendrag	7
1 Introduksjon	11
1.1 Om prosjektet	11
1.2 Bakgrunn og kunnskapsstatus	11
1.2.1 Myndighetenes tiltak for å styrke arbeidslivsrelevansen i fagskolesektoren	12
1.2.2 Videreutdanninger på fag versus grunnutdanninger	14
1.2.3 Omfattende rasjonalisering av fagskolestrukturen	15
1.2.4 Tilbudsstruktur og dimensjonering	17
1.2.5 Nasjonale studieplaners betydning	17
1.2.6 Lav grad av bedriftsfinansiering	19
1.2.7 Arbeidsmarkedsrelevans	19
1.3 Teoretisk perspektiv	21
1.4 Arbeidshypoteser og problemstillinger	22
1.5 Metoder og data	24
1.5.1 Et kvalitativt design	24
1.5.2 Data om oppnådd arbeidslivsrelevans	24
1.5.3 Casestudier	25
1.5.4 Valg av fagområder, skoler og utdanninger for undersøkelsen	26
1.5.5 Kunnskapsstatus om de valgte fagområdene	27
1.6 Oppsummering og rapportens videre oppbygning	34
2 Fagskolenes samarbeid med arbeidslivet	35
2.1 Fagskolen Innlandet	35
2.1.1 Tre ulike utdanninger	38
2.1.2 Logistikk	38
2.1.3 Anlegg	42
2.1.4 IT-drift og sikkerhet	45
2.2 Kunstscolen i Bergen	49
2.3 Fagskolen Kristiania	55
2.3.1 Grafisk design	58

2.3.2	Regnskapsmedarbeider	62
2.4	Norges Fagakademi.....	66
2.4.1	Imageakademiet.....	68
2.4.2	Regnskapskonsulent i Fredrikstad.....	71
2.5	Fagskolen i Agder.....	74
2.5.1	KEM-utdanningen.....	77
2.6	Noroff.....	80
2.6.1	Nettverk og IT-sikkerhet.....	83
3	Samarbeidet med arbeidslivet: Oppsummering og drøfting	87
3.1	Hvordan samarbeider fagskolene med arbeidslivet?.....	87
3.1.1	Fagråd som bransjenorm for samarbeid om studieplaner	88
3.1.2	Lærere som arbeider innenfor fagfeltet.....	94
3.2	Hva påvirker samarbeidsformene?.....	95
3.2.1	Fagområdene	95
3.2.2	Skolene	100
3.3	Sammenhengen mellom samarbeidsformer og overgangen til relevant jobb	101
3.4	Avslutning og konklusjoner.....	105
	Referanser.....	109
	Tabelloversikt.....	111

Sammendrag

Et sentralt utgangspunkt for prosjektet har vært å forstå hvordan fagskolene samarbeider med arbeidslivet, samt i hvilken grad og hvordan dette påvirker arbeidslivsrelevansen av fagskoleutdanningene. Prosjektet baserer seg på en kvalitativ undersøkelse av seks fagskoler og 10 fagskoleutdanninger innenfor tekniske utdanninger og IT, økonomisk-administrative utdanninger og kreative utdanninger. De mønstre vi ser i samarbeidsformer er holdt opp mot kvantitative data om overgangsmønstre fra utdanning til arbeid hentet fra NIFUs siste kandidatundersøkelse for fagskoleutdannede. Noen sentrale viktige funn fra undersøkelsen:

- Fagskolene har mye samarbeid med arbeidslivet, og bedriftene vi har intervjuet er svært positive til samarbeid med fagskolene, som de ofte opplever som enklere å forholde seg til enn universiteter og høyskoler.
- Fagråd for samarbeid med arbeidslivet ser ut til å ha blitt en form for bransjestandard i fagskolesektoren. Ettersom dette ikke er noe myndighetskrav, kan det forstås primært som resultat av det vi her har definert som et isomorfsk trykk, hvor institusjonene graviterer mot en felles standard,
- En annen samarbeidsform som fremstår som viktig er lærere som samtidig jobber i fagfeltet. Dette finner vi eksempler på i alle fagområdene, men det er mest utviklet i noen av de kreative utdanningene.
- Vi finner generelt liten sammenheng mellom samarbeid med arbeidslivet og arbeidslivsrelevans forstått som andelen kandidater fra fagskolen som går over i relevant jobb. Det siste ser ut til å primært henge sammen andre forhold

Fagråd som bransjenorm, men rådene er svært ulike

Samarbeidet materialiserer seg altså klartest i det at fagråd for samarbeid med arbeidslivet i alle utdanninger ser ut til å ha festet seg som en bransjenorm. Ni av ti utdanninger vi så på hadde dette, og den tiende hadde gode argumenter for å organisere seg annerledes.

Bak betegnelsen fagråd finner vi imidlertid alt fra de veldig strukturerte og forpliktende rådene, til råd som er veldig løst organisert. Alle fagskoler ser det som nødvendig å samarbeide med arbeidslivet. For noen utdanninger kan en

minimumsvariant, kontakt med enkeltbedrifter for å sjekke ut studieplanen, oppleves som tilstrekkelig. Utdanninger med bredere og mer formaliserte fagråd, som ofte også er mer representative for et avgrenset område av arbeidslivet, har gjerne et potensial for også å drøfte bransjenes kompetansebehov, og skolenes utdanningstilbud og rekrutteringsstrategier ut fra dette.

Om vi ser på fagrådernes formalisering og systematikk, hva de diskuterer og hvilken innflytelse arbeidslivet har, er det veldig store sprik i feltet. Noen utdanninger har etablert brede fagråd som møtes regelmessig, hvor det er en klar dagsorden og det sendes ut referat i etterkant. Regelmessige møter, oppfølging og tilbagemelding, gir bedriftsrepresentantene opplevelsen av å delta i et råd. Samtidig er det heller ikke i de mest velutviklede rådene noen tvil om at det er skolene som har regien på møtene og størst eierskap til resultatene fra samarbeidet.

I motsatt ende har flere av fagrådene et klart løsere preg. Det gjelder hvor ofte det avholdes, hva som tas opp, og om det sendes ut referat i etterkant. Hvem som deltar varierer voldsomt, og bedriftsrepresentantene kan noen ganger være usikre på om de er medlemmer i et fagråd, eller bare skulle være med på ett møte. Noen fagråd praktiserer en- til en- møter mellom utdanningsansvarlig og bedriftene, noe som gjør at dette får et preg av kunnskapsinnhenting fra skolen sin side. Noen bedrifter deltar som eneste bedrift i fagrådet, de deltar i bare et møte, og det sendes ikke ut referat i etterkant. Dette bidrar til at det ikke oppleves som et forpliktende samarbeid eller råd.

Representerer i liten grad organisasjoner

På tvers av disse ulikhetene oppfattet vi det slik at forholdsvis få av fagrådsrepresentantene representerte organisasjoner i arbeidslivet. Flere var knyttet til slike, men satt formelt sett ikke i fagrådet på vegne av disse, heller ikke bedriften sin. De kunne imidlertid i større eller mindre grad oppfatte at de presenterte vurderinger som var gjengs i bedriften eller bransjen. Det ser imidlertid ut til i liten grad å være utviklet formelle bransjefellesskap som drøfter fagskoleutdanningenes innretning og innhold. I den grad det finnes bransjeorganisasjoner innenfor en utdanningsnedslagsfelt, er inntrykket at disse ikke diskuterer behovet for fagskoleutdanning. Noen fagskoler og fagskoleutdanninger henvender seg imidlertid til disse, og deltar på møtepunkter for bransjeforeninger og klynger.

Satstingen på modulbaserte utdanninger gjennom bransjeprogrammene ser ut til å ha introdusert et partssamarbeid for mange fagskoler og for utdanningene i disse, som har kommet i tillegg til arbeidet med de nasjonale planene. I hvilken grad slike samarbeidsformer sprer seg til de ordinære utdanningene gjenstår å se.

Lærere som arbeider i fagfeltet

Særlig innenfor de kreative fagene legger utdanningene stor vekt på verdien det har for yrkesrelevans i utdanningen at de har lærere som samtidig jobber i fagfeltet. Også innenfor de andre fagområdene vises det dette, om enn i noe mindre grad. Dette kan på mange måter ses på som en overlevning eller tilbakevending til tradisjonelle former for integrasjon mellom skole og arbeidsliv, og måter å formidle yrkesrelevans på i yrkesutdanningene. Lærere i delte stillinger blir både en ressurs inn i skolens arbeid med å gjøre studieplanene mest mulig arbeidsrelevante, samtidig som undervisningen blir svært oppdatert i forhold til den virkeligheten studentene forbereder seg på å møte.

Bedriftene fremmede overfor læringsutbyttebeskrivelser

Læringsutbyttebeskrivelser tas opp i flere av fagrådene, men arbeidsliverepresentantene føler seg stort sett fremmedgjort overfor disse. Det er ikke gjennom disse bedriftene uttrykkes hva de mener kandidatene må kunne. I stedet engasjerer de seg i diskusjoner om emner og deres prioritering, mens de overlater utforming av læringsutbyttebeskrivelser til skolene. Mange er bedriftsrepresentanter er preget av en klassisk utbyttelogikk ved at det er viktigere hva kandidatene *kan* enn deres formelle kvalifikasjoner. Læringsutbyttebeskrivelsene for utdanningene forblir likevel nesten fullstendig skolens domene, og fagskolene opplever også at disse er lite egnet for dialog med arbeidslivet.

Dimensjonering av utdanning ikke et tema for bedriftene

Selv om, eller kanskje nettopp fordi flere bedrifter peker på generell mangel på arbeidskraft i sine respektive bransjer, er dimensjonering av utdanningene ikke noe bedriftene har synspunkter på. Skolene dimensjonerer etter antall søkere. For de studentfinansierte utdanningene er dette strengt nødvendig, og også de offentlige må fylle opp studieplassene sine for å få bevilgninger fra fylkeskommunen. For mange av de tekniske fagene er situasjonen som i yrkesfag på videregående skole, at det først og fremst mangler søkere. Et klart unntak og særtilfelle ser ut til å være de private IT-utdanningene, primært de nettbaserte, som representerer det store vekstområdet i fagskolen. Flere skoler har forsøkt seg på egne undersøkelser for å se om kandidatene får jobb, men for få svar gjør tallene usikre. I stedet stoler de utdanningsansvarlige mer på det de hører fra tidligere studenter.

Samarbeid forklarer ikke overgangsmønstre

Vi finner generelt liten sammenheng mellom arbeidslivsrelevans forstått som andelen kandidater som går over i relevant jobb, og det samarbeidet den enkelte

utdanning eller fagskole har med arbeidslivet. Andelen kandidater fra fagskoleutdanningene som får seg jobb er i stedet primært knyttet til strukturelle forhold i det arbeidslivet utdanningene retter seg mot. Disse gir samtidig ulike typer fagskoleutdanninger ulike repertoarer å benytte seg av når de skal samarbeide med arbeidslivet.

De utdanningene som tilhører teknisk fagskole-tradisjonen har store strukturelle fortrinn ettersom de retter seg mot et arbeidsliv med en lang, kollektiv fagopplæringsstradisjon, og hvor fagskolens oppgave er å tilby videreutdanning på disse fagene. Samtidig som de har et stort repertoar for samarbeid, er det store variasjoner i hvordan utdanningene benytter seg av dette.

De kreative utdanningene er grunnutdanninger som retter seg også mot relativt klart avgrensede områder av arbeidslivet, men å entre disse, enten som selvstendig eller knyttet til en institusjon, er normalt forbundet med en lang og komplisert prosess. Samarbeidsformene som skolene har utviklet er preget av nettopp til disse særegenhetene og er ofte kjennetegnet av tett kontakt med yrkesfeltet.

De økonomisk-administrative utdanningene og IT-utdanningene er grunnutdanninger rettet mot liberale arbeidsmarkeder uten de fagkategoriene eller organiserte støttepunktene man finner i de tekniske utdanningene. Også her kan imidlertid vilkårene for samarbeid og nettverk variere, både geografisk og knyttet til spesielle områder eller bransjer. Det samme gjelder samarbeidsstrategiene skolene velger, som kan være smale og trygge, eller brede og mer risikofylte.

Skolenes vurderer relevans som viktig av andre årsaker

Skolene opplever det i liten grad som problematisk i forhold til fagskolens samfunnsmandat at de har utdanninger med svakere eller langsommere overganger til arbeidslivet, fordi de mener dette i stor grad kan forklares i nettopp i at de er grunnutdanninger og ved karakteristika ved den delen av arbeidslivet de retter seg mot.

Innenfor flere fagområder dominert av videreutdanning er andelen som går over i jobb allerede høy eller så høy en kan forvente. Da fremstår samarbeid for å heve kvaliteten og relevansen av utdanningene i arbeidslivet som viktigere. Det kan på sikt kanskje være et bidrag til å bedre rekrutteringen til utdanninger i områder med mangel på fagfolk.

1 Introduksjon

1.1 Om prosjektet

Vendingen mot arbeidslivet og arbeidslivsrelevans har vært et gjennomgående trekk ved utdanningspolitikken for alle nivå og deler av utdanningssystemet de senere årene. Fagskolesektoren skiller seg imidlertid ut på dette området. Helt fra sektorens spede etablering har tett tilknytning til arbeidslivet på mange måter vært det vi kan kalle sektorens «branding». Fagskolelovens bestemmelser om at fagskoleutdanning skal kunne tas i bruk i arbeidslivet uten ytterligere opplærings-tiltak, signaliserer at utdanningene skal være tilpasset konkrete jobber. Samtidig ser vi at det er store ulikheter i mønstrene for overgang til arbeidslivet eller annen aktivitet mellom de ulike utdanningskategoriene i fagskolene. Prosjektet har undersøkt på hvilke måter ulike fagskoler, og ulike utdanningsområder, samarbeider med arbeidslivet om utforming og dimensjonering av utdanningene, for på denne måten å se om vi kan finne forklaringer på ulikhetene i overgang til arbeid.

Prosjektet er i hovedsak kvalitativt og har som siktemål å forstå variasjoner i sektoren. Samtidig har vi benyttet kvantitative data for overgang til arbeidslivet for å velge ut områder for nærmere undersøkelse. En viktig hensikt er å undersøke, på den ene siden, i hvilken grad ulikheter mellom fagskolene i måten de samarbeider med arbeidslivet på kan forklare ulikheter i overgang til arbeidslivet, og på den andre, i hvilken grad disse ulikhetene ser ut til å henge sammen med særegenhetene ved fagområdene og deres rekruttering. I fortsettelsen av dette kapitlet presenterer vi bakgrunn og kunnskapsstatus på feltet, samt prosjektets problemstillinger. Deretter beskriver vi vår metodiske framgangsmåte og begrunner utvalget av fagområder vi ser nærmere på i casestudiene.

1.2 Bakgrunn og kunnskapsstatus

Dagens fagskolesektor kan dateres tilbake til fagskoleloven av 2003. Da bestemte Stortinget seg for å samle den tekniske fagskolen og en rekke andre utdanninger, hvorav mange tidligere hadde ligget under den daværende friskoleloven, i et felles system. Det disse utdanningene hadde til felles var at de verken var definert som

videregående opplæring eller høyere utdanning, og samtidig ble antatt å ligge et sted imellom. Til tross for at fagskolen skal være «arbeidslivets skole» er utdanningene i svært varierende grad og på ulike måter koplet til bestemte posisjoner i arbeidslivet, ikke minst avhengig av hvordan de ulike arbeidsmarkedene de retter seg mot, er strukturert.

En utdanning kan åpenbart ha relevans også på andre måter, både for den enkelte og for samfunnet. I undersøkelsen har vi tatt utgangspunkt i arbeidslivsrelevans forstått som i hvilken grad utdanningen gir grunnlag for en direkte overgang til jobber utdanningen kvalifiserer for, samtidig som vi også vil anvende begrepet i videre forstand der det kan bidra til analysen.

1.2.1 Myndighetenes tiltak for å styrke arbeidslivsrelevansen i fagskolesektoren

Alle fagskoleutdanninger må antas å være opprettet ut fra et samfunnsmessig behov. Mange av dagens fagskoleutdanninger har en historikk som er lengre enn fagskoleloven, og vi må anta at de variasjoner i overgang til arbeidslivet vi i dag ser, avspeiler at de tidlig har utviklet bestemte relasjoner til det arbeidslivet de retter seg mot. Myndighetene har på sin side, helt fra etableringen av fagskoleloven, lagt inn bestemmelser som har til hensikt å påvirke disse forholdene. Gjennom regelverk og finansieringsordninger har myndighetene implementert en rekke rammer som skal influere både på både omfang og innretning på fagskolenes samarbeid med arbeidslivet. Når vi skal undersøke fagskolenes samarbeid om utdanningstilbud med arbeidslivet vil et naturlig utgangspunkt være å se på de formelle bestemmelsene fagskolene er underlagt på dette området, og utviklingen i disse.

Som vi har vært inne på over er det særlig fagskoleloven og tilhørende forskrifter som legger rammene for fagskolenes virksomhet, og det er også her myndighetene på ulike måter definerer hvilken plass fagskolene skal ha og forholdet de skal ha til arbeidslivet. Sammen skal disse både operasjonalisere og regulere arbeidslivsrelevansen til denne utdanningstypen. Det er i fagskolelovens grunnleggende krav til fagskoleutdanning at vi finner igjen prinsippet om at fagskolene skal være «arbeidslivets utdanning», og som kan forstås som fagskolenes samfunnsoppdrag. Her heter det at:

Fagskoleutdanning skal gi kompetanse som kan tas i bruk for å løse oppgaver i arbeidslivet uten ytterligere opplæringstiltak.

Fagskoleutdanning skal være praksisnær og imøtekomme behovet for kvalifisert arbeidskraft i samfunnet.

Fagskoleutdanning skal bygge på kunnskap og erfaring fra ett eller flere yrkesfelt og være i samsvar med relevante pedagogiske, etiske, kunstfaglige og vitenskapelige prinsipper.¹

Det legger med andre ord føringer for at høyere yrkesfaglig utdanning skal være tilstrekkelig i seg selv, at det skal være koplet til behovet for kompetanse i arbeidslivet og bygd på den kunnskapsbasen som allerede finnes i arbeidslivet. Den klarste operasjonaliseringen av disse prinsippene er myndighetenes kontroll av utdanningskvaliteten, og da særlig en rekke krav fagskolene må tilfredsstille for å oppnå akkreditering.

Fagskoleloven krever at alle fagskoler skal ha minimum to styrerepresentanter fra «relevant arbeids- eller næringsliv».² På den måten håper man at arbeidslivsperspektiver også kommer inn på utdanningsinstitusjonens styringsnivå. Videre er det satt egne krav til den enkelte utdanning. Fagskoletilsynsforskriften krever at fagskolen skal «samarbeide med aktører i arbeidslivet for å sikre at utdanningens læringsutbytte er relevant for ett eller flere yrkesfelt».³ Dette skal ivaretas gjennom at fagskolene, for å få akkreditering, må dokumentere et «regelmessig og systematisk samarbeid med arbeidslivet», og relevans både i utviklings- og gjennomføringsfasen.⁴

I forlengelse av dette er det krav om at nivåbeskrivelsene i Nasjonalt kvalifikasjonsrammeverk for livslang læring (NKR) legges til grunn for fagskolenes utdanninger.⁵ Dette er nivåinndelte standarder for beskrivelser av læringsutbyttet for hver enkelt utdanning.⁶ I disse er det føringer for at også læringsutbyttet av utdanningene er knyttet til blant annet spesifikk bransjekunnskap, yrkesfaglige problemstillinger, metoder og prinsipper, og kommunikasjon med yrkesfeltet.

Læringsutbyttebeskrivelser er beskrivelser av hva en student er forventet å vite, kunne og være i stand til å gjøre etter endt utdanning. Beskrivelsene skal utformes både for hver enkelt utdanning og for hvert enkelt emne, og skal være i tråd med de overordnede nivåbeskrivelser i NKR. På denne måten er læringsutbyttebeskrivelser både et uttrykk for hva studenten skal sitte igjen med, og skal vise at utdanningen er på det kompleksitetsnivået den skal være på. Kravene til læringsutbyttebeskrivelser regulerer slik fagskoleutdanningene generelt, og samarbeidet med arbeidslivet spesielt.

I tillegg til krav om dokumentasjon av samarbeid om læringsutbyttebeskrivelser, har myndighetene også stilt krav om at arbeidslivet skal være involvert i

---

¹ Lov om høyere yrkesfaglig utdanning, § 4.

² Lov om høyere yrkesfaglig utdanning, § 10 første ledd.

³ Fagskoletilsynsforskriften, § 2-1 første ledd.

⁴ NOKUT, «Informasjonsskriv om ny fagskoletilsynsforskrift», 17.06.2020

⁵ Lov om høyere yrkesfaglig utdanning, § 5 og fagskoletilsynsforskriften, § 2-1 andre ledd.

⁶ [Nasjonalt kvalifikasjonsrammeverk for livslang læring | Nokut](#)

fagskolenes systematiske kvalitetsarbeid, og for hver enkelt utdanning systematisk hente informasjon fra blant annet representanter fra yrkesfeltet.⁷

I sum er det en lang rekke ulike krav og føringer som både direkte og indirekte griper inn i fagskolenes virksomheter, og som skal bidra til å sikre både arbeidslivsrelevans og arbeidslivsforankring.

Finansiering

Et annet virkemiddel myndighetene bruker for å styre og styrke arbeidslivsrelevansen i høyere yrkesfaglig utdanning er finansieringssystemet. I tillegg til studenters egenbetaling er det de statlige driftstilskuddene som utgjør mesteparten av fagskolenes finansiering. I tillegg yter noen av fylkeskommunene tilskudd fra sine frie midler. Også de statlige midlene er forvaltet av fylkeskommunene, som har et særlig ansvar for regional kompetansepolitikk og er eiere av de fleste offentlige fagskolene. Arbeidslivsrelevansen skal sikres ved at finansieringen av fagskolenes virksomhet blir underlagt fylkeskommunens ansvar for å dekke regionalt kompetansebehov og levere kandidater til regionalt arbeidsliv. I evalueringen av fagskolemeldingen viser Deloitte til at denne organiseringen kan gjøre det utfordrende å ivareta fagskolenes ansvar for å svare på *nasjonale* kompetansebehov.⁸ Samtidig reiser de tvil om i hvilken grad fylkeskommunene tar hensyn til kompetansebehovet i sine tildelinger.⁹

I tillegg til de ordinære driftsmidlene har det de senere årene også kommet en stadig økende andel prosjektbaserte midler, gjennom bransjeprogrammene, utviklingsmidler, og midler til desentralisert utdanning. Dette er også med på å legge føringer for skolenes prioriteringer med hensyn til utdanningstilbud.

Bransjeprogram er et initiativ som opprinnelig sprang ut av forhandlingsresultatet i frontfagene, og som ble tatt inn på Statsbudsjettet og etter hvert utvidet til å gjelde en rekke bransjer. Gjennom disse ble blant annet fagskolene invitert til å tilby korte moduler, helt ned i 1-2 studiepoeng, som skulle egne seg særlig for folk som står i jobb og som ikke ønsker å gjennomføre en utdanning på heltid. Det spesielle ellers var at bransjeprogrammene var såkalt partsstyrte, noe som skulle sikre at tilbudene var arbeidslivsrelevante.

1.2.2 Videreutdanninger på fag versus grunnutdanninger

Fagskolesektoren med sine rundt 600 ulike utdanninger kan fremstå som uoversiktlig. Derfor har noen sentrale institusjoner på feltet blitt enige om et felles

---

⁷ Fagskoletilsynsforskriften, § 4-1 tredje ledd.

⁸ Deloitte, *Evaluering av fagskolemeldingen: andre delrapport – finansieringssystemet*, s. 79-80

⁹ Samme sted

klassifiseringssystem for fagskoleutdanninger bestående av fem utdanningskategorier: tekniske utdanninger, helse- og velferdsutdanninger, økonomiske-administrative utdanninger, kreative utdanninger, og samferdselsutdanninger.¹⁰ 95 prosent av fagskolestudentene befinner seg i dag innenfor en av disse kategoriene.

Målt kvantitativt har det hele tiden gått et skille i karrieremønstrene etter gjennomført fagskoleutdanning mellom det vi kan definere som henholdsvis *videreutdanninger* på bestemte fag, og *grunnutdanninger* som bygger på videregående opplæring generelt (se bl.a. Alne mfl. 2023).¹¹ De som tar videreutdanning er i utgangspunktet utdannet i et fag, som de ønsker å bygge videre på, som oftest for å kunne avansere innenfor det samme eller et tilgrensende fagfelt. De som tar en grunnutdanning ligner mer på den typiske studenten i høyere utdanning, ved at de gjerne tar utdanning for å komme inn i arbeidsmarkedet, eller inn i en annen del av arbeidsmarkedet enn der de befinner seg.

De tekniske fagskoleutdanningene, helse- og velferdsutdanningene og størstedelen av samferdselsutdanningene, faller inn under det vi ovenfor har definert som videreutdanninger for ansatte med fagbrev. Grunnutdanningene omfatter i hovedsak de økonomisk-administrative og de kreative utdanningene.

1.2.3 Omfattende rasjonalisering av fagskolestrukturen

Da fagskoleloven ble vedtatt i 2003, bestod den for det første av større og mindre, offentlige skoler med utgangspunkt i de tekniske og maritime fagene, de fleste med lang tradisjon som fagskoler. De hadde vært regulert under litt ulike lover, etter hvert under lov om videregående opplæring, og en kort tid også under en egen lov om tekniske fagskoler.¹² I tillegg de offentlige fagskolene, ble en rekke små og store private skoler lagt inn under fagskoleloven. Disse skolene omfattet primært kreative og økonomisk-administrative utdanninger som tidligere hadde vært regulert av friskoleloven, nå privatskoleloven. Dette, opprinnelige skillet mellom de offentlige og private skolene tilsvarer også i stor grad det skillet mellom videreutdanninger og grunnutdanninger vi har beskrevet over. De nye helsefagutdanningene startet som en videreføring av de tidligere videreutdanninger for hjelpepleiere (Høst og Tømte 2016). De ble finansiert gjennom at Helsedirektoratet lyste ut egne midler. Både offentlige og private fagskoler konkurrerte om og fikk sin del av disse utdanningene, som bygger på fagbrev innen helse og oppvekst. De

---

¹⁰ Felles klassifiseringssystem for fagskoleutdanninger (FKF) | Nokut

¹¹ Vi benytter her ikke SSBs definisjon, hvor videreutdanning defineres som utdanning som tas etter alder 34 år, eller hvis man har hatt minst tre års opphold i utdanning.

¹² I formålsparagrafen i lov om tekniske fagskoler het det blant annet: Teknisk fagskole skal bidra til å dekke arbeidslivets behov for ledelsesutdanning, utdanning til avanserte tekniske oppgaver og utdanning for å fylle nasjonale og internasjonale sertifiseringskrav.

fylkeskommunale fagskolene fikk dermed nye, offentlig finansierte utdanninger i sine porteføljer. Samtidig fikk noen private fagskoler, som ellers baserte sine utdanninger på studentbetaling, også offentlig finansierte helseutdanninger i sin portefølje.

Skolestrukturen i fagskolesektoren har de siste 6-7 årene vært gjennom en omfattende rasjonalisering, noe som også har vært en ønsket utvikling fra politisk hold.¹³ Man har ønsket færre og større skoler, ut fra en antakelse om at evnen til å utvikle tilstrekkelig kvalitet henger sammen med størrelse. Antall fagskoler har blitt dramatisk redusert, fra rundt 100 i 2016 til rundt 60 i dag.¹⁴ De offentlige fagskolene har fusjonert, slik at det i dag bare er en i hvert fylke. De private har også blitt færre, i stor grad gjennom fusjoner og oppkjøp. Det har ført til at vi har fått relativt sett store offentlige fagskoler på den ene siden, og noen store, men fortsatt mange små, private fagskoler på den andre siden.

Selv om både de offentlige, fylkeskommunalt eide skolene, og de private fagskolene kan søke offentlige tilskudd, må vi anta at ulike hensyn, som for eksempel ressursknapphet og hensynet til forutsigbarhet og stabilitet i utdanningstilbudene, bidrar til at en overveiende andel av de offentlige tilskuddene fortsatt går til de offentlige fagskolene. Noen nye fagskoleutdanninger bryter, som vist over, med dette mønsteret. Ikke minst derfor har flere private fagskoler fått innslag av offentlig finansierte utdanningstilbud, uten studentbetaling. På den annen side har flere av de offentlige fagskolene, innført studentbetaling på noen av sine utdanningstilbud, der de ikke har tilstrekkelig offentlige tilskudd til å opprettholde disse.

Bransjeprogrammene ser ut til å ha fungert best i bransjer som er godt organisert, som teknisk sektor (industri, bygg- og anlegg) og helse- og oppvekst (Aspøy mfl. 2022, Deloitte 2022). Det hevdes også at det er særlig de store fagskolene som har kunnet søke og nyttiggjøre seg midler fra programmet, ettersom de har nødvendig administrativ kapasitet (Deloitte 2022). Det samme vil for øvrig kunne gjelde de utlyste kvalitetsmidlene. Slik sett kan disse tilskuddene tenkes å bidra til å forsterke den strukturrasjonaliseringen som allerede er på gang. Selv om arbeidslivspartene sentralt har vært med å styre bransjeprogrammene, har noen innvendt at et tiltak som for eksempel Industrifagskolen ikke nødvendigvis i tråd med det lokale arbeidskraftbehovet (samme sted).

---

¹³ Se blant annet Meld. St. 9 (2016-17) Fagfolk for fremtiden – fagskoleutdanning

¹⁴ DBH fagskolestatistikk

1.2.4 Tilbudsstruktur og dimensjonering

Det er store forventninger fra politisk hold om at fagskolene skal kunne snu seg raskere enn andre skoleslag for å fange opp dagsaktuelle utdanningsbehov i arbeidslivet. Trolig bygger dette på antakelser om at dette skoleslaget har en mer fleksibel fagstab, kanskje også at det er svakere institusjonalisert. Å utvikle helt nye utdanninger er imidlertid kostbart, også for fagskolene, og for fagskolene vil det være viktig, ikke bare å vite at det er et behov for disse i arbeidslivet, men at skolen også vil få søkere til disse.

Studier av dimensjoneringen av videregående opplæring og høyere utdanning viser at, tross den sterke vektleggingen de senere år av å styrke arbeidslivsrelevansen, står søkerstyringen fortsatt veldig sterkt på begge disse utdanningsnivåene (Høst og Reegård 2018, Høst mfl. 2019). Innenfor yrkesopplæringen på videregående er den viktigste strukturelle barrieren for en radikal dimensjonering ut fra arbeidslivets behov at det ikke er politisk grunnlag for å begrense antallet som får tilbud om studieforbereende utdanninger. Innad på yrkesfaglig side er det i praksis tilgangen på læreplasser som bestemmer dimensjoneringen. Ettersom det er underskudd på søkere i de fleste fag i lærlingordningen, er rommet for å dimensjonere smalt. Når søkerstyring dominerer det videregående opplæringsnivået, påvirker dette samtidig fagskolenes søkergrunnlag. Det betyr at fagområder med svak tilgang av søkere på videregående også vil få søkere til fagskoleutdanning som videreutdanning. Disse områdene må derfor etablere grunnutdanninger for å kunne rekruttere bredt nok til å kunne etablere utdanningstilbud.

Vi vil anta at for de offentlige fagskolene, som i høyere utdanning, vil særlig søkergrunnlaget, men også etablert tilbudsstruktur og offentlig finansiering, måtte antas å være viktige rammefaktorer for dimensjoneringen, og snevre inn rommet til å dimensjonere etter arbeidslivets behov.

1.2.5 Nasjonale studieplaners betydning

Formelt har det siden introduksjonen av fagskoleloven i 2003 vært opp til skolene selv å utforme studieplaner for sine utdanninger, for så å søke godkjenning av disse hos NOKUT. Innenfor tekniske, maritime og helsefaglige utdanninger har man imidlertid videreført en tradisjon for utvikling av nasjonale planer, et arbeid som blir gjort av grupper nedsatt av de ulike, nasjonale fagrådene. Intensjonen er at de nasjonale planene skal sikre en viss grad av standardisering av fagskoletilbud innen ulike fag, på tvers av geografi (Høst mfl. 2019). Dette er viktig, ikke minst av hensyn til studentmobilitet mellom utdanninger og arbeidstakermobilitet mellom regioner i arbeidsmarkedet. Innenfor de nasjonale planene skal den enkelte fagskole lage en lokal tilpasning når de etablerer en utdanning. I de kreative og de økonomisk-administrative utdanningene, som ikke har samme organiserte

partstradisjon, har man ikke nasjonale planer, og den enkelte skole står mer alene i sin utvikling av utdanningstilbud.

Det er Nasjonalt fagskoleråd som administrerer utarbeidelsen av de nasjonale planene, med en fagkomité for hver utdanning. Planene er videre godkjent av nasjonale fagråd for de ulike fagområdene, som ligger under Nasjonalt fagskoleråd. I disse fagrådene sitter arbeidslivsparter, representanter fra fagskoler, de to sammenslutningene for private og offentlige fagskoler (FFF og HØY, tidligere RFF) og studentorganisasjonen ONF.

Målet med slike nasjonale planer er å tilby kvalitetssikrede rammer for utdanningene, som de enkelte fagskolene kan bygge videre på og gjøre lokale tilpasninger av. Det skal gjøre arbeidet med å utvikle utdanningene lettere for fagskolene, og skal sikre at læringsutbyttet er relevant for bredden av det eller de yrkesfeltene utdanningene retter seg mot. Det er imidlertid den enkelte fagskole som søker om akkreditering, og som på grunnlag av en lokal studieplan utformer utdanningene, hvor innholdet i de nasjonale planene kan være integrert. De er ikke formelt bindende, slik rammeplaner i høyere utdanning er. De fleste av de nasjonale planene er revidert i 2022-2023, og er derfor relativt nye.

Selv om det er fagskolene selv som er ansvarlig for utdanningen og studieplanen legger de fleste utdanningene innen tekniske fag og helse- og velferdsfag seg tett opptil de nasjonale planene. De nasjonale planene er utarbeidet av fagpersoner i fagskolesektoren, og sendt på høring til ulike interessenter, før de blir endelig godkjent av de nasjonale fagrådene. Fagskolene legger utdanningene på denne måten opp mot en nasjonal bransjestandard. Én funksjon til de nasjonale planene er å løfte sentrale deler av samarbeidet opp til et nasjonalt nivå, hvor en sikrer at utdanningen er i tråd med forskriftskravet om læringsutbyttets relevans.

En NIFU-rapport fra 2019 om kunnskapsbasen i fagskoleutdanningene viser noen utslag av ulikhetene mellom utdanningene med tradisjon for nasjonale planer, og de kreative og de økonomisk-administrative utdanningene (Høst mfl., 2019). To av de undersøkte utdanningene tok utgangspunkt i nasjonale planer, bare med en moderat eller liten lokal tilpasning. I tekniske fag kunne det bestå i at man la vekt på den typen industri som preget regionen, men uten at bedriftene var tett på oppdateringer. I helseutdanning kunne det bety at man tok utgangspunkt i hvordan helsetjenesten generelt er organisert innen det område utdanningen rettet seg mot, men uten at det var særlige regionale tilpasninger. I begge områder dreide dette seg om det man kan kalle klassiske fagskoleutdanninger, rettet mot studenter med en rimelig lik og standardisert fagbakgrunn. Innenfor begge fagområdene var det imidlertid også eksempler på at det ble utviklet nye utdanninger basert på særegne behov lokalt eller regionalt, i utgangspunktet definert av henholdsvis en geografisk klynge med bedrifter og en stor offentlig arbeidsgiver. I de økonomisk-administrative utdanningene som ble undersøkt, alle private, ble nye

utdanninger gjerne bygget rundt enkeltmoduler hentet fra etablerte utdanninger. Det betyr at man kan utnytte den etablerte fagstaben. Dersom de nye utdanningene ikke fikk nok søkere, ble de raskt nedlagt. Det fantes også enkeltutdanninger som hadde kommet i stand etter forespørsel fra arbeidslivet, enten enkeltforetak eller næringsforeninger.

1.2.6 Lav grad av bedriftsfinansiering

En indikasjon på bedriftenes engasjement i fagskoleutdanning kan være hva de bidrar med av finansiering (Alne mfl., 2023). Generelt ser ikke arbeidsgiver ut til å være en viktig kilde for finansiering av fagskoleutdanninger. I kreative fag, hvor vi også vet at tilknytningen til arbeidsmarkedet er liten i forkant av en utdanning, er økonomisk støtte fra arbeidsgiver omtrent ikke-eksisterende. Studentene får i stor grad støtte fra Lånekassen. Det samme gjelder i samferdsel, hvor mange går rett fra lærlingtiden til fagskole. I de øvrige utdanningskategoriene varierer andelen studenter som har fått dekket kostnader av arbeidsgiver fra 15 til 24 prosent. Bare tre prosent av fagskolestudentene får full permisjon med lønn fra arbeidsgiver, mens dobbelt så mange får delvis permisjon. Mange av disse tilhører utdanninger innenfor tekniske fag og helse, hvor studentene ofte har tilknytning til en arbeidsgiver før de starter utdanningen (Alne mfl., 2023).

1.2.7 Arbeidsmarkedsrelevans

I siste kandidatundersøkelse presenteres det et kvantitativt bilde av fagskoleutdanningenes koplinger til arbeidslivet, målt som kandidatenes jobboppnåelse (Alne mfl., 2023). Undersøkelsen viser en generelt høy yrkesaktivitet blant de nyutdannede, men samtidig store ulikheter fagområdene imellom.

Tabell 1.1: 2019- og 2020-kandidatenes hovedaktivitet oktober 2021, etter utdanningskategori, prosent (utvalg). Tall for 2017- og 2018-kullene i parentes.

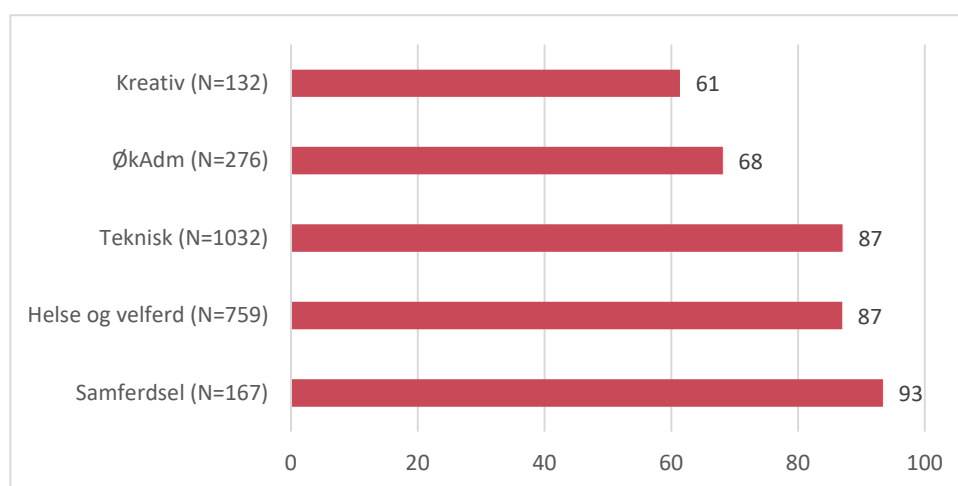
Kategori	Yrkesaktiv	Student	Hjemme- arbeidende	Vernepliktig	Arbeids- ledig	Annet	Totalt (N)
Kreativ	45 (42)	38 (34)	1 (2)	0 (0)	8 (9)	8 (13)	184
Øk.adm.	81 (81)	7 (7)	1 (0)	0 (0)	6 (7)	5 (5)	312
Teknisk	94 (88)	3 (6)	0 (0)	0 (0)	1 (3)	1 (3)	1065
Helse og vel- ferd	94 (90)	2 (3)	1 (0)	0 (0)	0 (1)	3 (5)	789
Samferdsel ¹⁵	92 (84)	2 (3)	0 (0)	1 (1)	4 (9)	2 (4)	170
Totalt	88	7	0	0	2	3	2610

Kilde: Alne mfl. (2023)

¹⁵ I 2020-undersøkelsen inkluderte samferdselsfag kun maritime fag.

Det var en klart høyere yrkesaktivitet og lavere ledighet enn ved forrige undersøkelse for fagskolekandidatene i alle kategorier med unntak av økonomisk-administrative utdanninger,¹⁶ noe som også må ses i sammenheng med gode konjunkturer i arbeidsmarkedet. Andelen yrkesaktive er – ikke overraskende – klart høyest for fagskoleutdanningene som representerer videreutdanning for fagarbeidere. Dette kan knyttes til at kandidatene innenfor de kreative, men til en viss grad også de økonomisk-administrative utdanningene, i større grad enn de forannevnte stod utenfor arbeidsmarkedet før fagskoleutdanningen. Dessuten er en høyere andel blant disse i videre utdanning, særlig i kreative fag.

Det neste spørsmålet er om utdanningene har høy arbeidslivsrelevans, da målt etter om de kandidatene som er yrkesaktive, er i en jobb innenfor det fagområdet utdanningen retter seg mot. Tallene er basert på kandidatenes egne vurderinger av hva som er det aktuelle og relevante fagområdet.

Figur 1.1: Andelen yrkesaktive som etter endt utdanning jobber i fagområdet for utdanningen, fordelt på utdanningskategori, prosent (utvalg)

Kilde: Alne mfl. (2023)

I de tre utdanningskategoriene som hovedsakelig bygger på fagbrev er det en svært høy andel som har fått jobb i fagområdet, rundt 90 prosent. I de to andre, som stort sett representerer grunnutdanninger, de kreative og de økonomisk-administrative utdanningene, er det en langt lavere andel, henholdsvis 61 og 68 prosent, som har fått jobb i fagområdet.

På spørsmål til kandidatene om hvorfor de ikke er i jobb i fagfeltet, svarer flertallet at de selv har valgt noe annet, enten videre utdanning eller annen jobb. De økonomisk-administrative utdanningene skiller seg her ut ved å ha den største andelen som oppgir at det ikke var mulig å få jobb i fagfeltet, mens kandidatene fra

¹⁶ Skålholt mfl. (2020)

de kreative utdanningene i størst grad oppgir at de selv har valgt videre utdanning i stedet for arbeid.

De aller fleste i kandidatundersøkelsen, på tvers av områdene, sa seg enige i at de tok en fagskoleutdanning for å styrke sin posisjon i arbeidsmarkedet, men det er store forskjeller mellom programområdene i andelene som opplever at de faktisk har oppnådd det. Igjen er det de kreative og de økonomisk-administrative utdanningene som skiller seg ut, ved at de i minst grad opplever å ha styrket sin posisjon i arbeidsmarkedet, også om en ser dette i forhold til hva de på forhånd hadde håpet. Det er således noen gjennomgående mønstre i arbeidsmarkedstilpasningen fagområdene imellom, og disse er ikke nye, men har vist seg også i tidligere kandidatundersøkelser (se bl.a. Skålholt mfl., 2020).

1.3 Teoretisk perspektiv

Vi har lagt til grunn et historisk institusjonelt perspektiv i vår forståelse og analyse av utviklingen i fagskolesektoren (Thelen, 2004; Mahoney and Thelen, 2010; Mahoney and Thelen, 2015). Det innebærer her veldig enkelt forklart at fagskolenes formingsfase og institusjonaliseringsprosess tillegges stor betydning for hvordan de utvikler seg videre. Det utvikles formelle og uformelle regler og praksiser i ulike felt som i stor grad styrer aktørene i feltet sine handlinger. Det vil ofte være en sterk tilbøyelighet til stivhengighet, men på ulike måter vil man også gjerne få endringer over tid, oftest gradvise. Tross mange tiltak for å standardisere en fagskolesektor i løpet de 20 årene som er gått siden fagskoleloven kom, ser vi at utdanningenes ulike historikk fortsetter å prege dem, samtidig som nye, felles systemer legger seg over de tradisjonelle mønstrene (Høst and Michelsen, 2021). Relevant for denne studien er særlig de ulike mønstrene mellom de forskjellige utdanningskategoriene, og som gir et klart skille mellom henholdsvis videreutdanninger og grunnutdanninger. Samtidig er det også tegn til homogenisering av feltet gjennom isomorfisme, det skyldes både politisk styring, men også at institusjonene forsøker å ligne på hverandre i måten de organiserer seg på (DiMaggio and Powell, 1983)

De mønstrene vi finner i fagskolesektoren må også forstås i lys av skiller vi finner i arbeidsmarkedet. Norge beskrives gjerne som å ha det som i litteraturen kalles for en koordinert markedsøkonomi (Hall and Soskice, 2001). Det innebærer blant annet at staten samarbeider med organisasjonene i arbeidslivet om organiseringen både av utdanningssystemet og arbeidsmarkedet. Mest omfattende er dette i fag- og yrkesopplæringen, hvor staten samarbeider med partene i arbeidslivet om systemet for utdanning og opplæring av faglært arbeidskraft. I dette systemet tar bedriftene kollektivt ansvar for å ansette og lære opp lærlinger ut fra bestemte fagstandarder, og i dette ligger det både en sterk tilbøyelighet og en

forpliktelse til også å anvende disse fagkategoriene i sin produksjon av varer og tjenester. En betydelig del av fagskolesektoren er, enn indirekte, knyttet til denne strukturen gjennom at flertallet av studentene er fagarbeidere, som kommer fra bestemte bransjer og posisjoner i arbeidslivet. Fagskoleutdanningene som er videreutdanninger på fag, retter seg i stor grad mot de samme delene av arbeidslivet studentene kommer fra. Bedriftene i disse områdene som ofte er fortrolig med fagene, er slik sett også kjent med det grunnlaget fagskoleutdanningene bygger videre på.

Det koordinerte arbeidsmarkedet omfatter imidlertid ikke alle områder. I mer liberale områder av arbeidslivet har fagopplæringen i liten grad slått rot. Utdanningen på fagskolenivå må i stedet rekruttere studenter uten en spesifikk fagbakgrunn og som oftest uten arbeidserfaring fra sektoren. Ettersom den delen av arbeidslivet utdanningene retter seg mot i liten grad er organisert og bedriftene heller ikke har samarbeid seg imellom om kompetansebehov, har skolene i utgangspunktet en vanskeligere oppgave når de skal finne samarbeidspartnere som er interessert i utdanningen og representerer noe mer enn egen bedrift, enn si egen person.

I Norge er utdanningssektoren i dominerende grad offentlig og styrt av staten. Mens fag- og yrkesopplæringen historisk sett også har vært preget av en sterk innflytelse fra partene i arbeidslivet, har høyere utdanning i stedet utviklet en form for sektorstyre. Fagskolesektoren skiller seg fra de øvrige, blant annet ved at de har et stort innslag av private skoler og privat finansiering. Sektoren har utviklet råd som kombinerer partsstyre med et sektorstyre (Høst og Tømte, 2016). Partsstyret er mest virksomt og har størst innflytelse på de fagskoleutdanningene som bygger på fag i arbeidslivet. Disse er, med noen unntak, historisk sett plassert i de offentlige fagskolene. De private skolene omfatter i særlig grad det vi kaller grunnutdanninger, som ikke bygger på fag. Dermed har koplingene mot de kollektive aktørene i arbeidslivet tradisjonelt sett vært svak i de private skolene.

1.4 Arbeidshypoteser og problemstillinger

Det har i fagskolesektoren vært en forholdsvis stabil ulikhet over mange år mellom utdanningskategoriene i hvor stor andel av kandidatene som går over i relevant arbeid etter fullført utdanning. Skillene går i stor grad mellom de såkalte videreutdanninger på fag, og grunnutdanninger basert på inntak av studenter uten spesielle, faglige forkunnskaper. Disse skillene er i stor grad også sammenfallende med måten arbeidslivet utdanningene retter seg mot er strukturert på, mellom på den ene siden områder hvor fagene spiller en viktig rolle i å strukturere arbeidsmarkedene, og på den andre mer liberale arbeidsmarkeder hvor yrkesfagene har en svakere eller ingen posisjon, og dermed liten eller ingen strukturerende kraft.

Ut fra dette var et av utgangspunktene for studien at vi ville forvente at de fagskoleutdanningene som bygger videre på fagbrev vil ha en stor fordel når de skal knytte forbindelser til arbeidslivet. Samtidig forventet vi at fagskoleutdanninger rettet mot det vi har karakterisert som mer liberale deler av arbeidsmarkedet, de kreative og de økonomisk-administrative utdanningene, i stedet utvikler andre typer relasjoner til arbeidslivet, primært mot enkeltbedrifter.

Som alternative eller supplerende forklaringer til hvilken utdanningskategori de tilhører, har vi også sett etter hvordan den enkelte fagskole, eventuelt det enkelte fagområdet, faktisk lykkes i å samarbeide med arbeidslivet, uavhengig av om de tilhører og retter seg mot den mer strukturerte delen av arbeidslivet.

Studien har hatt følgende problemstillinger:

1. I hvilken grad og på hvilken måte er aktører fra arbeidslivet involvert i fagskolenes
  - identifikasjon av kompetansebehov, kvalitativt og kvantitativt?
  - utvikling av utdanningstilbud og læringsutbyttebeskrivelser?
  - prioritering av utdanningstilbud?
  - dimensjonering av utdanningstilbud?
2. Hvilke aktører fra arbeidslivet samarbeider fagskolene med om disse forholdene: enkeltbedrifter, enkeltorganisasjoner, eller partene i arbeidslivet?
3. Hvilke samarbeidsformer praktiseres?
4. I hvilken grad kommer arbeidslivsaktørene med konkrete innspill på innhold, læringsutbyttebeskrivelser og dimensjonering? Hvordan avveies slike ønsker mot andre forhold som søkertall, fagstab og finansiering?
5. Er det først og fremst ulikheter mellom fagskoler, eller mellom utdanningskategorier og utdanninger på disse områdene?
6. Hvordan kan ulikheter i samarbeidsform- og måte, samt arbeidslivsrelevans, forklares?
7. Hvilke sammenhenger er det mellom grad av samarbeid og samarbeidsformer med arbeidslivet, og andelen av kandidatene som går over i relevant jobb etter fagskoleutdanningen?
8. Hva mener aktørene at eventuelle ulikheter i arbeidslivsrelevans - i betydningen overgang til relevant arbeid - skyldes, og hvilken betydning mener de dette har for fagskolenes samfunnsmandat?

1.5 Metoder og data

1.5.1 Et kvalitativt design

Med den store heterogeniteten fagskolesektoren representerer, er det utfordrende å finne måter å undersøke disse problemstillingene på. Vi har valgt et kvalitativt design. Styrken til et kvalitativt design er at det åpner for en langt større dybde enn hva en kvantitativ undersøkelse har rom for. Det kan gi en forståelse av aktørenes motivasjoner knyttet til bestemte kontekster. Et kvalitativt design er også mer fleksibelt ved at det gir rom for justering av problemstillinger ut fra de innsikter en oppnår underveis i studien. Ulempen er imidlertid at vi ikke får dekket hele bredden i sektoren med all dens variasjon, slik et kvantitativt design kunne ha gjort. Men et kvantitativt design ville også bety et begrenset antall spørsmål, og det ville være vanskelig å gi en forståelse av ulikheter i kontekst og rammebetingelser, og hvordan aktører ved skolene og deres samarbeidspartnere i arbeidslivet tar hensyn til disse når de samarbeider, og fagskolene avveier de ulike hensyn når de prioriterer og utformer utdanninger. Dette lettere fanges opp ved et kvalitativt design.

1.5.2 Data om oppnådd arbeidslivsrelevans

Etttersom vi også skulle undersøke sammenhenger mellom samarbeid med arbeidslivet og andelen av kandidatene som går over i arbeidslivet, utdanning eller ledighet, var vi avhengig av data også på disse overgangene. Representanter for de enkelte skolene og utdanningene har blitt bedt om å gi en vurdering av hvordan deres kandidater lykkes med disse overgangene, men dette er sjelden tilfredsstillende og sammenlignbare kvantitative data. En registerdataundersøkelse av overgangen mellom den enkelte fagskole og arbeidslivet kunne vært mulig, men ville ha krevd mye av tiden og ressursene fra en undersøkelse av samarbeidet med arbeidslivet. Dessuten vil registerdata først og fremst kunne si noe om sysselsetting, ikke om hvorvidt kandidatene har fått relevant arbeid. I de fleste tilfellene vil det være forskjeller i overgangen til arbeidslivet mellom utdanningskategorier innad på en fagskole. Samtidig vil tall basert på enkeltutdanninger bli for små til å kunne anvendes.

Vi har imidlertid veldig gode data på kandidatenes overganger og deres egne vurderinger fra kandidatundersøkelsen som NIFU gjennomførte i fagskolesektoren, men da fordelt på de fem utdanningskategoriene og på de største utdannings typene (Alne mfl., 2023). Fordeling på skoler ble ikke gjort i denne undersøkelsen, fordi antall svar pr. skole var for lavt på langt de fleste skoler. Når vi skal drøfte sammenhengen mellom det vi i denne undersøkelsen finner om skolenes og

fagområdenes måter å samarbeide med arbeidslivet på og arbeidslivsrelevans i betydning å få jobb i fagområdet, har vi valgt å basere oss både på kvantitative data fra kandidatundersøkelsen og kvalitative beskrivelser av de ulike fagområdenes særpreg fra tidligere undersøkelser.

1.5.3 Casestudier

Vi har valgt en casetilnærming. Ettersom vi skulle undersøke problemstillingene med begrensede ressurser og over et forholdsvis kort tidsrom, måtte vi avgrense antall case. Dernest måtte vi ta stilling til om casene først og fremst skulle representere ulike typer fagskoler eller ulike fagområder/utdanningskategorier. Kandidatundersøkelsen viser veldig klare mønstre etter fagområde/utdanningskategori. Det var derfor en naturlig løsning, å velge strategiske case som kunne belyse nettopp forskjellene ut fra fagområder. Samtidig ønsket vi, så langt som mulig innenfor dette designet, å belyse spørsmålet om den enkelte skoles betydning. Derfor valgte vi å undersøke utdanninger på skoler med ulike kombinasjoner av fagområder. Vi har også tatt hensyn til ulikhet i finansiering og variasjon i geografisk plassering.

På skolene har vi, der det fantes, samlet relevante dokumenter som belyser arbeidet med arbeidslivsrelevans. Vi har intervjuet ledelsen, i de fleste tilfellene representert ved rektor, om skolens særegenheter, rammebetingelser og utfordringer, samt om skolens politikk og praksis i forhold til arbeidslivsrelevans. Vi har også spurt om ledelsens egen kontakt med representanter for arbeidslivet, hvordan de opplever og forstår likheter og ulikheter mellom fagområdenes arbeidslivsrelevans, samt om arbeidet med prioritering og dimensjonering av utdanninger.

På utdannings-/fagområdenivå har vi intervjuet utdanningsansvarlige for de studieprogram vi har undersøkt om hvordan de samarbeider med arbeidslivet, hvordan arbeidslivsrepresentantene er plukket ut, og hva disse bidrar med. Det er på dette nivået samarbeidet med arbeidslivet særlig foregår, både når det gjelder å innhente kunnskap om og vurderinger av behov, og samarbeide om innhold og læringsutbyttebeskrivelser.

Vi har også intervjuet tolv arbeidslivsrepresentanter, som alle har deltatt i samarbeid med fagskolene om de utdanningene vi har undersøkt, for å få deres erfaringer. Vi har stilt spørsmål som: Hvorfor samarbeider de med fagskolen? Hvem opplever de selv at de representerer? I hvilken grad opplever de at de har innflytelse, og hvordan vurderer de effekten av sin deltakelse? I hvilken grad er de fortrolige med læreplanutvikling og læringsutbyttebeskrivelser? Foregår det noen form for samarbeid og koordinering på arbeidslivssiden slik at det er mulig å vurdere behovet, kvalitativt og kvantitativt, utover egen virksomhet?

Datainnsamlingen har foregått både gjennom fysiske intervjuer på skolene og i bedrifter, samt gjennom digitale intervjuer på Teams.

1.5.4 Valg av fagområder, skoler og utdanninger for undersøkelsen

Som beskrevet ovenfor er overgangen til relevant arbeid god innfor de utdanningskategoriene som bygger på fag i arbeidslivet: i helse og velferd, teknisk og samferdsel. Den er noe svakere for det vi har kategorisert som grunnutdanninger, i hovedsak økonomisk-administrative og kreative utdanninger. Analyser av registerdata i kandidatundersøkelsen viser at ulikhetene mellom faggruppene tilpassning til arbeidsmarkedet ikke er et overgangsfenomen, men at det holder seg, også dersom en ser dette over et lengre perspektiv (Alne mfl., 2023).

Disse mønstrene har således vært det viktigste utgangspunktet når vi valgte ut tre av de fem store utdanningskategoriene i fagskolesystemet for en kvalitativ undersøkelse, tekniske utdanninger (inklusive IT), kreative utdanninger og økonomisk-administrative utdanninger. Det inkluderer ett fagområde med god overgang til relevant arbeid etter fagskole, ett med noe svakere og ett fagområde med en veldig lav overgang til arbeidsmarkedet. De tre fagområdene dekker således en stor variasjon i utdanningenes koblinger til arbeidsmarkedet, målt ut fra kandidatenes sysselsetting. Undersøkelsens rammer, både tidsmessig og økonomisk, gjør at vi i denne omgang ikke valgte å se på de to siste utdanningskategoriene, nemlig helse og velferd, og samferdsel. Basert på data samlet inn i den siste kandidatundersøkelsen for fagskolen (Alne mfl., 2023), vil vi nedenfor gå kort gjennom kunnskapsstatus om kandidatene i de valgte utdanningskategoriene, deres bakgrunn og overgang til arbeid og utdanning etter fagskolen.

Utvalg av skoler og utdanninger

Vi valgte å undersøke disse fagområdene på seks fagskoler, og ti ulike utdanninger ved disse. Hensikten var å dekke variasjon langs dimensjoner som fagområder, antall utdanningstilbud, eierskapsform, finansiering, størrelse og geografisk beliggenhet. To av dem er offentlige, Fagskolen Agder og Fagskolen Innlandet. De øvrige fire er private, Noroff, Fagskolen Kristiania, Norges Fagakademi og Bergen kunsthøgskole. Vi valgte å se nærmere på ti ulike utdanninger ved disse skolene, fire tekniske, hvorav to tradisjonelle og to IT-utdanninger, tre økonomisk administrative utdanninger og tre kreative utdanninger..

1.5.5 Kunnskapsstatus om de valgte fagområdene

De tekniske utdanningene og IT

De tekniske fagskoleutdanningene har lange tradisjoner innen fagskoleutdanningene, og det gjelder i stor grad fag som også har en forankring i fag- og yrkesopplæringen. Dette inkluderer blant annet utdanninger innen bygg, anlegg og industri, men også IT-fag er sortert under dette fagområdet. Innenfor de tekniske fagene er gjennomsnittsalderen for kandidatene 29 år, høyere enn for kandidater fra de kreative fagene og samferdselsfagene, men lavere enn for de andre, og litt lavere enn det totale gjennomsnittet (Alne mfl., 2023).

I de tekniske fagskoleutdanningene er overgangen til arbeidsmarkedet etter utdanning svært god, samtidig som det er viktig å understreke at dette i stor grad er studenter som allerede er etablert i arbeidslivet og i relativt høy grad har jobb både før og under fagskoleutdanningen. Det å få en ny og mer ansvarsfull/ledende stilling ut til være den viktigste driveren bak det å ta en fagskoleutdanning, og kandidatene lykkes i stor grad med dette. Studentene kommer typisk fra fagarbeiderjobber, og de får i stor grad nye og mer ansvarsfulle jobber innenfor samme arbeidsfelt. Kandidatundersøkelsen viser imidlertid at det er noen interessante variasjoner etter type utdanning. Innenfor IT, for eksempel, kommer kandidatene oftere uten formell fagbakgrunn og en lavere andel her enn i de andre, mer tradisjonelle utdanninger knyttet til industri, elektro, bygg og anlegg, får relevant jobb i etterkant. Kandidatene fra IT-fag skiller seg også klart fra de øvrige ved at de i mye mindre grad har arbeidserfaring innen fagområdet. Der de tradisjonelle tekniske utdanningene har relativt høye gjennomsnittstall for arbeidserfaring fra området, ligger IT-fagene svært lavt, og bare kunstfagene og samferdselsfagene ligger lavere. Bare 1 av 4 jobber innen fagområdet før de starter på fagskoleutdanningen.

Tabell 1.2: Hovedaktivitet i oktober 2021 for 2019- og 2020-kandidater i tekniske utdanninger, etter utdanningstype, prosent (utvalg)

	Teknisk	Bygg og anlegg	Elektro/energi	Industri/kjemi	Data-IT
Yrkesaktiv	90	95	98	94	77
Student	7	2	1	4	14
Hjemme-arbeidende	1	0	0	0	3
Vernepliktig	0	0	0	0	1
Arbeidsledig	0	2	0	1	5
Annet	1	1	1	1	0
Totalt	100	100	100	100	100
N	72	364	341	215	73

Kilde: Kandidatundersøkelsen for fagskoleutdannede (Alne mfl., 2023). Upublisert statistikk.

I Tabell 1.2 ser vi at de tradisjonelle fagene innenfor det tekniske fagområdet har svært høy sysselsettingsgrad etter opptil 2 år etter endt utdanning. For IT-fag er situasjonen imidlertid annerledes, og kandidatene ligger på rundt 20 prosentpoeng lavere på sysselsetting enn de andre fagene. Særlig er det mye større andel av disse som er i videre studier. Andelen arbeidsledige er også mye høyere for IT-fagene, men med 5 prosent må det kunne sies at det fremdeles er relativt lavt.

Når det gjelder om kandidatene jobber innenfor fagområdet er det litt mer variasjon. Der kandidater innen bygg og anlegg i godt over 90 prosent av de kandidatene som er sysselsatt som jobber innen fagområdet, er det tilsvarende tallet for IT-kandidatene 78. Siden tallet på sysselsatte også er lavere for kandidatene med IT-utdanning snakker vi her om en betydelig forskjell. For kandidatene som derimot ikke er yrkesaktive ser vi at det også er en viss markeds kontekst her. Selv om det er en god del variasjon mellom fagområdene, ligger andelen av IT-kandidatene som sier at det ikke var mulig å få jobb i samme fagområde som utdanningen langt høyere enn for de øvrige tekniske utdanningene. (Tabell 1.3)

Tabell 1.3: Årsaker til å ikke jobbe innenfor samme fagområde som utdanningen for kandidater fra tekniske utdanninger, etter utdanningstype, prosent

	Bygg og anlegg	Elektro og energi	Industri og kjemi	Data-IT
Det var ikke mulig å få arbeid i samsvar med fagskoleutdanningen	33	10	26	50
Jeg valgte en jobb innenfor et annet fagområde	17	44	34	14
Jeg valgte å bli den jobben jeg hadde fra før	13	22	13	7
Jeg valgte å ta mer utdanning	21	7	13	14
Annet	17	17	15	14
Totalt	100	100	100	100
N	24	41	47	14

Kilde: Kandidatundersøkelsen for fagskoleutdannede (Alne mfl., 2023). Upublisert statistikk.

En siste, og markant forskjell mellom disse fagområdene, ser vi i **Tabell 1.4** og gjelder hvorvidt kandidatene opplever at utdanningen samsvarer med arbeidsoppgavene. Der nær to tredjedeler av kandidatene på bygg- og anleggsfag vurderer at nivået på fagskoleutdanningen svarer til oppgavene, ligger dette over 20 prosentpoeng lavere for kandidatene med IT-utdanningene. Tilsvarende er det omtrent 20 prosentpoeng høyere andel som mener at arbeidsoppgavene krever et høyere nivå.

Tabell 1.4: Vurdering av hvilket utdanningsnivå arbeidsoppgavene krever for tekniske fag, etter utdanningstype, prosent

	Bygg og anlegg	Elektro og energi	Industri og kjemi	Data-IT
Arbeidsoppgavene krever utdanning på samme nivå som fagskoleutdanningen	65	61	51	43
Arbeidsoppgavene krever utdanning på høyere nivå enn fagskoleutdanningen	22	20	19	39
Arbeidsoppgavene krever utdanning på nivå med fullført videregående opplæring/fagbrev	6	15	21	8
Arbeidsoppgavene krever ikke utdanning på et bestemt nivå	6	4	9	10
Totalt	100	100	100	100
N	333	292	157	49

Kilde: Kandidatundersøkelsen for fagskoleutdannede (Alne mfl., 2023). Upublisert statistikk.

Med tanke på hvor sentrale de tekniske utdanningene er i fagskolesammenheng har vi valgt å se nærmere på disse. Sett under ett er imidlertid skillet innenfor det tekniske fagområdet mellom de tradisjonelle fagene og IT-fagene så tydelig og systematisk at vi også har villet se på forskjeller, og eventuelle likheter, mellom disse. IT-utdanningene utgjør også en så stor del av veksten fagskolesektoren har sett de siste årene, at dette alene gjør at disse er særlig relevante for oss.

Ut fra dette har vi valgt å se på tre ulike tekniske utdanninger. To av disse kan karakteriseres som tradisjonelle, nemlig anlegg og KEM/VVS, mens en er relativt ny i fagskolesammenheng, nemlig IT-drift og sikkerhet. Den siste tilbys både i private og offentlige fagskoler, og tilhører den overlegent mest ekspansive utdanningstypen i hele fagskolesektoren. Innenfor dette fagområdet har vi derfor valgt ut fire konkrete utdanninger, fordelt på tre ulike fagskoler.

De økonomisk-administrative utdanningene

De økonomisk-administrative utdanningene kjennetegnes av en noe svakere kobling til arbeidsmarkedet enn de tekniske utdanningene, men yrkesaktiviteten er likevel noe bedre enn for de kreative utdanningene. Som tidligere nevnt, er utdanningen for mange en grunnutdanning, og studentene er eldre, i gjennomsnitt mellom 30-35 år, og de har mange års arbeidserfaring før de starter på utdanningen (Alne mfl., 2023). For rundt halvparten av kandidatene som er i arbeid kommer arbeidserfaringen fra et annet fagområde enn de tar fagskoleutdanning i. I kandidatundersøkelsen ser vi at disse trekkene ved studentgruppen harmonerer med at motivasjonen for å studere i stor grad kommer fra et ønske om å skifte jobb til et annet arbeidsområde eller å komme inn i arbeidsmarkedet (Alne mfl., 2023). Mer enn halvparten av kandidatene fra økonomisk-administrative utdanninger,

52 prosent, ønsker å omskolere seg til et annet yrke. Dette er den høyeste andelen blant de ulike utdanningskategoriene.

Totalt sett varierer yrkesaktiviteten til kandidater i dette området noe, og den er høyest for kandidater fra ledelse og kontor, i underkant av 90 prosent, og vel 10 prosentpoeng lavere for kandidater fra økonomi og administrasjon og regnskap og lønn (se tabell 1.5). For sistnevnte kandidater er andelen som i stedet utdanner seg videre noe høyere.

Tabell 1.5: Hovedaktivitet i oktober 2021 for 2019- og 2020-kandidater i økonomisk-administrative utdanninger, etter utdanningstype, prosent (utvalg).

	Økadm	Ledelse	Kontor	Lønn og regnskap
Yrkesaktiv	76	89	86	73
Student	7	4	7	10
Hjemme-arbeidende	0	0	1	1
Vernepliktig	0	0	0	0
Arbeidsledig	15	6	3	4
Annet	2	1	3	12
Totalt	100	100	100	100
N	42	83	97	91

Kilde: Kandidatundersøkelsen for fagskoleutdannede (Alne mfl., 2023). Upublisert statistikk.

Videre viser tabell 1.6 at av de yrkesaktive jobber om lag to tredjedeler innenfor fagområdet etter utdanningen. Forskjellen mellom de ulike utdanningstypene er liten, men totalt sett betyr det at under halvparten av kandidatene fra lønn og regnskap var i relevant jobb vel ett til to år etter fullført utdanning.

Det er verdt å merke seg at før fagskoleutdanningen hadde under halvparten av kandidatene i lønn og regnskap ett år eller mer arbeidserfaring i samme fagområde. Dette kan tyde på at flere kandidater fra lønn og regnskap oppnår å få jobb i et annet fagfelt enn de hadde tidligere. Kandidatenes egne vurderinger i kandidatundersøkelsen indikerer dette, i og med at mellom om lag 50 prosent av kandidatene i lønn og regnskap svarer at de har omskolert seg til et annet yrke, mot 10-20 prosent innenfor kontor og ledelse.¹⁷

¹⁷ Kilde: Kandidatundersøkelsen for fagskoleutdannede (Alne mfl., 2023). Upublisert statistikk.

Tabell 1.6: Andel yrkesaktive kandidater fra økonomisk-administrative utdanninger som etter endt utdanning jobber i fagområdet for utdanningen, prosent

Jobber du innenfor fagområdet i dag?	ØkAdm	Ledelse	Kontor	Lønn og regnskap
Nei	32	29	33	33
Ja	68	71	67	67
Totalt	100	100	100	100
N	37	79	84	76

Kilde: Kandidatundersøkelsen for fagskoleutdannede (Alne mfl., 2023). Upublisert statistikk.

En viktig årsak til at kandidater i kontor og i regnskap og lønn, ikke jobber i fagområdet, er at det ikke har vært mulig å få seg jobb, mens et frivillig valg om å jobbe i et annet fagområde er en vanligere begrunnelse for kandidater i ledelse og økonomi og administrasjon (se tabell 1.7).

Tabell 1.7: Årsaker til å ikke jobbe innenfor samme fagområde som utdanningen for kandidater fra økonomisk-administrative utdanninger, etter utdanningstype, prosent

Du har svart at du ikke jobber innenfor fagområdet til fagskoleutdanningen. Hva skyldes det?	ØkAdm	Ledelse	Kontor	Lønn og regnskap
Det var ikke mulig å få arbeid i samsvar med fagskoleutdanningen	17	23	61	44
Jeg valgte en jobb innenfor et annet fagområde	50	41	7	8
Jeg valgte å bli den jobben jeg hadde fra før	8	18	18	12
Jeg valgte å ta mer utdanning	17	5	11	12
Annet	8	14	4	24
Totalt	100	100	100	100
N	12	22	28	25

Kilde: Kandidatundersøkelsen for fagskoleutdannede (Alne mfl., 2023). Upublisert statistikk.

Gitt at det er en viss variasjon mellom kategoriene på fagområdet, har vi valgt å undersøke to ulike utdanninger, regnskap og logistikk. Logistikk ligger under kategorien ledelse, og skiller seg fra regnskap og lønn på flere måter, blant annet har flere studenter fagbrev som utdanningsbakgrunn og jobb i fagområdet fra før. Kandidatundersøkelsen (Alne mfl., 2023),¹⁸ viser at av kandidatene i regnskap og lønn oppgir 28 prosent at de har fagbrev, men kun 17 prosent har jobb i fagområdet fra før. For kandidatene i ledelse har opp mot halvparten fagbrev og jobb i fagområdet

¹⁸ Tall i dette avsnittet er basert på upublisert statistikk fra kandidatundersøkelsen.

det. Det tyder på at kandidatene i ledelse har noen fellestrekk med kandidater fra tekniske utdanninger. Blant annet har 50 prosent av kandidatene valgt utdanningsprogrammer som utdanner til tekniske yrker eller yrker innenfor service og samferdsel i videregående skole og kandidatenes motivasjon kan i større grad knyttes til ønsker om mer faglig ansvar og i mindre grad til omskolering. Etter utdanningen, er forskjellene i overgangen til relevant jobb imidlertid mindre. Men kandidater fra utdanninger i ledelse oppgir selv at de i noe større grad har fått styrket sine muligheter på arbeidsmarkedet, fått litt mer ansvar og utfordrende oppgaver etter utdanningen enn kandidater fra regnskap og lønn. Derfor er det også interessant at nettopp kandidatene i regnskap og lønn ser ut til å være mer tilbøyelig enn andre kandidater til å svare at oppgavene krever utdanning på et høyere nivå enn fagskoleutdanningen.

En annen forskjell mellom utdanningsområdene vi undersøker, er at de økonomisk-administrative utdanningene har flere studenter med innvandrerbakgrunn.¹⁹ Andelen i de tekniske og kreative utdanningene er henholdsvis fire og sju prosent, mens den er 16 prosent i økonomisk-administrative utdanninger (Alne mfl., 2023). Ser vi videre på andelen per utdanningstype innenfor de økonomisk-administrative utdanningene, er den størst innenfor regnskap og lønn, der om lag én av fire har innvandrerbakgrunn, og tilsvarende lav for utdanninger i ledelse, kun på 5 prosent. I tallgrunnlaget for kandidatundersøkelsen ser vi tydelige forskjeller mellom kandidater med innvandrerbakgrunn og øvrige kandidater i økonomiske- og administrative utdanninger, når det gjelder andelen som hadde arbeid i samme fagområde som utdanningen *før* de startet på fagskolen. Andelen innvandrere som hadde slikt arbeid, er betydelig lavere, med 25 prosent, sammenlignet med øvrige kandidater, på 44 prosent. Etter fullført utdanning har andelen innvandrere med arbeid i samme fagområde som deres fagskoleutdanning økt til 64 prosent, noe som ligner på andelen blant øvrige kandidater, som er på 68 prosent.²⁰

De kreative utdanningene

De kreative utdanningene skiller seg ut, ikke bare ved at det blant kandidatene her er den laveste andelen som går over i relevant jobb, men også ved at det er her vi finner den største andelen som har tatt en fagskoleutdanning ut fra andre motiver enn de knyttet til jobb. Her ser det ut til at det er et vanlig mønster at studentene ønsker å utvikle seg faglig, og skaffe seg en portefølje av arbeider som gjør dem bedre rustet til om mulig å kunne leve av sine kreative interesser i fremtiden,

---

¹⁹ Dette baseres på SSBs standardklassifisering, hvor innvandrer er definert som en person født i utlandet og hvor begge foreldre også er det.

²⁰ Tall i dette avsnittet er basert på upublisert statistikk fra kandidatundersøkelsen (Alne mfl., 2023)

enten i et ansettelsesforhold eller for seg selv (Alne mfl., 2023; Høst mfl., 2018). Dette illustreres også ved at det er en høy andel som selv velger å gå fra fagskoleutdanning til videre utdanning og ikke ut i arbeidslivet, selv i et særdeles godt arbeidsmarked. De kreative utdanningene spenner likevel over et forholdsvis bredt spekter, både i typer utdanning og i hvilken grad disse er rettet mot et ansettelsesforhold i en virksomhet eller institusjon. Vi har forsøkt å dekke noe av denne variasjonen ved å se på tre utdanninger; grafisk design, makeup-artist og visuell kunst. Mens de to første er delvis rettet mot et arbeidsmarked med ansettelsesforhold og delvis mot freelance, er den siste i liten grad rettet mot lønnet arbeid, men i større grad mot å utvikle seg som kunstner, for eventuelt å kunne leve av det, helt eller delvis.

Kandidatundersøkelsen for fagskoleutdanning gir oss en del interessante data om kandidatene fra kreative utdanninger. Mange av studentene i kreative fagskoleutdanninger kommer rett fra videregående, de har liten arbeidserfaring, og to tredjedeler av de ferdige kandidatene er under 24 år. På videregående har nær halvparten av kandidatene valgt kreative program som design og håndverk, medier og kommunikasjon, formgivning eller musikk/dans/drama. Rundt 30 prosent av studentene har også gjennomført en høyere utdanning før de startet på en fagskoleutdanning, og enda flere, 37 prosent gikk videre til høyere utdanning etter gjennomført fagskole.

Blant fagskolekandidatene innen visuelle kunsthøgskole gikk hele 60 prosent videre til høyere utdanning, samt nesten 10 prosent til annen utdanning. Kandidatene fra visuell kunstutdanning er de som er mest fornøyde med fagskoleutdanningen. Totalt sett gir disse dataene et bilde av en gruppe som finner særlig stor mening i selve utdanningen.

Tabell 1.8: Hovedaktivitet i oktober 2021 for 2019- og 2020-kandidater i kreative utdanninger, etter utdanningstype, prosent (utvalg).

	Kreativ	Visuell kunst	Design
Yrkesaktiv	58	8	59
Student	30	69	22
Hjemmearbeidende	0	4	0
Vernepliktig	0	0	0
Arbeidsledig	5	6	14
Annet	6	12	5
Totalt	100	100	100
N	77	49	58

Kilde: Kandidatundersøkelsen for fagskoleutdannede (Alne mfl., 2023). Upublisert statistikk.

Tilknytningen til det ordinære arbeidsmarkedet er på den annen side langt svakere enn for de øvrige fagskolekandidatene. Særlig gjelder dette for kandidatene fra visuelle kunstutdanninger hvor bare 8 prosent befinner seg i jobb året etter de

har fullført en fagskoleutdanning. En litt større gruppe definerer seg som noe annet, men det store flertallet er i utdanning.

Tabell 1.9: Andel yrkesaktive kandidater fra kreative utdanninger som etter endt utdanning jobber i fagområdet for utdanningen, prosent

Jobber du innenfor fagområdet som fagskoleutdanningen rettet seg mot?	Kreativ	Visuell kunst	Design
Nei	35	46	39
Ja	65	54	61
Totalt	100	100	100
N	62	26	44

Kilde: Kandidatundersøkelsen for fagskoleutdannede (Alne mfl., 2023). Upublisert statistikk.

For en stor andel av kandidatene i alle de tre utdanningstypene vi skal se på, og som er i arbeidsmarkedet, har ikke relevante jobber, dvs. som utdanningen retter seg mot. For kandidatene fra visuell kunst og kreative utdanninger er dette hovedsakelig selvvalgt, mens for kandidatene fra designutdanningen skyldes det for de fleste manglende jobbtillbud.

Tabell 1.10: Årsaker til å ikke jobbe innenfor samme fagområde som utdanningen for kandidater fra kreative utdanninger, etter utdanningstype, prosent

Du har svart at du ikke jobber innenfor fagområdet til fagskoleutdanningen. Hva skyldes det?	Kreativ	Visuell kunst	Design
Det var ikke mulig å få arbeid i samsvar med fagskoleutdanningen	14	25	47
Jeg valgte en jobb innenfor et annet fagområde	18	8	12
Jeg valgte å bli den jobben jeg hadde fra før	27	8	24
Jeg valgte å ta mer utdanning	23	42	12
Annet	18	17	6
Totalt	100	100	100
N	22	12	17

Kilde: Kandidatundersøkelsen for fagskoleutdannede (Alne mfl., 2023). Upublisert statistikk.

1.6 Oppsummering og rapportens videre oppbygning

I tillegg til historisk bakgrunn og kontekst har vi i dette kapittelet gjort rede for hypoteser og problemstillinger for undersøkelsen. Med utgangspunkt i kunnskap fra kandidatundersøkelsen og annen litteratur om fagskolesektoren har vi gjort et case-utvalg av fagskoler og utdanninger som i størst mulig grad vil dekke den bredden og variasjonen vi kan forvente når det gjelder arbeidslivsrelevans og samarbeid med arbeidslivet.

Den videre rapporten er organisert på følgende måte: I del 2 presenteres skolene og utdanningene som undersøkelsen bygger på. I del 3 oppsummeres og analyseres hovedtrekkene fra den empiriske delen.

2 Fagskolenes samarbeid med arbeidslivet

I dette prosjektet har vi sett nærmere på samarbeidet med arbeidslivet i seks ulike fagskoler, og 10 ulike utdanninger i disse. De representerer teknisk utdanninger (inklusive IT), økonomisk administrative utdanninger, og kreative utdanninger. Noen av skolene har bare en av disse utdanningskategoriene, mens andre har flere. I skolene har vi intervjuet representanter for skolens ledelse og de utdanningsvarlige for de utvalgte utdanningene. I tillegg har vi for hver av utdanningene intervjuet en, noen steder flere representanter for arbeidslivet skolen har oppgitt som samarbeidspartnere.

For hver av skolene gir vi først en kort historikk, etterfulgt av en beskrivelse av skolens overordnede samarbeid med arbeidslivet. Deretter belyser vi karakteristika ved utdanningene og deres samarbeidsformer.

2.1 Fagskolen Innlandet²¹

Fagskolen Innlandet er et resultat av en sammenslåing av de fylkeskommunalt eide fagskolene i Hedmark og Oppland, og har røtter tilbake til Gjøvik tekniske fagskole, som ble etablert i 1968. Skolen har hele tiden hatt en sterk tilknytning til det sterke industrimiljøet i området. I dag gjelder dette ikke minst Raufoss Industripark. Fagskolen tilbyr i dag rundt 50 ulike studier innenfor et langt bredere spekter enn bare industri; de har også bygg og anlegg, VVS, elektro, helsefag, IT-drift og sikkerhet, landbruksfag, logistikk, og økonomi og ledelse. Selv om hovedsetet er i Gjøvik, har fagskolen en rekke ulike utdanningssteder rundt i fylket. I tillegg samarbeider man med 11 karriere- og studiesentra om desentrale fagskoletilbud ulike steder i fylket.

Fagskolen Innlandet oppgir at de i dag har over 2000 studenter, en dobling siden 2018. Den absolutt største økningen de siste årene har kommet på korte studietilbud, mange av dem i form av moduler ned i fem studiepoeng. Skolen opplever

---

²¹ Beskrivelsen baserer seg i stor grad på intervju med skolens ledelse

at disse er populære i arbeidslivet og ser dette i sammenheng med en trend bort fra heltidsstudier. Skolens ledelse er således ambivalent, fordi de mener heltidsstudiene er et avgjørende fundament for fagskolen. «Fempoengs-studentene» innebærer også nesten like mye administrasjonskapasitet som studentene på de lange utdanningene. Skolen ønsker at modulene skal benyttes for å bygge hele grader. Samtidig ser de at fagskolen når nye grupper ved å tilby moduler. Ikke minst gjennom bransjeprogrammene har tilbudet av nye moduler bidratt til en revitalisering av samarbeidet med organisasjonene i arbeidslivet, noe skolen ser som positivt. Det omfatter både samarbeid lokalt på bedriftsnivå, og på mer sentralt nivå i organisasjonene. Skolen håper dette skal bidra til at organisasjonene også sprer deres utdanningstilbud til sine medlemmer.

Fagskolen har også satset tungt på desentrale og fleksible utdanninger på opptil 30 studiepoeng. I dette arbeidet har de tilført prosjektmidler til de ulike karriere- og studiesentrene rundt i fylket for kartlegging av behov i arbeidslivet og blant søkere lokalt. Dermed når man også studenter som bor og jobber svært langt fra Gjøvik. Dersom skolen sentralt finner at det er bærekraftig med hensyn til antall studenter, settes det i gang en utdanning, ofte fasilitert av det lokale studiesenteret. Man når bredere enn bare Innlandets ulike regioner, og rundt 40 prosent av studentene kommer fra andre fylker.

Det er skolens politikk at alle enkeltutdanninger ved fagskolen skal ha et eget fagråd med representanter fra arbeidslivet. I moduler som er en del av en utdanning, har man ikke et eget fagråd, bare der det tilbys frittstående moduler. Ved utvikling av nye utdanninger nedsettes det egne arbeidsgrupper med representanter fra arbeidslivet. Disse kan i noen tilfeller også utgjøres av fagrådet. Fagrådene er ikke standardiserte og kan variere både i størrelse og sammensetning. Skolen ønsker likevel at de skal favne en bredde av virksomheter som utdanningen retter seg mot. Tanken bak fagrådene er både å få mer kunnskap om kompetansebehov, og rekruttere studenter fra bedriftene. På samme måte fristes bedriftene med at de kan få innflytelse på studienes utforming, og samtidig få muligheter til å vise seg frem på fagdager eller gjesteforelesninger, og dermed øke mulighetene til å rekruttere studenter.

Utgangspunktet for fagrådene er gjerne lærernes nettverk, og sammensetningen kan således bli litt tilfeldig. Ofte er fagrådsmedlemmene enkeltpersoner som ser betydningen av fagskoleutdanning. Det er ikke noe krav om at medlemmer av fagråd skal representere organisasjoner. De fleste fagrådsrepresentantene representerer da også enkeltbedrifter, samtidig som skolen i noen grad benytter bransjeforeninger der disse finnes, som blant annet Entreprenørforeningen Bygg og Anlegg (EBA) og Maskinentreprenørenes forening (MEF), for å finne fram til aktuelle kandidater.

Fagskolen Innlandet har hatt arbeidslivsrepresentasjon i styret også før dette ble et lovkrav, og i dag må denne representasjonen sies å være tung, blant annet ved at styreleder kommer fra en bedrift. Alle styremedlemmene fra arbeidslivet representerer enkeltbedrifter. Fagskolen har imidlertid hatt pågang fra de store organisasjonene i arbeidslivet, uten at noen organisasjoner foreløpig er representert i styret.

Organisasjonene er imidlertid representert i flere arbeidsgrupper skolen har satt ned for å se på utdanningsbehov. Skolen er også representert i Regionalt kompetanseforum Innlandet. Det man oppnår her er i første rekke kontakt med andre utdanningsinstitusjoner og organisasjoner. Forumet oppleves som lite egnet til kartlegging av faktiske kompetansebehov i regionen.

Fagskolen opplever i liten grad konkurranse med universitets- og høyskolesektoren, lokalt representert ved NTNU Gjøvik. I den grad det er konkurranse, er det gjerne på modultilbud, som også i noen grad kan nå folk med høyere utdanning. Her opplever skolen at de har et fortrinn fremfor høyere akademisk utdanning, fordi de kan snu seg raskere i forhold til nye behov. Fagskolen Innlandet har egen områdeakkreditering for teknologifag, bygg- og anleggsgfag, helsefag og landbruksfag. Det innebærer at de slipper å gå via NOKUT for å få godkjent nye utdanninger på disse fagområdene.

Fagskolen har også rene oppdragsstudier for enkeltbedrifter, foreløpig begrenset til en, større privat bedrift, og en statlig virksomhet. Det dreier seg om moduler disse har ønsket for egne ansatte.

Selv om Fagskolen Innlandet foreløpig har få private konkurrenter om de statlige midlene fylkeskommunen fordeler, opplever de at deres andel synker, om enn fra et høyt nivå. Fagskolen har for noen utdanninger satt en semesteravgift på 15 000 kroner, fordi de opplever at de offentlige bevilgningene blir for små i forhold til å holde alle fagskolens utdanninger i gang.²²

Selv om arbeidslivets behov står veldig sentralt, må dette for alle utdanninger avveies mot søkerfall og egen fagstab. Skolen har i dag veldig få studier med for lavt søkergrunnlag, men følger kontinuerlig opp denne siden. Det finnes også klare behov i arbeidslivet som ikke kan følges opp, fordi det er et begrenset antall potensielle søkerne med fagbrev. Disse kan også i noen tilfeller ha vanskeligheter med å få fri til utdanning av bedriftene, fordi de representerer en kompetanse det er stor knapphet på. Fagskolen mener dette igjen henger sammen med for lav dimensjonering i videregående opplæring.

Skolen har ikke egne tellinger eller kandidatundersøkelser, men deres egen vurdering er at de som utdannes på skolen i veldig stor grad går rett ut i jobb. For deltidsstudenter er ikke dette noen egentlig problemstilling, ettersom de gjerne er

---

²² Skolen opplyser at denne reduseres kraftig fra høsten 2024

i en bedrift allerede. For heltidsstudentene vet skolen at veldig mange av kandida-
tene ikke bare får jobb, men også et karriereløft. Samtidig spiller konjunktorene
inn her som i andre utdanningsinstitusjoner. Akkurat nå, vinteren 2024, er det litt
vanskeligere i byggebransjen.

2.1.1 Tre ulike utdanninger

Vi skal nedenfor gå nærmere inn på tre ulike utdanninger som Fagskolen Innlan-
det tilbyr; anlegg, som er en tradisjonell teknisk utdanning, IT drift og sikkerhet,
som er en nyere teknisk utdanning og logistikk, som er en økonomisk-administra-
tiv utdanning, som illustrerende nok er plassert under tekniske utdanninger på
fagskolen Innlandet.

2.1.2 Logistikk²³

Fagskolen Innlandet er den eneste i Norge som tilbyr en logistikkutdanning på 120
studiepoeng på fagskolenivå.²⁴ Den ble akkreditert ved skolens studiested på Gjø-
vik i 2006, og to år senere ble også en nettbasert utdanning akkreditert. Logistikk-
faget kan på den ene siden sees på som en del av økonomiske og administrative
fag, og på den andre siden kan den innplasseres under tekniske fag eller transport.
I fag- og yrkesopplæringen ligger logistikkfaget under studieprogrammet teknikk
og industri. På skolen er utdanningen organisert over samme lest som de andre
tekniske fagskoleutdanningene, med blant annet redskapsemner som ledelse, øko-
nomistyring og markedsføringsledelse (LØM-fag), yrkesrettet kommunikasjon og
realfag.

Generelt har det vært en stigende interesse for fagområdet logistikk de siste
årene, blant annet fordi logistikk er en viktig faktor for å redusere bedriftens kost-
nader, øke effektiviteten/flyten av varer og tjenester og skape økt lønnsomhet. I
tråd med denne utviklingen, har studenttallene økt. De to siste årene har 40 stu-
denter fullført utdanningen, de fleste av disse på deltid. Søker tallene på heltidstil-
budet har vært synkende, og dette tilbudet legges nå ned. Studentene er vanligvis
voksne, har full jobb og familieliv ved siden av studiene, og derfor passer deltids-
studier og kortere modulbaserte studier denne studentgruppen bedre. Det sted-
baserte tilbudet går over tre år, mens den nettbaserte utdanningen tas over fire år.

Utdanningen stiller krav om generell studiekompetanse eller fagbrev for opp-
tak, og alle fagbrev godkjennes. Det er relativt få søkere med fagbrev i

---

²³ Fremstillingen er i hovedsak basert på intervjuer med representanter for utdanningen og bransjen,
samt relevante dokumenter fra skolen.

²⁴ Det finnes akkrediterte logistikkstudier på 30 og 60 stp. ved to private fagskoler.

logistikkfaget, og en del søkere får vurdert sin realkompetanse for opptak. Dette opptaksgrunnlaget bidrar til at studentenes forkunnskaper spriker noe, og skolen opplever at det kan være noe vanskeligere å tilrettelegge undervisningen for alle studenter.

Stor bredde i kontakten med arbeidslivet i utdanningens fagråd

Utdanningsansvarlig for logistikkutdanningen, som har bred erfaring fra logistikkfaget gjennom ulike lederjobber i industrien, har vektlagt å få en større bredde i utdanningens kontaktflate med arbeidslivet. Det gjenspeiles i utdanningens fagråd som består av om lag 12 representanter fra ulike enkeltbedrifter. Disse sitter fast i rådet over en periode. Fra bedriftssiden deltar for eksempel representanter fra flere typer produksjonsbedrifter, transportbedrifter, ulike lagerløsnings-leverandører, Forsvaret, distribusjonsbedrifter og bedrifter innen helsesektoren. Arbeidslivsrepresentantene vi har snakket med, som har lang erfaring fra bransjen, også i lederposisjoner, opplever det som en styrke at fagrådet er bredt sammensatt. De peker på at det har betydning for dynamikken i gruppa at de fleste kjenner hverandre fra før, blant annet fra en lokal bransjeforening for logistikk. En av informantene ble forespurt om å delta i fagrådet av denne bransjeforeningen, men innspillene de gir i fagrådet representerer først og fremst egen bedrift og egne erfaringer av arbeidshverdagen i logistikkfaget. Disse diskuteres i liten grad med andre i forkant av møtene.

Fagrådets hovedoppgave er å se på dagens studieplan og evaluere den. Mindre justeringer skjer hvert år og større endringer skjer om lag hvert tredje år. Studieplanen sendes ut på forhånd og skolen ber om innspill på utvalgte punkter, slik som inndeling i emner og tema. Arbeidslivet har blant annet kommet med innspill på at utdanningens emner må favne hele bredden i logistikkfaget, og i større grad legge vekt på vareflyt i hele produksjons- og tjenestekjeden, ikke bare transport og spedisjon. Andre temaer i møtene har vært digitalisering, systemkompetanse og bærekraft. Skolen har tatt ansvar for å utvikle læringsutbyttebeskrivelser i tråd med justeringer i temaene, fordi denne prosessen oppleves å være teknisk for arbeidslivet. Skolen har også satt modulutdanninger, utdanningsform og fleksibiliteten til utdanningene på dagsordenen i fagrådet. Nedleggelse av heltidsutdanningen har derfor vært diskutert med arbeidslivet.

Alt i alt opplever arbeidslivsrepresentantene at skolen er lydhøre for deres innspill og genuint interessert i å ha en oppdatert utdanning. De ser at utdanningens studieplan har blitt endret over tid. Slik utdanningsansvarlig og informantene fra arbeidslivet opplever det, har det i liten grad vært forskjellige syn i fagrådet på hva som er viktig i innhold i studieplanen eller på hvilken retning utdanningen skal gå. Enkeltbedrifter kan selvfølgelig ønske noe mer fokus på sine kjerneoppgaver, men inntrykket er at medlemmene i fagrådet stort sett er enige.

Andre former for kontakt med arbeidslivet

Arbeidet i fagrådet vurderes som en viktig, men mindre del av samarbeidet utdanningen har med arbeidslivet. Bedriftsbesøk og studentenes erfaringer med å være i en relevant jobb underveis i studieløpet vurderes som vel så viktig. For eksempel er de nettbaserte utdanningene lagt opp slik at studentene må ha et felles bedriftsbesøk der de jobber med samme case. Selv om studentene på nettstudiene allerede er i en relevant jobb og kan bruke sine erfaringer inn i utdanningen, mener utdanningsansvarlig at denne arbeidsformen gir en felles referanse til utfordringer for logistikkfaget. Utdanningsansvarlig har inntrykk av at studentene på denne måten lærer mye av hverandre, og at god arbeidslivsrelevans oppnås.

Lærernes arbeidslivserfaring og kontakt med arbeidslivet har også betydning for at utdanningen holder tritt med utvikling i arbeidslivet. Utdanningen har faste lærere med erfaring fra logistikk- og transportbransjen. I tillegg vurderer skolen at det trengs deltidsansatte lærere for å få god nok arbeidslivsrelevans i utdanningen. Mange lærere er således i 40–50 prosent lærerstilling. En lærer kan eksempelvis ha stilling som logistikksjef i bransjen og kan bidra med svært relevant praksiserfaring og innsikt. Skolen bruker også eksterne forelesere med ulik spisskompetanse.

Tett samarbeid om nye modulutdanninger

Kortere modulutdanninger i logistikk på 5 eller 10 stp. er et nytt studietilbud ved skolen. Modulene er fleksible, nettbaserte utdanninger utviklet i samarbeid med arbeidslivet under bransjeprogrammet for industri- og byggenæringen. Utdanningene er tilpasset studenter i jobb, og fagskolen ser det som sin oppgave å bidra i satsningen på livslang læring. Modulene kan brukes til å bygge opp en fagskolegrad over tid. Skolen regner med at 2–300 studenter vil gjennomføre modulutdanningene årlig.

Arbeidslivet initierer gjerne kontakten med skolen om å utvikle en ny modul i et gitt tema. Fagskolens rolle er å bidra med sin kompetanse på å utvikle utdanninger, og sørger for at den blir tilpasset skolens rammer og kravene som stilles for fagskolestudier. Ved skolen har de brukt workshop som arbeidsform i utviklingsprosessen, og bransjeaktører kan selv foreslå hvem i bransjen som bør være med. I disse foraene er organisasjoner fra både arbeidsgiver- og arbeidstakersiden representert. Skolen har også samarbeidet med NTNU i utviklingsfasen.

For å holde terskelen lav for å starte på en modulutdanning, starter studentene på en kort modul på 5 stp. I modulen kan studentene bruke egen arbeidsplass i oppgaver som skal leveres. På denne måten blir arbeidsgiversiden delaktig i utdanningen og målet er at virksomheten skal oppleve å få noe konkret igjen for utdanningen den ansatte tar. Noen bedrifter sender flere ansatte på modulutdanning

sammen, slik at de ansatte får et større fellesskap rundt prosjektene de gjennomfører i egen bedrift.

Modulutdanningenes kontakt med arbeidslivet er i stor grad formalisert og organisert i tråd med bransjeprogrammets vekt på partssamarbeid. Det er etablert både en prosjekteiergruppe, ressursgruppe og en operativ gruppe for modulene – og representanter for arbeidslivet deltar i alle gruppene. Disse diskuterer status, gjennomføring, mulige endringer, økonomi og markedsføring. Erfaringene fra oppstarten av modulutdanningene så langt er at mange bedrifter er positive til modulutdanninger. Representantene fra arbeidslivet ser behovet for økt kompetanse hos egne medarbeidere, fordi det i bransjen er mange medarbeidere med mindre formell kompetanse. For disse kan kortere utdanningsløp være mer aktuelt enn en hel fagskolegrad. Det vurderes også som positivt at de ansatte er mindre borte fra bedriften enn i den tre- eller fireårige utdanningen. I praksis erfarer skolen at det likevel har vært utfordrende å få nok søkere til modulutdanningene, siden bedriftene må prioriterer daglig drift foran kompetanseheving.

Utdanningens posisjon i markedet

Utdanningen opplever at det er enormt mange tilbud på logistikkfeltet, også utenfor fagskolen. Skolen konkurrerer både med kursmarkedet og med andre fagskoler, men opplever i mindre grad konkurranse med logistikkutdanningen ved NTNU. Skolen har innledet et samarbeid med NTNU og arrangerte nylig et felles logistikkseminar. Begge institusjonene har felles ambisjoner om å jobbe for å bygge et logistikkmiljø med en nasjonal posisjon på Gjøvik.

Utfordringen i relasjon til NTNU handler om hvordan overgangen til universitetsstudier kan bli bedre for studentene som vil studere videre. Til tross for at utdanningen ved fagskolen og NTNU har noen felles lærere, lærebøker og lignende læringsutbyttebeskrivelser, har NTNU så langt ikke åpnet for innpassing av deler av utdanningen til fagskolestudentene. Det kan oppleves som en nedvurdering av yrkesfaglig kompetanse, og utdanningsansvarlig ønsker bedre uttelling for fagskolegraden i en bachelorgrad, for de studentene som ønsker å gå videre til høyere utdanning.

Siden stort sett alle studentene allerede er i en relevant jobb, har overgang til arbeidslivet etter endt utdanning i mindre grad blitt tematisert ved fagskolen. Erfaringen er at kandidater får nye arbeidsoppgaver på egen arbeidsplass eller søker ny jobb og blir mellomledere. Representantene fra arbeidslivet opplever at det er et stort behov for logistikkutdanning på alle utdanningsnivåer. De er opptatt av at skolen må jobbe mer med å markedsføre studiene, siden fagskoleutdanningen i logistikk ikke er like godt kjent som andre tekniske utdanninger. Markedsførings tiltak diskuteres med arbeidslivet i fagrådet, og inntrykket er at skolen har blitt mer opptatt av å orientere seg mot markedet den siste tiden. Videre diskusjoner

om dimensjonering av antall studieplasser og prioritering av disse overlates til skolen.

2.1.3 Anlegg

Utdanningen Anlegg ved Fagskolen Innlandet er en utdanning som utgjør en del av grunnporteføljen til fagskolen. Det er en 120 studiepoengs utdanning som gir en høyere fagskolegrad. Fagskolen Innlandet tilbyr denne som en toårig, stedbasert utdanning på heltid, eller en deltidsutdanning på nett med samlinger over fire år. Dette er en utdanning med relativt lang historie, og med en etablert forankring i fag- og yrkesopplæringssystemet hvor 12 ulike fagbrev innen blant annet anlegg, vei, berg, mur og betong, utgjør opptakskravet. Det er i overveiende grad studenter med fagbrev som blir tatt opp til denne utdanningen, og bare i svært beskjeden grad er det studenter som får opptak på grunnlag av realkompetanse.

Sammen med Bygg, BIM og Bygningsvern, utgjør Anlegg et fagområde som også har enkelte deler av undervisningen til felles. Fagskolen Innlandet fikk fagområdeakkreditering for dette området i 2018, og har dermed rett til å selv akkreditere nye utdanninger og gjøre større endringer i eksisterende utdanninger innenfor området. For dette har fagskolen etablert et lokalt kvalitetssikringsorgan, LOKUT.

Anleggsutdanningen er utsatt for den samme tendensen som flere andre av denne typen utdanninger ved at det er stadig færre søkere til heltidsutdanningene, på tross av at både fagskolen selv og arbeidslivsrepresentanten mener denne formen er den som fører til best læringsutbytte. I fjor gikk samtlige heltidsstudenter direkte ut i jobb etter utdanning, og det beskrives som høy grad av sysselsetting av denne gruppen. Fagskolen ser samtidig på muligheter for nye måter å organisere utdanningen på, og ett alternativ som er til vurdering er en delt modell med ett år heltid, og to år deltid. Det har imidlertid ikke vært noen endring i gjennomføringsmodell i dag. I 2023 er det ni studenter på heltid og 35 på deltidsutdanningen.

Anleggsutdanningen er en av utdanningene det har eksistert nasjonale planer for lenge, men denne har blitt revidert i 2022 og ny plan kom i 2023. Fagskolen planlegger å buke ny studieplan i henhold til den nye nasjonale planen fra høsten 2024. Selv om fagskolen tilbyr flere moduler, har det vært lite utvikling i retning modularisering eller mindre utdanninger som er direkte knyttet til Anleggsutdanningen. Det har vært tilskudd til bransjeprogram innen anleggsbransjen, men dette er ikke noe som fagskolen er involvert i eller kjenner til.

Utdanning som karrieresteg

De tradisjonelle tekniske fagskoleutdanningene kjennetegnes av at de forholder seg til en bransje som er godt organisert, både i arbeidslivet og i utdannings-

systemet. Anleggsretningen innen videregående opplæring har lang tradisjon og arbeidslivets organisasjoner har i lang tid vært involvert i den. Det fører til at også oppgavene i arbeidslivet og mulige karriereveier er godt kjent og etablert. Dette kan f.eks. være at en begynner som anleggsmaskinfører, og går over til ulike former for anleggsledelse og prosjektledelse. Fagskoleutdanningen Anlegg går inn som typisk eksempel på dette. Både fagskolen og arbeidslivsrepresentanten tegner et bilde av studenter som allerede har jobb og har vært i arbeidslivet en stund, men som går videre på en fagskoleutdanning for å avansere i virksomheten eller bransjen, få nye oppgaver eller stillinger.

Arbeidslivsrepresentanten, som representerer en mellomstor, privat anleggsbedrift med regional forankring, viser til at de er svært positive til at de ansatte ønsker å prøve ut ulike karriereveier i bedriften generelt, og denne fagskoleutdanningen.

Bedrifter som jobber med anlegg, har over tid vært positive til fagskoleutdanning innenfor dette feltet. Arbeidslivsrepresentanten peker på at fagskoleutdanningen har mer fokus på de praktiske sidene av bransjen og tett knyttet til drift. Tilsvarende mangler personer med høyere utdanning en del av de praktiske områdene. Selv om aktuelle høyere utdanninger i større grad inkluderer teori, er det tilstrekkelig innslag av geoteknikk og lignende, til at også personer med fagskoleutdanningen får en overordnet forståelse av feltet. Fagskolen selv opplever at arbeidslivet er interessert i flere mindre og spissede moduler, mens arbeidslivsrepresentanten vi har snakket med legger mer vekt på muligheten for anleggsutdanninger som bygger videre på den som allerede finnes. Det er mindre muligheter for høyere utdanning innen anleggsfag, sammenlignet med f.eks. byggfag, og det kan være med på å forme et slikt behov.

Det er bevegelser i dette feltet og stadig flere tar fagskoleutdanninger. Selv om bedriftene er positive til fagskoleutdanningene uttrykker imidlertid representanten at det er dårlig samsvar mellom hva bedriftene har behov for når det gjelder den praktiske utførelsen av oppgaver og kompetansen det krever, og bl.a. krav i offentlige anbudskonkurranser. Det blir det trukket frem at offentlige oppdragsgivere er de som i minst grad anerkjenner fagskoleutdanninger. Ved at høyere utdanning er mye sterkere til stede i kompetansekravene som det offentlige stiller i anbud, blir fagskoleutdanningene mindre relevante. Arbeidslivsrepresentanten opplever dette som at fagskoleutdanningene fremdeles har fordommer knyttet til seg, og at dette særlig rammer små anleggsbedrifter.

Arbeidslivets involvering i utdanningen

Ettersom anleggsutdanningen hører til de tradisjonelle tekniske fagene, har forankring i fag- og yrkesopplæringssystemet, og har en omforent nasjonal plan, er utdanningen også mindre utsatt for løpende endringer. Bransjens gjennomgående

behov blir ikke primært sikret gjennom de lokale utdanningene, men gjennom nasjonale planer, og i tilknytning til arbeidslivets organisasjoner. Fagskolene er samtidig ikke bundet av det nasjonale planene, og kan gjøre lokale tilpasninger, blant annet når en særskilt vektning av de ulike elementene i utdanningen er relevant for fagrådet for utdanningen. F.eks. vil det være naturlig å legge mer vekt på overvann enn for tunneler i en utdanning i Innlandet.

Fagrådet samles 3–4 ganger i året, og det er fagskolen som primært driver disse framover og ber arbeidslivsrepresentantene ta stilling til ulike deler. Fagrådet består både av lokale anleggsbedrifter, større offentlige virksomheter og bransjeorganisasjoner. Studieplanen er sentral i samtalene i fagrådet, og fagskolen opplever at arbeidslivsrepresentanter kommer med mange innspill til ting utdanningen bør omfatte. Læringsutbyttebeskrivelsene for utdanningen er imidlertid i liten grad et direkte tema. Dette kan delvis handle om at de overordnede læringsutbyttebeskrivelsene ligger fast i tilknytning til den nasjonale planen, men også de emnevisse læringsutbyttebeskrivelsene blir sett på som skolens domene. Fagskolen opplever at selv om de kommer med mange faglige innspill, har arbeidslivet i liten grad eierskap til læringsutbyttebeskrivelsene og at de er for tekniske og «skolske», men at arbeidslivsrepresentantene blir forelagt dem i fagrådsarbeidet. Fordi den nasjonale planen har vært under revidering i 2022 har det imidlertid vært behov for flere innspill fra arbeidslivet enn normalt, også knyttet til læringsutbyttebeskrivelsene.

Arbeidslivet blir også involvert på andre måter. Det er blant annet en del involvering av gjesteforelesere som fagskolen rekrutterer gjennom nettverk og tidligere studenter. Fagskolen trekker særlig fram opplæringskontorene som en aktuell arena for rekruttering og informasjon. Ekskursjoner, bedriftsbesøk og messer blir trukket fram som positivt, og studenters initiativ til slike ting er vanlig.

Studentoppgaver er i likhet med i mange fagskoleutdanninger også obligatorisk, og er gjerne tett knyttet til en konkret bedrift. Dette kan være noe studenten gjør på oppdrag fra bedriften, og det er ikke uvanlig at det er den bedriften studenten allerede jobber i eller skal inn i. Det er imidlertid ikke tradisjon for praksis i virksomheter i de tekniske utdanningene, og det er heller ikke en slik ordning for denne utdanningen.

Mangel på arbeidskraft

I mange av de tekniske fagene er det stor etterspørsel i arbeidslivet etter arbeidskraft og kompetanse, og det speiles i at både fagskolen og arbeidslivsrepresentanten vurderer det som svært enkelt å få jobb. Mangelen på arbeidskraft er naturlig knyttet til rekruttering til, og gjennomføring i, yrkesfaglig videregående opplæring innenfor denne fagretningen. Men arbeidslivsrepresentanten peker også på at det er behov for kompetanse i en bransje hvor det skjer store endringer. Delvis er

dette knyttet til teknologisk utvikling i maskinpark, men særlig nye krav knyttet til ytre miljø og bærekraft er i ferd med å endre bransjen. Det er rimelig at fagskoleutdanningene kan bidra til å fylle dette kompetansegapet, samtidig som rekrutteringen er begrenset. Dette kan også være knyttet til at det er utfordrende for mange å ta fri uten lønn for å ta videre utdanning eller at utviklingsmulighetene er dårlig kjent. Arbeidslivsrepresentanten peker på at dette kan være utfordrende selv om de normalt tilrettelegger for at de ansatte kan ta videre utdanning. Fagskolen nevner på sin side også at de vurderer andre modeller for å gjøre utdanningen mer tilgjengelig.

Fra arbeidslivsperspektivet fortøner denne mangelen seg som utfordringer med å få rekruttert arbeidskraft, og høy konkurranse om flinke folk. Å delta aktivt inn i utdanningene, og særlig delta som gjesteforeleser eller tilby bedriftsbesøk er attraktivt for bedriften fordi det gir en egen rekrutteringsarena.

Mye tyder imidlertid på at dette fagområdet, slik flere av de andre tekniske fagområdene, har kompetansemangel som også er knyttet til større, strukturelle trekk som rekruttering til fag- og yrkesopplæring, og tilgangen på arbeidskraft generelt i samfunnet.

2.1.4 IT-drift og sikkerhet

Utdanningen IT-drift og sikkerhet ved Fagskolen Innlandet ble etablert rundt 2015, men bygger på en datalinje som har en over 20-årig historie ved fagskolen. Utdanningen er den eneste rene IT-utdanningen ved fagskolen. Den består av 120 studiepoeng og gir en høyere fagskolegrad.

Fagskolen tilbyr utdanningen enten som 2 år campusbasert på heltid eller 4 år deltidsutdanning som nettutdanning. Fra 2019 har deltidsutdanningen vært nettbasert med samlinger, men blir rent nettbasert fra 2024 på grunn av lave søkertall. I motsetning til de fleste andre utdanninger ved fagskolen er søkertallene til den stedbaserte heltidsutdanningen vesentlig høyere enn for deltidsutdanningene. Studentene som søker seg til denne er gjerne unge, med lite arbeidserfaring. Deltidsutdanningen som har vært preget av godt voksne søkere med mye erfaring fra IT-bransjen, har derimot hatt rekrutteringsutfordringer.

I likhet med de andre utdanningene ved Fagskolen Innlandet, og ulikt andre IT-utdanninger i fagskolen, er det yrkesfaglig videregående opplæring som ligger som opptakskrav til utdanningen, og det er fagbrevene innen ulike datafag som kvalifiserer til opptak. Det er få som søker opptak på grunnlag av realkompetanse, men fagskolen jobber for at overgangen til et rent nettilbud skal endre på dette.

Det finnes en nasjonal plan for IT-sikkerhet fra 2023, og som bygger på en eldre plan for utdanningen fra 2015. Det er denne siste som IT-drift og sikkerhet ved Fagskolen Innlandet bygger på. Fagskolen viser selv til den reviderte planen. At

utdanningen avviker fra den gjeldende planen kan være at den relativt nylig revidert og muligens ikke har fått etablert seg i markedet. Et viktig element er at utdanningen ved Fagskolen Innlandet, i likhet med den nasjonale planen, inkluderer såkalte redskapsfag. Det vil si mer generelle fag som realfag, kommunikasjon og LØM (ledelse, økonomi og markedsføring). Her skiller denne utdanningen seg fra de vi finner ved særlig de private fagskolene.

Nytt område, nye utfordringer

Selv om IT-utdanninger etter hvert har fått fartstid i denne sektoren, framstår de mindre etablerte enn andre tekniske utdanninger. Der de klassiske tekniske utdanningene har et system og en organisering som sikrer relativt godt samsvar mellom det som skjer på videregående nivå og fagskole, er denne koblingen svakere for IT. Et eksempel på dette er at fagbrevene innen IT-fag er så ulike at det er utfordrende for fagskolen å finne et felles utgangspunkt. Det er omtrent halvparten av studentene som har fagbrev i IKT-service og halvparten som har fagbrev i dataelektronikk, noe som fører til at de har ulike utgangspunkt for forskjellige fag.

Det er stor etterspørsel etter fagskolekandidater fra IT-utdanningen, og fagskolen estimerer at 90 prosent av studentene har relevant jobb et halvt år etter endt utdanning. Mange av særlig studentene på deltidsutdanningen er allerede i jobb under utdanningen. Både fysisk infrastruktur, fagmiljø og studieplassfinansiering er faktorer som er viktige for Fagskolen Innlandet når det gjelder dimensjonering av utdanningene, men på IT-driv og sikkerhet blir ikke plassene fylt opp, så det er lite diskusjon om å oppskalere utdanningen.

Arbeidslivsrepresentantene vi har snakket med representerer både en virksomhet som jobber med konsulenttjenester innen IKT og en virksomhet som har et annet kjerneområde, men med en større IT-avdeling. Begge disse peker på fagskoleutdanningen som positivt fordi de gir mer praktiske ferdigheter, og vektlegger at disse kommer fortere i gang med produksjon enn personer med høyere utdanning. Særlig den ene representanten trekker også frem denne utdanningen på Fagskolen Innlandet helt spesifikt, og at de har større hell med rekruttering herfra enn fra andre IT-utdanninger. Én peker på at sertifiseringer er svært viktige for å dokumentere kompetanseområder overfor potensielle kunder, men at dette er mer teoretiske øvelser som en kan lese seg opp til. Fagskoleutdanningen har i større grad en praktisk komponent som er viktig for dem.

At det har blitt mer aktuelt å ansette personer med fagskoleutdanning er en endring hos dem selv, men de ser også at dette gjelder bransjen for øvrig, kanskje særlig fordi bransjen har fått mer øynene opp for denne utdanningstypen. Samtidig er det områder eller oppgaver hvor høyere utdanning fremdeles er en forutsetning. Den ene representanten vektlegger at IT-bransjen for det meste er drevet av faktisk kompetanse og sertifiseringer, heller enn formelle kvalifikasjoner, mens

den andre også peker på at det er et tak oppover for hva fagskoleutdannede kan bli satt til å gjøre, sammenliknet med personer med høyere utdanning.

Grenseoppgangen som denne utdanningen har mot høyere utdanning, og særlig overganger, er et tema fagskolen er opptatt av – og som vi ser går igjen på alle utdanninger ved alle fagskoler. Fagskolen Innlandet ligger fysisk tett ved NTNU sin campus på Gjøvik, og det har vært noen innledende samtaler om overgangsordninger, men veien framstår veldig lang. Det er i stor grad en forventning om å tilpasse seg høyere utdanning. IT-utdanningene er samtidig utdanninger som bidrar til å utfordre grensene mellom utdanningstypene. En måte vi ser dette på er gjennom sertifiseringene som er svært vanlige i denne bransjen. Fagskolen legger undervisningen tett opptil sertifiseringsløpene, og har også undervisere som er instruktører for disse, men de er samtidig ikke en del av utdanningen. Dette er likevel de samme sertifiseringene som f.eks. blir brukt i tilsvarende bachelorgrader.

Arbeidslivet opplever også ulikheter mellom fagskolen og universitetet. Fagskolen oppleves som mer tilgjengelig og mer opptatt av å knytte seg opp til det faktiske behovet for kompetanse innen IT-sikkerhet, men at de kommer til kort når det gjelder rammevilkår. Universitetet framstår mer distansert og utilgjengelig, men har svært mye ressurser til å utvikle en tilpasset infrastruktur, som f.eks. serverparker. Dette gjør grensene mellom utdanningsinstitusjonene mer utfordrende, hvor rammevilkårene ikke er helt i takt med fagskolenes vekst og ambisjoner.

Fagrådet og arbeidslivets representanter

IT-drift og sikkerhet ved Fagskolen Innlandet følger det etablerte mønsteret i sektoren med formelle fagråd, som møtes minst én gang i året. Fagskolen bruker nettverk og møteplasser for bransjen for å rekruttere til fagrådet. De er opptatt av å ivareta bredde i representasjonen, og inkluderer både offentlig forvaltning og offentlig eide virksomheter, og private bedrifter. IT-bransjen preges av at det er stor etterspørsel etter arbeidskraft, og av at samtidig som rene IT-bedrifter rekrutterer personer med IT-kompetanse, er det også svært mange bedrifter med annen kjerneaktivitet, men som også har behov for IT-kompetanse. For rekrutteringen til fagrådet er det viktig for fagskolen å ivareta denne spenningen, men er også avhengig av at dette er virksomheter som har et visst engasjement for høyere yrkesfaglig utdanning. Det er derimot ingen organisasjoner med i fagrådet. Fagrådet er relativt stabilt med tanke på medlemmene, men er også fleksibelt nok til å supplere med særlige arbeidslivsperspektiver, dersom det er nødvendig.

Arbeidet i fagrådet består i stor grad i at fagskolen på forhånd av et fagrådsmøte sender ut studieplan, eventuelt supplert med egne forslag til endringer eller dilemma. På fagrådsmøtene går de i fellesskap gjennom aktuelle endringer, eller innspill fra arbeidslivsrepresentantene og drøfter disse. Fagskolen understreker at

læringsutbyttebeskrivelser har vist seg å være svært lite nyttig som grunnlag for dialogen med arbeidslivsrepresentantene, og at dette fremstår som fremmed for arbeidslivet. Imidlertid dreier flere av diskusjonene i fagrådet seg om hva arbeidslivsrepresentantene mener at en bør kunne etter å ha gjennomført enkeltemner eller hele utdanningen. Her ligger det et paradoks i at ideen om å navigere etter læringsutbytte snarere enn innsatsfaktorer for å vurdere struktur og innhold i utdanningen faller arbeidslivsrepresentantene veldig naturlig, samtidig som det etablerte verktøyet for å gjøre dette blir vurdert som lite hensiktsmessig. På denne måten er det særlig tema og innhold i utdanningene, og vektingen av disse, som er tema for fagrådene, og i mindre grad utdanningens nivå.

En typisk utfordring i disse foraene handler om å forene behovene arbeidslivet peker på med rammene fagskolen opererer under. Dette kan f.eks. handle om at arbeidslivsrepresentantene er fornøyde med utdanningens omfang, men samtidig ønsker «mer av alt» uten å ha en klar oppfatning om hvor mye tid ting tar. Fagskolens fagmiljø og administrasjon må ofte justere innspillene etter hva som er mulig å få til. Det er en komplisert øvelse for fagskolen å skulle balansere spissede behov som enkeltvirksomheter melder inn, breddekompetanse og utdanningens rammevilkår.

Ifølge fagskolen er det naturlig med et stort innslag av offentlige virksomheter i fagrådsarbeidet, både fordi fagskolen er eid av fylkeskommunene og skal svare ut deler av kompetansepolitikken på fylkeskommunalt eller regionalt nivå, og fordi mange av de store avtakerne for fagskoleutdannede er offentlige. Samtidig er det kjent at offentlige virksomheter er mer opptatte både av formelle kvalifikasjoner generelt og høyere utdanning spesielt, enn det virksomheter i privat sektor er. Fagskolen peker på at fagskoleutdannede innenfor dette fagområdet i stadig større grad konkurrerer med personer med høyere utdanning, og at konkurranse-ulempen i stor grad er knyttet til fagskoleutdanningens omdømme.

For denne utdanningen fremhever fagskolen nettverk og bransjeforum som viktig for å holde seg oppdatert på hva som rører seg i bransjen, hva det er behov for og hva som ligger i horisonten. Utdanningsansvarlige og faglærere deltar i klynger og forum, f.eks. Norwegian Cyber Security Cluster, hvor de sitter sammen med NTNU. Fagskolen er også medlem av Digital Innlandet, som består av en rekke virksomheter i regionen. Disse foraene er ikke bare kilde til informasjon om arbeidslivets behov, men også en relevant rekrutteringsarena for blant annet gjesteforelesere. Samtidig peker fagskolen på at særlig for deltidsklassene er det en viss utfordring i det å skulle inkludere mange gjesteforelesere direkte fra bransjen, fordi det – paradoksalt nok – for noen kan bidra til mindre relevans: Studenter på nettutdanningen har gjerne vært i arbeid i en god stund og har en god forståelse av hvordan ting foregår på arbeidsplassen, mens det er arbeid i datalaboratorium og mer teoretiske sider ved IT-sikkerhet som gjør utdanningen relevant for disse.

Heltidsstudentene, som utgjør hovedvekten av studentene, er derimot i mindre grad forankret i arbeidslivet, og kan nyte godt av innslag fra bransjen i undervisningen.

Generisk kompetanse eller spissede behov?

Et interessant trekk i forholdet mellom utdanningens innhold og hvordan denne svarer til arbeidslivet behov gjelder de såkalte redskapsfagene og realfag. Dette er mer generelle fag, som gjerne går på tvers av flere ulike fagområder. Det er disse vi finner igjen i den nasjonale planen, og fagskolen selv peker på at de har lagt seg opp til en klassisk struktur for de tekniske fagene.

Fagskolen peker på at disse fagene er fag studentene ofte er lite motivert for fordi de havner på siden av IT-fagene, og kanskje ikke er helt det studentene forestilte seg da de begynte på utdanningen. Fagskolen opplever likevel både at dette er viktig for studentenes helhetlige læringsutbytte, og at studentene også uttrykker at de både er mer fornøyd, og har fått større forståelse av faget når de først har kommet gjennom dem.

Dette er interessant fordi vi delvis finner det samme i intervjuene med arbeidslivet og i referatene fra fagrådet. En representant fra IT-avdelingen i en stor virksomhet innenfor en annen bransje enn IT, pekte veldig tydelig på at de foretrakk fagskolekandidater fra de offentlige fagskolene fordi de hadde disse generelle emnene. Denne mente at der de private er veldig spissede innenfor de rene IT-emnene, så går dette samtidig utover den helhetlige forståelsen til studentene.

2.2 Kunstskolen i Bergen²⁵

Kunstskolen i Bergen (KIB) ble etablert i 1988 med utspring i Friundervisningens tegne- og malerskole. Initiativtakere var en gruppe nyutdannede billedkunstnere. Målet var å utvikle en undervisning i pakt med samtidens situasjon innen kunstfaget. Man ønsket å flytte vekten bort fra teknikk og metoder og over mot prosesser som utvikler enkeltindividet. Skolen fortsatte fram til 2006 å være en del av Friundervisningen, som etter hvert skiftet navn til Folkeuniversitetet.

Fra 2006 ble KIB etablert som en forening tilknyttet Folkeuniversitetet med representasjon i styret til KiB og sammenfallende medlemsmasse. I 2018 stiftet foreningen en stiftelse som overtok fagskoledriften januar 2019. Styret i stiftelsen oppnevnes av kunstnerne organisasjoner BKFH og NKVN, Fakultetet for kunstdesign og musikk (KMD) ved Universitetet i Bergen, og seksjon for kunst og kulturutvikling ved Bergen kommune.

---

²⁵ Beskrivelsen av skolen og utdanningen baserer seg i stor grad på intervju med ledere og lærere ved skolen

Kunstscolen i Bergen var frem til fagskoleloven ble vedtatt i 2003, kategorisert som støtteberettiget over statsbudsjettet og Lånekassen (kapittel 6a i privatskoleloven). Det samme gjaldt et titalls andre kunstutdanninger som ikke var kategorisert som verken videregående eller høyere utdanning. Skolene ble da anbefalt av Kunnskapsdepartementet om å søke godkjenning etter den nye fagskoleloven, noe KIB valgte å gjøre. Kunstscolen er i dag en del av et fast nettverk av seks kunstscoler som ligger under fagskolesektoren, en designskole, samt fem såkalte kapittel 6a-skoler,²⁶ som fortsatt får midler direkte over statsbudsjettet. De seks kunstscolene som ble fagscoler, har fått beholde sin øremerkede statsstøtte, selv om pengene nå formelt fordeles via fylkeskommunen. Det finnes for øvrig også kunstscoler som drives helt uten statsstøtte, og som i stedet må kreve inn langt høyere studentavgifter. Med en studieavgift på 43 000 (studieåret 2024-2025) er studentene ved KIB likevel avhengig av lån og stipend fra Lånekassa.

Skolen har flyttet litt rundt, men holder i dag til i sentrum av Bergen, rett vis-à-vis KODE, som er byens store samling av museer for kunst og musikk. KIB disponerer en bygård med svære, lyse rom, som gir plass til å arbeide også med store formater. Skolen har i dag 54 studieplasser, og driver fortsatt ut fra samme filosofi som i 1988. Målet er at studentene gjennom det toårige fagskolestudiet KIB tilbyr, skal opparbeide seg grunnleggende erfaringer og basis for å kunne virke som kunstnere. Den kompetansen KIB tilbyr, mener skolen studentene ikke kan få andre steder, og de viser til at de også har mange studenter som kommer til kunstscolen etter å for eksempel å ha tatt en akademisk kunstutdanning på Universitetet i Bergen. Det er et mønster vi ser ved kunstutdanningene og de kreative utdanningene generelt, og som vi har omtalt tidligere i rapporten. Samtidig viser kandidatundersøkelsen for fagskoleutdannede at hele 7 av 10 kandidater fra de visuelle kunstutdanningene i fagskolesektoren er i videre utdanning, de aller fleste høyere akademisk utdanning, ett år etter at de gikk ut av fagscolen (Alne mfl., 2023). Det innebærer at kunstscolene i dag i praksis i større grad har en rolle som forskole for kunstutdanningene på universitets- og høyskolenivå enn motsatt. Det kan også ha med å gjøre at ikke alle studenter ved kunstfagscolene har gjennomført videregående eller har generell studiekompetanse og at toårig kunstfagskole gir dem muligheter til å søke universitet og høyskole.

KIB gjennomfører egne undersøkelser, 3 og 5 år etter at studenter gjennomførte utdanningen sin. KIB har i forbindelse med denne undersøkelsen forsøkt en kandidatundersøkelse med lenke via facebook, men ikke fått tilstrekkelig med svar til å si noe eksakt om hva deres tidligere studenter gjør etter utdanningen. Men ut fra det de årlig gjennomførte undersøkelsene viser, er det et flertall, kanskje 50-80 prosent, varierende fra år til år, som planlegger en videre kunst-

---

²⁶ Viser til privatskoleloven

utdanning etter KIB. Ofte ønsker kandidatene å spisse kompetansen i en bestemt retning, for eksempel mot arkitektur eller design, eller andre retninger innenfor det visuelle. Mange går også videre til en kunstutdanning på bachelornivå. Noen få, anslått til å variere mellom en og fem kandidater hvert år, starter direkte opp for seg selv. Skolen tror de fleste studentene deres ikke blir kunstnere, men at de lærer seg å forstå kunst, og ikke minst den nødvendige konsentrasjon og utholdenhet som skal til for å arbeide som kunstner. Dette er nyttige egenskaper også innen andre yrker. Om de ikke blir kunstnere, oppfatter skolen likevel at kandidatene går kunstveien og jobber i kunstfeltet i bred forstand, eller at de jobber i andre yrker, men med en identitet som kunstnere. Skolen har også et innslag av studenter med ulike utfordringer, hvor utvikling av det kunstneriske anlegget kan gi de et betydelig løft i selvfølelsen.

At mange går videre i utdanningssystemet må også ses i sammenheng med at de aller fleste studentene er unge. Snittalderen har gått nedover de senere årene, og mange kommer nå direkte fra videregående. Tidligere hadde studentene gjerne gått det som den gangen het Tegning, form og farge. I dag kommer de enten fra studiespesialisering eller kreative, studieforberedende program. Elevene tas opp gjennom opptaksprøve, og derfor tas det også opp elever som ikke har gjennomført videregående. Studentene beskrives som unge mennesker som har anlegg for kunst og føler at de vil noe. Noen vil bli kunstnere, mens andre vil jobbe på andre måter innen det visuelle spekteret, som arkitektur, design eller scenografi. Skolen har også noen litt eldre studenter med en helt annen yrkesbakgrunn som gjerne ønsker å lære ting de kan ta med seg inn i sine yrker, som for eksempel lærer eller sykepleier. Det er imidlertid ikke lett å komme gjennom opptaksprøven på kunstskolen. Søkere må levere inn og få vurdert egne arbeider, samt sende inn en mer teknisk oppgaveløsning og gjennomføre en opptakssamtale. Hvert år får utdanningen på KIB totalt rundt 50-60 søkere,²⁷ mens de tar opp 30-35, avhengig av hvor mange som holder det de vurderer som et nødvendig nivå. De velger heller å ta opp litt færre søkere enn å ta inn søkere de mener ikke holder mål. Det understrekes at begrensninger i inntaket til utdanningen ikke har til hensikt å hindre for stor konkurranse i feltet, men å sikre nødvendig søkerkvalitet i forhold til undervisningen.

Skolen finner seg godt til rette under fagskoleloven, selv om de opplever at de representerer et litt alternativt syn på hva en fagskole skal være. En ensidig understrekning av at utdanninger med høy, målbar arbeidslivsnytte skal prioriteres, opplever de som problematisk. Skolen mener det må være plass også til utdanninger som gir samfunnsnytte, spesielt i et land hvor det er enighet om at man ønsker at det skal være plass til kunsten, og at vi skal utdanne for yrker som

---

²⁷ Ikke alle er førstevalgssøkere

kulturarbeidere, kunstnere og designere på et høyt nivå. Om det KIB bidrar med ikke er så målbart, er kunstutdanning ikke desto mindre viktig for både for samfunn og yrkesliv.

I tett samarbeid med de fem andre kunstskolene innen fagskolefeltet har skolen vært med å utvikle felles, overordnede læringsutbyttebeskrivelser for det som heter visuelle kunstfag, som er en toårig utdanning. Samtidig har skolene innenfor dette beholdt sin egen sin særegne, faglige profil.

Lærerne som kunstutdanningens kontakt inn mot kunstfeltet

Skolen har ikke noe fagråd med representasjon fra arbeidslivet. Dette henger sammen med at kunstutdanningen utdanner til et arbeidsliv med et veldig annerledes preg enn det andre fagskoler gjør. I stedet er man opptatt av å holde bred kontakt med kunstfeltet. Dette kan handle om gjesteforelesere som bidrar fra sine poster i dette kunstfeltet. Men det viktigste og helt særegne, mener skolen, er lærerstaben. De ni lærerne er ansatt i stillinger på mellom 30 og 50 prosent. Det avgjørende er det at disse, ved siden av lærerjobben, alle arbeider som kunstnere eller i andre, viktige roller i kunstfeltet. Dette kan være arbeid med utstillinger eller utstillingsveiledning, offentlige utsmykninger, festivaler, scenografi, kuratorvirksomhet, utdanning eller arbeid med barn og ungdom. Disse rollene tar de med seg inn når de underviser kunststudentene. På denne måten oppfatter skolen at lærerne representerer det man kan kalle kunstskolenes arbeidsliv. Slik sett ligger skolen veldig tett på sitt arbeidsliv.

De lokale studieplanene fastsettes også av lærermøtet, en gang i året. For øvrig avholdes det månedlige lærermøter, som hovedsakelig handler om å utvikle kvaliteten på undervisningen og utdanningen. Samtidig har skolen fått økt sin beskjedne administrative kapasitet noe. Mens også rektor og administrasjonsleder tidligere var deltidsansatt i administrasjonen, er de nå begge i 100 prosent stillinger.

Det finnes ulike måter å definere hva en kunstner er (Heian, 2018). For skolen er det viktigste å distansere seg fra et syn som går ut på at kunst er en hobby, ikke noe som krever profesjonell læring. For å avgrense seg fra en slik oppfatning av kunst, er det viktig for lærerne ved KiB å fremheve at i kunstutdanningens yrkesrelevans ligger det at kunstneryrket nettopp er et yrke, eller en profesjon, og ikke en hobby. For å komme dit er det en del grunnleggende studenten må kunne. I visuell kunst arbeides det med mange kvaliteter, som i utdanningen må utvikles samtidig, som forståelse av form, stil, kontekst, materialer og teknikk, skriftlig og muntlig dokumentasjon og presentasjon av arbeider. Mye av dette er taus kunnskap og derfor vanskelig å måle, noe som igjen gjør det vanskelig for lærerne å dokumentere i skjemaer hva studentene har lært.

Mange av lærerne har selv kunstutdanning fra høyskole eller universitet, og oppfatningen som de videreformidler er at graden er mindre viktig. Med et premiss om at kunstutdanning er mindre hierarkisk enn mange andre utdanningsområder, mener skolen det ikke er riktig å si at utdanningen man får ved KIB er «lavere» enn ved et universitet. I stedet er den annerledes. Forskjellen på kunstfagskolen og universitetet blir ikke beskrevet som i andre fagskoleutdanninger, ved for eksempel at man i akademisk utdanning må lære seg å tenke abstrakt, mens fagskoleutdanningen er mer hands-on. Målet i kunstutdanningen ved KIB er ikke hvor flinke studentene er i det rent håndverksmessige, for eksempel til å tegne materialistisk. Også studentene ved kunstskolen må kunne tenke abstrakt i forhold til sitt fag. De må ha kontakt med noe inne i seg som de vil formidle. Utdanningen framstilles som en modning, hvor det å lære seg å stå i prosesser er helt sentralt. Det å for eksempel tegne, er en prosess hvor du forstår mens du tegner. Parallelt med det å forstå prosessen, må studentene tilegne seg mye kunnskap om og erfaring med ulike teknikker og materialer, for å kunne jobbe med disse. Dessuten må studentene lære seg å skrive, ettersom de må kunne formulere sine egne prosjekter og også dokumentere disse. De må også kunne presentere disse muntlig.

Samtidig er kunstfeltet i stadig utvikling. Det at skolens lærere ikke jobber bare på skolen, men også er aktive yrkespersoner, gjør at de kan være tett på utviklingen i kunstfeltet, noe de mener er vanskeligere når en kunstskole går fra å være et selvstendig akademi, til å bli del av et universitet. Man blir innkapslet i en stor institusjon, må forholde seg til mange krav innad i denne, og blir dermed mindre tett på omgivelsene enn tidligere. Mens den tidligere frittstående kunsthøyskolen kunne tilstrebe deltidsstillinger og åremål, er den gjennom universitetet underlagt krav om heltidsstillinger. I forbindelse med revisjonen av universitets- og høgskoleloven er det også foreslått å strammes kraftig inn på bestemmelsene om midlertidige ansettelser, blant annet adgangen til åremålsstillinger som i dag er utbredt i kunstutdanningene, nettopp av hensyn til å kunne ha den til enhver tid beste og mest oppdaterte lærerkompetansen.²⁸ Ved den frittstående kunstskolen KIB kan de fortsatt ha deltidsansatte lærere som bruker sitt yrkesfelt direkte inn i undervisningen.

Til tross for sin frittstående status, ser skolen og lærerne at de er en del av et utdanningssystem. Ved at skolen har en rektor, som selv er kunstner, blir kravene fra utdanningssystemet «oversatt» og kontekstualisert. De virker dermed mindre fremmedgjørende på skolen. Lærerne på kunstskolen opplever ikke NOKUT-krav

---

²⁸ Se blant annet Universitets- og høgskoleloven. § 6-4 (1) bokstav j, som gjelder anledning til åremålsansettelser der kunstnerisk kompetanse inngår som et vesentlig element i kompetansekravet

om at de må utarbeide læringsutbytteskrivelser som problematisk. Beskrivelsene de formulerer betegnes som svært åpne og relevante.

Kun en marginal andel av billedkunstnere kan leve av kunsten sin gjennom å være skapende kunstnere. Det betyr at også de aller fleste som vil være skapende kunstnere må ha en lønnet jobb ved siden av. For de som underviser ved KIB er lærerjobben en slik jobb. Dersom kunstnere, i hvert fall delvis, skal kunne leve av kunsten, må de konkurrere om et svært begrenset antall stipendier. Også dette er noe må studentene forstå gjennom utdanningen. Lærerne er selv i mange tilfeller aktive kunstnere. De utdanner studenter som gjerne representerer ungdom og fornyelse, og etter hvert vil kunne bli deres konkurrenter om knappe stipendmidler.

Ettersom arbeidslivet for en kunstutdanning er en svært annerledes størrelse enn i for eksempel tekniske fagskoleutdanninger, var det vanskelig å finne arbeidslivsrepresentanter eksternt. Vi gjennomførte likevel et intervju med en ekstern informant, en representant for en kunstnerorganisasjon i Bergen. Det bekreftet oppfatningen av KIB som en utdanningsinstitusjon med en god status i feltet, som er åpen for omgivelsene og lett å få kontakt med.

Hva er behovet?

Det er vanskelig innenfor de fleste områder av fagskolesystemet å si hva som er behovet for fagskoleutdannede, fordi de som utdannes fra en fagskole normalt ikke knyttes til bestemte, eventuelt beskyttede stillinger. De som utdannes fra Kunsthøgskolen i Bergen og andre kunstfagskoler er verken knyttet til bestemte jobber, bestemte markeder, eller bestemte stipendier forbeholdt denne typen utdannede. De konkurrerer om de samme stipendmidler og i det samme kunstmarkedet som de som utdannes fra lignende kunstutdanninger plassert i høyskoler eller universitet, under privatskoleloven, eller skoler og uten noen formelt godkjent opplæring

Et generelt trekk ved kunstnerbefolkningen, dvs. de som lever av kunsten sin, er at den vokser (samme sted). Samtidig har den hatt en svakere inntektsutvikling enn den øvrige befolkningen. De som arbeider med visuell kunst er skapende kunstnere, og som sådan ikke knyttet til institusjoner. De tilhører gruppen kunstnere med de mest usikre økonomiske vilkår. Innenfor gruppen skapende kunstnere har de visuelle kunstnerne de laveste inntektene (Heian, 2018). Offentlig støtte gis i dag normalt i form av stipend, men det er hard kamp om beinet, ettersom tilslagsprosenten er lav. Skulle man lykkes, tilsvarer et arbeidsstipend kanskje rundt en halv gjennomsnittslønn.

Innad i kunstverden er det imidlertid ikke økonomisk suksess som tradisjonelt har vært ansett som det viktigste målet, men derimot kunstnerisk anerkjennelse (samme sted). Selv om det kan være ulike syn på i hvor stor grad dette fortsatt er

gyldig i Norge, er det mindre meningsfylt å forsøke å måle behovet for kunstutdannede ved hjelp av økonomisk indikatorer.

2.3 Fagskolen Kristiania²⁹

Den private Fagskolen Kristiania er en av Norges største fagskoler. Studieåret 2022 hadde fagskolen om lag 2300 studenter fordelt på 60 ulike utdanninger. Utanningene tilbys stedbasert ved campusene i Oslo eller Bergen, og på nett. De nettbaserte studietilbudene omfatter om lag 900 studenter og gis hovedsakelig som deltidsutdanninger innenfor fagområdene helse og oppvekst, og økonomi og administrasjon. Det tilbys heltidsstudier i design, kommunikasjon, teknologi og scenekunst.

Skolen har oppnådd områdeakkrediteringer som omfatter de fleste av disse utdanningene. Denne statusen oppleves å være viktig, for at skolen raskt skal kunne utvikle nye studietilbud i tråd med behov i arbeidsmarkedet.

Fagskolen har en historie tilbake til utdanninger tilbudt av NKS-gruppen³⁰ fra 1990-tallet.³¹ Etter navnebytte og omstruktureringer er fagskolestudier og høyskolestudier samlet under ett felles navn, Kristiania, men fagskolestudiene er et eget aksjeselskap. Denne endringen kom i kjølvannet av den offentlige utredningen om fagskoler (NOU 2014:14) og den etterfølgende stortingsmeldingen (Meld. St. 9, 2016) som endret rammevilkårene for sektoren. Høyskolen valgte da å satse på fagskolen gjennom etablering i egne lokaler, med egen ledelse og en ambisjon om vekst. Vekstambisjonen svarte på fagskolens tro på «en konsolidering av fagskolesektoren med større og mer robuste enheter»,³² i tråd med utdanningsmyndighetenes ønske. Fagskolen anser seg som tett integrert med høyskolen, og fagskolens rektor sitter i høyskolens ledergruppe, mens rektor ved høyskolen er styreleder for fagskolen. Totalt har fagskolen 118 faste og midlertidige ansatte³³.

Størstedelen av skolens finansiering kommer fra skolepenger, mens en mindre del av studieplassene er offentlig finansiert. Nye fagområder er i stor grad kommet til gjennom oppkjøp og fusjoner, blant annet design og scenekunst gjennom oppkjøp av Esmod Oslo og Bårdar Akademiet i 2021. Nye utdanninger er utviklet innenfor fagområdet teknologi. Til sammen betyr dette at fagskolen har ekspandert sin virksomhet, og antall studenter er mer enn doblet siden 2018. Gjennom å bli

---

²⁹ Fremstillingen er i hovedsak basert på intervju med skolens ledelse og relevante dokumenter fra skolen.

³⁰ Norsk Korrespondanseskole

³¹ Etter fagskoleloven i 2003 ble utdanninger ved NKS tilbudt ved enhetene Norges Kreative Fagskole og Norges Merkantile Fagskole. I 2005 skiftet NKS-gruppen navn til Campus Kristiania, og i 2015 til Høyskolen Kristiania. Kilde: [Historie | Kristiania](#)

³² [fk_kvalitetsrapport_2021.pdf \(kristiania.no\)](#)

³³ 2021-tall

en stor aktør, mener skolen at det er lettere å ha økonomisk kapasitet og ressurser til å drive kvalitetsutvikling, både på faglig og administrativ side.

Fagskolen har løpende opptak og de aller fleste studentene som søker, får studieplass. Skolens dimensjonering på de etablerte studiene handler i stor grad om studentsøkning, og baserer seg i mindre grad på konkrete evalueringer av behovet i arbeidsmarkedet eller kunnskap om i hvor stor grad studentene får jobb etter utdanningen. Skolen oppgir selv at arbeidslivet i liten grad trekkes inn i spørsmål om dimensjonering av studieporteføljen.

Skolens engasjement i råd og utvalg

Ifølge skolens kvalitetsrapport fra 2022 ønsker skolen å prioritere arbeidet med å forsterke og dokumentere arbeidslivstilknytningen i utdanningene. Arbeidslivsrelevans er følgelig et område skolen selv ønsker å forbedre, og skolen jobber på flere nivåer for å utvikle dette. På et strategisk nivå finnes *Råd for samarbeid med arbeidslivet* (RSA). I rådet deltar representanter fra ulike bedrifter, samt LO og NHO. Det er et rådgivende organ for ledelsen og skal bidra til at både høyskole- og fagskoleutdanningene har en sterk arbeidslivsrelevans. Rådet møtes 1-2 ganger i året og diskuterer blant annet behovet arbeidslivet har for kompetansen fagskolestudenter utvikler. I fagskolens styre sitter det også representanter fra enkeltbedrifter i arbeidslivet.

Fagskolen Kristiania er medlem av de private fagskolenes organisasjon Forum for Fagskoler (FFF) og gjennom denne representert i Nasjonalt fagskoleråd og flere av de nasjonale fagrådene for de store utdanningsområdene. Derigjennom tar de aktivt del i arbeidet med å utvikle fagskolesektoren.

På utdanningsnivået representerer *bransjerådene* den formelle kontakten utdanningene har med arbeidslivet. Det finnes et bransjeråd per utdanning, og typisk deltar en til to representanter fra enkeltbedrifter i bransjene. I mindre grad deltar bransjeorganisasjoner eller arbeidslivsorganisasjoner. Faglig ansvarlig har stor grad av autonomi i å velge hvem som deltar og hvilke temaer bransjerådet diskuterer. For noen utdanninger er det en viss kontinuitet i hvem som deltar, for andre utdanninger kan medlemmene skiftes ut etter hvem som har kompetanse på aktuelle tema.

Ved skolen er en vanlig praksis at bransjerådet møtes årlig for å vurdere utdanningens innhold og relevans. Hensikten er å fange opp endringer i arbeidslivet som har betydning for innholdet i utdanningen. I etterkant skal bransjerådets arbeid dokumenteres og inngå som en del av skolens system for kvalitetsrapportering.

Skolen har utviklet ni utdanninger i bransjeprogrammet for frisør- og tekstilindustrien, der partene i arbeidslivet er aktivt med i utviklingsprosessen. På noen av skolens fagområder, blant annet de kreative fagene og økonomi og administrasjon, påpeker skolen at det mangler sterke organisasjoner som kan kommunisere

kommunisere behovene for kompetanse. Dette kommer også fram i en evaluering av bransjeprogrammene (Aspøy mfl., 2022).

Fagskolen har søkt og fått tildelt utviklingsmidler og bruker disse til å finansiere et samarbeid med arbeidslivet, blant annet ved å honorere representanter fra arbeidslivet for deltakelse i workshops eller prosjektgrupper. I tillegg kan utviklingsmidler brukes til innkjøp av nytt oppdatert utstyr i utdanningene.

Skolen peker også på at arbeidslivsrelevans i utdanningene styrkes ved å engasjere fagpersoner som jobber «ute» i bransjene, ved å integrere praksisperioder i utdanningene og ved å bruke reelle prosjekter eller caseoppgaver underveis i studieløpet.

Overgang til arbeidslivet eller til videre studier

På flere av Fagskolen Kristianas utdanninger er det en betydelig andel av kandidatene som går direkte videre til høyere utdanning. Skolens ledelse opplever ikke nødvendigvis dette som et problem. Studentene selv bør kunne velge hvor lenge de vil studere, og fullførte fagskolestudier kan gi studentene flere muligheter de ikke har hatt tidligere. Studenter med kreative evner, som tidligere kan ha slitt med skolegang, kan gjennom fagskolestudiene oppdage at det finnes et yrkesliv innenfor de kreative bransjene. To års fagskolestudier gir også generell studiekompetanse, og åpner dermed for at flere kan søke opptak til høyere utdanning.

Skolen har mange studenter innenfor de to fagområdene med svakest overgang til relevant arbeid, dvs. kreative fag og økonomisk-administrative fag (Alne mfl., 2023). Skolen trekker fram at det generelt kan være mange grunner til at studenter ikke får seg en relevant jobb rett etter studiene, som at flere studenter i fagskolen enn i høyere utdanning kan ha utfordringer av ulike slag. Skolen utdanner flere kandidater til de kreative bransjene, hvor mange jobber freelance. Det betyr arbeidsmarkedet ikke er strukturert på samme måte som i eksempelvis helsefag eller tekniske fag. Skolen opplever det som uheldig hvis studenter ikke får jobb og gjennom et eget karrieresenter jobber de tett med studentene for å gjøre overgangen til arbeidslivet lettere. De har egne nettsider med stillingsutlysninger, veiledning med enkeltstudenter og kurs og karrieredager.

Innenfor de kreative fagene, som er grunnutdanninger, er studentene unge når de har fullført en toårig fagskoleutdanning. Skolen opplever at noen studenter derfor kan ønske et modnings- og fordypningsår til, før de ser det som aktuelt å gå ut i arbeidslivet. Ledelsen ønsker derfor at fagskolene skal få anledning til å tilby et tredje påbygningsår til de toårige fagskolegradene. En type *yrkesbachelor*, etter modell fra Danmark, trekkes fram som et alternativ som i større grad bygger på praktisk erfaringskunnskap enn akademisk og forskningsbasert kunnskap. Dermed kan også overgangen av fagskolekandidater til studier i UH-sektoren potensielt bli mindre.

2.3.1 Grafisk design³⁴

Den toårige utdanningen innenfor grafisk design ved Fagskolen Kristiania er en videreføring av utdanningen som Norges kreative fagskole tidligere tilbød. Denne fagskolen har senere gjennom en fusjonsprosess blitt en del av Kristiania-systemet som huser både fagskole-, bachelor og masterutdanninger. Utdanningen er toårig og gir kompetanse til å arbeide som grafisk designer i byråer, «in-house» i ulike typer bedrifter, eller som freelancer. Utdanningen har ikke offentlig støtte, og i likhet med de fleste utdanningene ved Kristiania finansieres den via studentavgifter.

De fleste studentene kommer rett fra videregående, ofte fra programmer som design og håndverk, formgivning, eller medier og kommunikasjon. Noen studenter kan ha fagbrev som mediegrafiker, men dette er ikke spesielt vanlig. Etersom studentene er unge, er de ofte usikre på egne yrkesvalg. Noen er kanskje ute etter å finne ut hva grafisk design egentlig er, og teste ut sin interesse. Det kommer etter hvert også en del studenter med bachelor eller master fra før. De velger å studere grafisk design på fagskolen for å lære å praktisere visuell kommunikasjon. En heterogen studentmasse gjør undervisningen krevende, med mye individuell tilpassning.

Grafisk design beskrives som en form for visuell kommunikasjon, men måten det skjer på endres raskt. Utdanningen som grafisk designer må derfor søke å forberede for en bransje hvor omstillingen har vært omfattende og mer eller mindre konstant de siste tiårene. Grafisk design har utviklet seg fra å fokusere på visuell kommunikasjon via trykte flater til nå å inkludere også digitale flater som nettsider og apper. Samtidig mener skolen at studentene må gis en bred utdanning, for både trykk og digitalt, men også «motion design», som brukes i stadig større omfang. Et oppdrag består ikke nødvendigvis lengre i at en kunde bestiller et produkt. I stedet bestiller de en tjeneste, hvor fagutøveren må være i stand til å analysere, drøfte og argumentere. I hvilke kanaler vil oppdragsgiver nå sine brukere, og hva vil ulike former gi av effekter? Skolen har derfor som mål, ikke bare å lære studentene å mestre håndverket, men også å lære dem «design thinking».

Bransjen for grafisk design beskrives som de siste par tiårene å ha vært gjennom en stor vekst i byråer, men hvor tendensen nå er konsolidering, oppkjøp og en viss nedbemanning, gjennom både oppsigelser og permitteringer. Samtidig har mange større bedrifter etablert egne in-house enheter for design, fordi dette området generelt sett anses som viktigere i dag enn det gjorde tidligere. Utdannings-typen design i fagskolesystemet, som riktignok omfatter mer enn bare grafisk design, er i kandidatundersøkelsen for fagskoleutdannede, en av de utdanningene som har størst andel ledige nyutdannede, og samtidig størst andel som oppgir at

---

³⁴ Fremstillingen er i hovedsak basert på intervjuer med representanter for henholdsvis utdanningen og bransjen, samt relevante dokumenter fra skolen

de er sysselsatt, men at det ikke var mulig å få en jobb innen fagområdet utdanningen retter seg mot (Alne mfl., 2023).

De nyutdannede må konkurrere om jobbene med de som er utdannet i høyskoler og universitet, som noen ganger kan stille litt foran. På Kristiania har de grafisk design både som toårig fagskolegrad og bachelor.

Det er for tiden et generelt vanskelig arbeidsmarked, fordi mange bedrifter i dagens situasjon nedprioriterer å kjøpe grafiske tjenester. Som en bedrift uttrykte det; man bruker ikke penger på ny logo når man skal spare penger. Mens det for noen år siden var mer vanlig at de som utdannet seg som grafiske designere forsøkte å leve av å selge tjenester på nett, har det nå skjedd en tydelig endring. Tendensen skolen observerer er at kandidatene i mindre grad enn før planlegger å satse på en tilværelse som freelance for å selvrealisere seg. I stedet er de blitt mer pragmatiske og motiverte for å ta den jobben de får for å kunne takle en virkelighet med usikre tider, høy inflasjon og høye boliglånsrenter. På den annen side, hvis man ikke får jobb, kan det å starte som freelancer noen ganger være eneste mulighet for den som virkelig vil satse på en karriere som grafisk designer. Representanter fra både utdanningen og arbeidslivet beskriver det slik at den som virkelig vil, får jobb i denne bransjen, men det kan ta tid.

En del av kandidatene fra fagskoleutdanningen velger å bygge på til en bachelor. Selv om man tar den «internt» på Kristiania, er det ikke etablert noen standardisert overgangsordning. I stedet gjøres det en individuell vurdering, blant annet av hvor mange likeverdige emner som kan godskrives fra fagskoleutdanningen. Det er ingen umiddelbare planer eller ønsker om å utvide den 2-årige fagskoleutdanningen som alternativ til at de må søke seg til bachelorutdanning.

Det er hender også at studenter med bachelor innenfor det kreative området velger å gå andre veien; de tar en fagskoleutdanning i grafisk design etterpå, for å lære verktøyene som kreves for å praktisere grafisk design. Dette føyer seg inn i et utdanningsmønster vi tidligere har observert i de kreative fagene i kandidatundersøkelsen for fagskoleutdannede (Alne mfl., 2023).

Utdanningens dimensjonering er helt og holdent søkerstyrt. Å predikere arbeidslivets behov er særdeles vanskelig i en broket og lite organisert bransje, som ikke kan gi samlede vurderinger av behov for kandidater med utdanning på ulike nivåer. Etter ett år med nedgang, er det nå en tendens til at flere søker grafisk design på fagskolen Kristiania, og utdanningen har våren 2024 til sammen 100 studenter i Oslo og Bergen.³⁵ Paradoksalt nok kan kanskje noe av den økte tilstrømmingen tilskrives nettopp et vanskeligere marked, og at flere derfor søker utdanning for å bedre sin posisjon.

---

³⁵ DBH Fagskolestatistikk 2024

Samarbeid med arbeidslivet

Den store endringen i studieplanen de siste årene kom i forbindelse med overgangen fra trykk til digitalt i bransjen. For øvrig endres utdanningen jevnt og trutt. Skolen gjennomfører årlig en gjennomgang av utdanningen i regi av et programråd. I dette sitter ansvarlige for utdanningen på fagskolen sammen med en representant for høyskoleutdanningen i grafisk design, som bidrar til en kvalitetssikring av fagskoleutdanningen.

Utdanningens samarbeid med arbeidslivet tar ulike former. Utdanningen legger stor vekt på å etablere så mange møtepunkter mellom studentene og bedrifter som mulig gjennom utdanningen. Man gjør prosjekter for oppdragsgivere, for at studentene skal etablere kontakter og få mest mulig erfaring med og forståelse av hva det grafiske arbeidsmarkedet er, og hva det krever. Ofte kan læreren være med på oppdragene som veiledere, noe som også bidrar til deres eget behov for å være oppdatert faglig. Utdanningen «låner» også caser fra kunder for å se hva bransjen etterspør. Noen ganger inviterer bedrifter seg inn for å besøke skolen og snakke om hva de har behov for. Lærerne er ansatt på heltid, men oppmuntres av skolen til innimellom å ta på seg eksterne prosjekter eller rådgivning ved siden av for å være tettere på utviklingen i bransjen. I tillegg prioriteres det at både lærere og studenter deltar på faglige seminarer og frokoster og andre arrangementer for å følge med i bransjen. Samtidig er det skolens ønske at bransjen skal åpne seg mer og bli tydeligere på sine behov.

Utdanningen følger Fagskolen Kristianas retningslinjer om å ha et fagråd med representanter for arbeidslivet. Det finnes ingen organisasjon utdanningen pr. i dag oppfatter at det er naturlig å samarbeide med i et slikt råd, så skolen henvender seg direkte til enkeltbedrifter for å høre om de vil bidra. Dette gjøres på nytt hvert år, og deltakelsen gjelder for det ene året og det ene, årlige møtet. Bedriftene skolen henvender seg til skal ikke bare representere høy faglig kvalitet, men helst også en etisk profil og bevissthet i forhold til faget, som de ansvarlige ved utdanningen ønsker å fremme.

Gjennom fagrådet ønsker skolen å prioritere utvalgte temaer, ikke å gå gjennom utdanningen fra a til å hvert år. Begrepet bærekraft står for tiden sentralt både for skolen og for utdanningen. Dermed har man ønsket å fokusere på dette i studieplanen. Foran siste gjennomgang av studieplanen henvendte skolen seg derfor til leder i et av de designbyråene man mener er «best i klassen» på bærekraft og etikk, og man spurte om de ville bidra i fagrådet. Vedkommende svarte ja. Bedriften begrunner sin deltakelse med at de syntes dette er en spennende oppgave, samtidig som det føles riktig å bidra med «pay-back» til utdanningsinstitusjonene. Det var den første henvendelsen i sitt slag bedriften hadde fått. De har tidligere erfaring fra samarbeid med en utdanningsinstitusjon, men da som lærere på en annen og kortere designutdanning ved en annen skole enn Kristiania.

Bedriftsrepresentanten som deltok på møtet i fagrådet var den eneste utenom skolen som var representert. Vedkommende hadde fått studieplanen tilsendt på forhånd, og agendaen på møtet var en gjennomgang av bedriftens synpunkter på ulike deler av planen. Det var, i hvert fall formelt sett, representantens personlige synspunkter som ble presentert i møtet, og de handlet om læreplanens innhold, men først og fremst hvordan studentene lærer seg en god prosess og arbeidsmetodikk. Bedriftsrepresentanten hadde ingen erfaring med, eller formening om utforming av læringsutbyttebeskrivelser. Skolen ga absolutt inntrykk av at de syntes innspillene var interessante, men ga ingen tilbakemelding på hva skolen gjorde videre med innspillene fra bedriftsrepresentanten. Slik sett var det et uforpliktende møte. Med innspill fra en enkeltbedrift, er det kanskje heller ikke naturlig at skolen melder tilbake om akkurat hva de tar hensyn til og hva de fant mindre relevant eller passende. I stedet inngår innspill fra møtet i en bredere, kvalitetsrapport sammen med en rekke andre data som forteller noe om status for utdanningen i forhold til arbeidslivet.

Bedriften bekrefter inntrykket skolen gir av en lite organisert bransje. Nettverkene mellom bransjefolk er personlige, ofte etablert under utdanningen. Men bransjen er heller ikke stor, så det er mange som kjenner hverandre.

Bedriften har ikke selv rekruttert grafiske designere fra fagskole, kun søkere fra høyskolenivå, men understreker samtidig at utdanningsnivå eller formell utdanning ikke er det viktigste for dem, men hva slags personlig portefølje av arbeider søkerne har. Standarden settes ikke av skolene, eller utdanningsnivået. Også selv lærte og folk som har jobbet freelance, kan ha sin særegne styrke. Ettersom mange studenter leverer arbeider sammen med medstudenter, er bedriften også opptatt av å finne ut hva som er det individuelle bidraget til en jobbsøker. De har hatt studenter fra høyskoleutdanning, men ikke fagskoleutdanning, på praksisutplassering, noe som har resultert i ansettelse.

Utviklingen i bransjen betegnes som rask, noe som gjør at selv bedriftene har nok med å holde tritt. For skolene, som tross alt står på siden, blir det å følge med i den faglige utviklingen enda vanskeligere. Bedriftsrepresentanten i fagrådet mener derfor skolenes muligheter for å henge sånn noenlunde med må innebære at de i mye større grad enn i dag åpner dørene for bransjen. Det er positivt, men ikke tilstrekkelig, med et bransjerådsmøte dersom utdanningene skal klare å holde tritt med den faglige utviklingen. Utdanningen er på sin side opptatt av å løfte studieplanen opp fra et nivå fra som beskriver aktuelle verktøy og program, til noe mer tidløse formuleringer.

2.3.2 Regnskapsmedarbeider³⁶

Utdanningen *Regnskapsmedarbeider* er en av femten utdanninger i fagområdet økonomi og administrasjon ved Fagskolen Kristiania. Studiet tilbys kun på nett, og går på deltid over ett år. Opptakskravet er enten generell studiekompetanse, yrkesfaglig opplæring eller realkompetansevurdering for fagskolen. Få søker om opptak på grunnlag av realkompetanse, og skolen oppgir selv at denne andelen er lavere enn ønskelig. Femti studenter tas opp i året, 30 på høsten og 20 på våren. Opptaket er løpende og alle som er kvalifisert får studieplass.

Studentene i utdanningen har en variert bakgrunn fra tidligere yrkesliv og skolen oppgir at gjennomsnittsalderen blant studentene er 30–35 år. Studentenes motivasjon for å søke på utdanningen kommer i hovedsak fra ønsker om å omskolere seg, formalisere egen regnskaps erfaring og bedre egen posisjon på arbeidsmarkedet. Sistnevnte forhold gjelder særlig studenter som har innvandret til Norge. Flere av disse studentene har regnskaps- eller økonomiutdanning fra utlandet og ser regnskapsutdanningen som en måte å styrke mulighetene til å få en relevant jobb i det norske arbeidsmarkedet. Som omtalt innledningsvis, har økonomisk-administrative utdanninger en noe høyere andel kandidater med innvandrerbakgrunn, og skolens omtale av studentene synliggjør dette forholdet.

Per i dag er regnskapsutdanningen ved skolen en grunnopplæring i regnskap for regnskapsmedarbeidere. Utdanningen gir kunnskap om regnskapsfaget og kandidatene lærer å føre regnskap i et moderne regnskapssystem, for eksempel for kunder i et regnskapsbyrå, eller for et firma med egen økonomiavdeling. Selv om mye av regnskapsføringen er automatisert, anser skolen det som viktig at kandidatene lærer grunnleggende regnskapsføring i utdanningen og forstår sammenhenger mellom relevante systemer. I og med at en del oppgaver er automatisert bort, kommer nye oppgaver, som økonomistyring og rådgivning, inn i faget. Det skaper også en debatt om nivået på utdanningen. Siden yrkesfeltet er blitt mer komplekst, ønsker skolen på sikt å utvikle en mer omfattende regnskapsutdanning, der nivået heves mot bachelorgrad, men som fortsatt er praktisk innrettet. Skolens fagmiljø jobber derfor mot en sterkere integrasjon med Høyskolen Kristianas fagmiljø for økonomi. Det kunne potensielt også ha styrket samarbeidet med arbeidslivet, fordi fagskoledelen av Kristiania oppleves som mindre kjent.

Utdanningen har ikke praksis, og utdanningsansvarlig, som har masterutdanning i både økonomi og ledelse og lang arbeidserfaring, blant annet fra flere lederstillinger, vurderte nylig å innføre noe praksis eller prosjekter de kan utforme i samarbeid med arbeidslivet, i studieløpet. Arbeidslivet har stilt seg positive til en slik endring, men skolens organisatoriske rammer, som at studiet undervises på

---

³⁶ Fremstillingen er i hovedsak basert på intervjuer med representanter for henholdsvis utdanningen og bransjen.

deltid og på kveldstid, gjør det vanskelig å tilrettelegge for økt arbeidslivsrelevans gjennom praksisperioder.

Skolen beskriver at spennet av potensielle arbeidsgivere i regnskap er stort, og arbeidsoppgavene mellom små og store firmaer og mellom privat og offentlig sektor kan variere. Når målsetningen er at kandidatene skal rett ut i jobb, kunne en mer spesialisert utdanning ha vært gunstig. På den andre siden veier hensynet til å rekruttere studenter og selge studier tungt i en privat fagskole, og det taler for å beholde utdanningen som en bred inngang til regnskapsyrket. Regnskapsutdanninger forholder seg ikke til felles nasjonale planer for sektoren, og står derfor relativt fritt til å utforme utdanningen selv. En viss koordinering av fagområdet foregår imidlertid i fagskolesektorens nasjonale fagråd for økonomiske og administrative utdanninger. I dette fagrådet har behovet for felles nasjonale planer vært diskutert, men så langt avventer fagrådet å ta videre skritt i denne retningen.³⁷

Utfordringer i overgangen til arbeid

Til tross for at skolen gjennomfører egne kandidatundersøkelser, er det ikke lett å få en god oversikt over kandidatenes overgang til arbeidslivet etter studiene. Skolen erkjenner at de gjerne skulle ha mer kunnskap om dette. Ut fra personlig kontakt med studentene, vet de noe om overgangen, og det generelle inntrykket er at studentene får jobb. Skolens egen kandidatundersøkelse har lav svarprosent, og bidrar derfor ikke til å gi et godt nok bilde av overgangen.

Imidlertid peker intervjuene på at utdanningen møter strukturelle utfordringer i overgangen til arbeid. For det første oppleves det som en utfordring for utdanningen at kandidatene fra fagskolen konkurrerer om stillinger med kandidater fra høyere utdanning med en bachelorgrad i økonomi og administrasjon. Det er vanlig at det offentlige og andre virksomheter krever bachelorgrad i utlyste stillingsannonser. Tidligere har det nasjonale fagrådet for økonomiske og administrative utdanninger i fagskolene fremmet et forslag overfor HK-dir om at fagskoleutdanning i større grad bør bli nevnt i offentlige stillingsutlysninger, der denne fagkompetansen kan være relevant. Bakgrunnen for forslaget var et ønske om at offentlig sektor selv aktivt vurderer om fagskoleutdanning er tilstrekkelig til å dekke kravene til fagkunnskap i utlyste stillinger. Det kan bygge ned barrierene fagskoleutdannede møter fordi de har en utdanning som er lite kjent og anerkjent. Skolen er bekymret for en utvikling i arbeidsmarkedet, der fagskoleutdannede fortrenses til fordel for bachelorkandidater, i et i all hovedsak praktisk yrke.

En informant fra arbeidslivet, som representerer offentlig sektor, bekrefter denne praksisen, og selv har virksomheten satt minimumskravet for ansettelse i

---

³⁷ Nasjonalt fagråd for økonomiske og administrative fag | Nasjonalt fagskoleråd (fagskoleradet.no)

regnskap til bachelorgrad. Arbeidslivsrepresentanten viser for det første til at utdanningen på fagskolen er lite kjent. Det er derfor ikke så åpenbart at kandidatene vil egne seg like godt som kandidater fra høyere utdanning med en bachelor i økonomi og administrasjon. For det andre kan arbeidsgivere ha en oppfatning av at jo mer utdanning en kandidat har, desto bedre er det. Da vil en bachelorgrad foretrekkes framfor en fagskoleutdanning, selv om denne gir en kompetanse som ligger nærmere praksisfeltet. Det innebærer også at virksomheten i noen grad må bære kostnadene med å lære opp kandidater selv, hvis de ikke har den praktiske kompetansen som trengs.

Som fagområde er regnskapsføring strengt regulert og underlagt lover og regler. Det kreves godkjenning som statsautorisert regnskapsfører for å føre regnskap for andre, og alle regnskapsoppdrag skal ha en ansvarlig statsautorisert regnskapsfører. For å bli statsautorisert regnskapsfører kreves det en bachelorgrad på fagfeltet.³⁸ Skolen trekker fram at det faglig sett er grunn til å tro at en høyere fagskolegrad innenfor regnskap (som tilsvarer to års utdanning) burde tilfredsstillende kompetansekravene like godt som en bachelorgrad, og slik sett kunne hevet regnskapsfagets anseelse i høyere yrkesfaglig utdanning. En slik mulighet for å bruke fagskolegraden som utgangspunkt for å søke autorisasjon som regnskapsfører er foreløpig ikke er fremmet for relevante myndigheter eller bransjeorganisasjoner, men er en idé som fra fagskolens ståsted virker verd å drøfte.

Samarbeid med arbeidslivet

I det formelle samarbeidet med arbeidslivet, har utdanningen, i tråd med skolens politikk på området, etablert et bransjeråd for regnskapsutdanningen. Bransjerådet består av tre–fire faste representanter, og representantene velges ut fra ønsket om å ha med både en stor og en mindre aktør fra bransjen, og at både offentlig og privat sektor skal være representert. Ved å ha en viss bredde i representasjonen, kan utdanningen få innsikt i flere perspektiver og trender i arbeidsmarkedet. For tiden stiller to representanter fra to regnskapskontor av ulike størrelse og en leder fra offentlig sektor. Tidligere har også en representant fra en interesseorganisasjon for regnskapsbransjen deltatt, men nå ivaretas denne dialogen utenfor bransjerådet.

Skolen mener at bransjerådets viktigste oppgave er å svare på spørsmål om hvilke kvalifikasjoner de ser etter hos regnskapsmedarbeidere og hvilke arbeidsoppgaver de må kunne utføre. Som tidligere nevnt har fagområdet har utviklet seg raskt, blant annet som følge av at flere oppgaver har blitt automatisert. Økt grad

---

³⁸ Utdanningskravet er en bachelorgrad i økonomi og regnskap eller regnskap og revisjon, eller en mastergrad i økonomi og administrasjon, regnskap og revisjon eller annen lignende mastergrad. I tillegg kommer krav om praksis.

av digitalisering er nettopp et av temaene representanten fra arbeidslivet viser til at har vært diskutert i bransjerådet. Diskusjonen har da dreid seg om hva som ligger i digitalisering i regnskapsfunksjonen og hva endringene betyr for innholdet i utdanningen. Et annet eksempel på endringer i arbeidsfeltet er at regnskapsmedarbeidere jobber mer med rådgivning nå enn tidligere. Etter skolens syn gir bransjerådet utdanningen verdifulle innspill på hvordan bransjens kompetansebehov endrer seg, og hva det konkret betyr for de prioriteringene utdanningen må gjøre. Skolen trekker også fram at den har dialog med interesseorganisasjoner for regnskapsbransjen og at temaet bærekraft har blitt diskutert i samarbeid med disse.

Representanten fra arbeidslivet mener at skolen er interessert i deres meninger og lydhøre for arbeidslivets innspill. Siden representanten selv har lang erfaring med regnskap, budsjett og økonomi fra ulike stillinger i offentlig sektor, ønsker hun å dele sin personlige erfaring, slik at utdanningen kan bli oppdatert på hvordan de jobber i yrkesfeltet nå. Skolen viser til at innspillene fra arbeidslivet handler mer om justeringer i undervisningsplanen enn om endringer i studieplanens læringsutbyttebeskrivelser, selv om det også forekommer. Stort sett forholder bransjerådet seg ikke til læringsutbyttebeskrivelser, siden erfaringen er at det ikke fungerer så godt. I møtene i forsøker de heller å konkretisere spørsmål til diskusjon om hva kandidatene skal kunne. Skolen vurderer arbeidslivets innspill og integrerer dem i undervisningsplanen. Dette skjer etter uformell oppfølging med andre i utdanningens nettverk og med interne lærere.

Samarbeidet med arbeidslivet karakteriseres som noe mer omfattende når utdanningen skal gjennom en revisjonsprosess. Da involveres egne ansatte med erfaring fra bransjen, blant annet som statsautoriserte regnskapsførere, før behovet for endringer diskuteres uformelt i de ansattes eget nettverk. Utdanningens bransjeråd inviteres deretter til en systematisk gjennomgang og diskusjon av endringsforslagene.

Skolen bruker ikke bransjerådet til innspill på prioritering og dimensjonering av studieplasser. Dimensjoneringen baserer seg på studenttetterspørrel. For skolen har det også mindre betydning om representantene i bransjerådet har direkte erfaring med rekruttering av fagskolekandidater. Skolen ønsker heller råd om hvordan kandidatene generelt sett kan bli attraktive på arbeidsmarkedet.

Representantene i bransjerådet kan bli engasjert i andre studierelaterte oppgaver, for eksempel å kvalitetssikre eller levere eksamensoppgaver, sensurere eller stille som gjesteforelesere. Skolen har også et uformelt nettverk i arbeidslivet som bidrar i slike oppgaver. Så langt har utdanningen erfaring med at arbeidslivet er positive til å samarbeide med fagskolen. Det som er utfordrende, er tid og å i større grad kunne honorere eksterne for å bidra i utdanningens utviklingsarbeid.

2.4 Norges Fagakademi³⁹

Norges Fagakademi er en privat fagskole som bygger på en lang tradisjon for å tilby fagskoleutdanninger i økonomiske og administrative fag. Skolen ble etablert i 2007, og er en videreføring av NæringsAkademiet Fredrikstad, som startet opp sin virksomhet på 1990-tallet. I mange år besto skolens studieportefølje av sted-baserte fagskoleutdanninger til om lag 50 studenter i Fredrikstad. Etter en strategisk beslutning om vekst for selskapet, etablerte skolen i 2019 nytt studiested i Oslo. To år senere startet skolen opp i Trondheim. I 2022 utvidet skolen sin portefølje med kreative fag gjennom oppkjøp av Imageakademiet. Skolens vurderte det slik at en større fagskole ville gi positive gevinster, blant annet redusert sårbarhet, et større faglig miljø og en bedre markedsposisjon.⁴⁰ Studieporteføljen består i dag av utdanninger innenfor fagområdene regnskap, lønn, HR, IT, reiseliv og kreative fag. Skolen har ikke områdeakkreditering.

Høsten 2023 hadde skolen totalt 89 utdanningstilbud og over 500 studenter fordelt på skolens nettstudier og studiestedene i Fredrikstad, Oslo og Trondheim. Skolen har hatt en betydelig vekst i antall studenter de siste årene. En del av denne økningen kom i etterkant av covid-epidemien, da skolen måtte legge om fra sted-basert til nettbasert undervisning. I forlengelsen av dette søkte skolen om å få godkjent nettbaserte utdanningstilbud. Så langt har ikke skolen søkt om offentlige midler fra fylkeskommunen for å tilby utdanninger uten betaling. Finansieringen er derfor basert på studentenes skolepenger.

Skolen har ca. 50 ansatte fordelt på de ulike fagområdene i ulike stillingsprosenter. Hovedkontoret er i Oslo.

Skolens samarbeid med arbeidslivet

Skolen har som mål å utvikle gode studier som arbeidslivet etterspør og å forberede studentene så godt som mulig før de kommer ut i jobb. For å kunne nå disse målene, har skolen alltid vektlagt samarbeid med arbeidslivet. Det oppleves som særlig viktig siden de er en privat fagskole. Tidligere hadde samarbeidet en noe mer uformell karakter, men etter innføring av fagskoletilsynsforskriften og fagskoleloven, har skolen de senere årene i større grad formalisert og dokumentert samarbeidet med arbeidslivet. Det mener ledelsen har bidratt til større bevissthet om yrkesretting og arbeidslivsrelevans i utvikling av nye studier ved skolen.

Initiativ til utvikling av nye studietilbud kommer som oftest fra aktører i markedet, som ser behov for en ny utdanning. For eksempel kom initiativet til skolens nyeste utdanning, *Bar Manager*, fra en kursleverandør med et stort nettverk i

---

³⁹ Fremstillingen er i hovedsak basert på intervjuer med ledelsen.

⁴⁰ NOKUT (2018). Tilsyn med systematisk kvalitetsarbeid: Fredrikstad FagAkademi.

utelivsbransjen. Hvis skolen bestemmer seg for å satse på initiativet, blir det etablert en arbeidsgruppe med aktører i bransjen. Arbeidsgruppen jobber med å utforme utdanningens emner, innhold og organisering, slik at utdanningen kan bli best mulig tilpasset målgruppen og markedets behov. Ettersom skolen har spisskompetanse på å formulere læringsutbyttebeskrivelser i tråd med rammeverket for sektoren, ønsker den å styre utformingen av disse. Skolen opplever at det kan være vanskelig for aktørene i næringslivet å forholde seg til de reglene som finnes på dette feltet, og næringslivet er derfor lite delaktig i utforming av læringsutbyttebeskrivelser. Skolen sørger likevel for å kvalitetssikre sine forslag ved å spørre arbeidslivet om disse er i tråd med det studentene skal kunne.

I de etablerte utdanningene følger skolens formelle samarbeid med arbeidslivet samme mønster som flere andre fagskoler, og det er overlatt til utdanningsansvarlig å invitere til møte med utdanningens fagråd en gang i året for å gå igjennom utdanningens fag, emner og tema. I fagrådet deltar normalt representanter fra 3–4 enkeltbedrifter. Stort sett er disse faste medlemmer, men det kan variere mellom utdanningene. Skolen påpeker at møtene ikke nødvendigvis gjennomføres i fellesskap med alle representantene i fagrådet. De kan også gjennomføres en-til-en, for eksempel ut fra hensyn til at bedriftene er konkurrenter. I oppfølgingen etter møtene skrives det et referat og innspillene tas med videre i utviklingen av utdanningene.

Skolen prioriterer å delta på flere andre arenaer for å holde seg oppdatert, både i sektoren og i bransjevise fora. I fagskolesektoren deltar skolen i flere faste råd og utvalg, blant annet Forum for fagskoler og Nasjonalt fagråd for økonomiske og administrative fag. De deltar også i bransjenettverkene Regnskap Norge og HR Norge. I Trondheim er skolen engasjert i Arena-nettverket, med fylkeskommunen, næringslivet og andre fagskoler, som gir et godt innblikk i behovet næringslivet har for kompetanse i denne regionen. NAV trekkes fram som en annen aktør som bruker skolens utdanninger for å kvalifisere sine klienter for arbeid, og kan være en premissgiver for hva fagskolen kan tilby.

Ved skolen fremmes også arbeidslivsrelevans gjennom de personlige nettverkene lærerne har med arbeidslivet. I disse nettverkene inngår lærerne i deltidsjobb ved fagskolen, gjesteforelesere og timelærerne med kortere engasjement. Personer i disse rollene har med «ferskvare» fra sin bransje inn til skolen og kan være svært relevante samtalepartnere i diskusjoner om hva som bør justeres for at utdanningen skal være oppdatert.

Dimensjonering og overgang til arbeidslivet

Studenttetter spørsel styrer dimensjoneringen av fagskolens studietilbud og dimensjonering av utdanningene diskuteres derfor ikke med samarbeidspartene i arbeidslivet. Mange av studietilbudene, eksempelvis innenfor regnskap og IT,

rekrutterer til bransjer som har et relativt stort antall ansatte. Etter ledelsens syn bidrar skolens kandidater ikke til å mette dette arbeidsmarkedet. Tvert imot opplever de at det er behov for utdanningene og de vurderer det slik at arbeidslivet trenger flere med kompetanse fra fagskolen som kan gjøre en praktisk jobb.

Etter skolens erfaring går studentene hovedsakelig ut i arbeid etter fullført utdanning. Skolen gjennomfører undersøkelser blant studentene for å kartlegge hvorvidt de får relevante jobber, men dessverre er svarprosenten lav. En del av studentene er allerede i jobb og kan benytte den nyvunne kompetansen i sine nåværende stillinger. For de som har fullført makeup-artist-utdanningen ved Imageakademiet, er det få faste stillinger tilgjengelig på arbeidsmarkedet, men det er muligheter for kortvarige engasjementer. Skolen trekker likevel fram at ikke alle kandidater vil være klare for å gå rett inn i relevante jobber etter studiene. Noen studenter kan ha valgt fagskoleutdanning mer tilfeldig, uten en klar oppfatning av hva de ønsker å jobbe med. Ledelsen peker på manglende motivasjon eller interesse for fagområdet som en av flere mulige forklaringer på hvorfor statistikken viser at en del fagskolekandidater innenfor kreative utdanninger og økonomiske og administrative utdanninger ikke går direkte over til relevante jobber.

Andelen studenter fra skolen som søker seg videre til annen utdanning eller høyere utdanning oppleves å være lav. Ledelsen kjenner til at studentene som søker seg videre møter på barrierer med å få godkjent deler av høyere yrkesfaglig utdanning i høyere utdanning. Skolen har så langt ikke etablert samarbeid om utdanninger med høyskoler eller universiteter.

2.4.1 Imageakademiet⁴¹

Imageakademiet i Oslo har i 30 år, hvorav de siste 15 som fagskole, tilbudt en utdanning som makeup-artist. Da skolen ble godkjent som fagskole, ble de anbefalt å øke utdanningen fra å være på et semester til å bli ettårig. I tillegg har de beholdt en halvårig utdanning som makeup-artist for fashion og beauty, og lanserte også nylig en utdanning i redesign, søm og tekstil. Imageakademiet har representert en av de veldig små fagskolene, men ble for et par år siden kjøpt opp av en annen, til da, liten fagskole, Norges Fagakademi, som tilbyr utdanninger innenfor et helt annet felt, nemlig økonomi og administrasjon. Imageakademiet er blitt samlokalisert med Norges Fagakademi. De har fått tilgang på administrative ressurser og rutiner, men ser i stor grad ut til å ha beholdt sitt særpreg innenfor en ny eierkonstellasjon.

---

⁴¹Fremstillingen av skolen og utdanningen er i hovedsak basert på intervjuer med representanter for skolens ledelse, lærere og bransjen, samt relevante dokumenter fra skolen

Utdanningen som make-up artist retter seg mot en bred vifte av arbeidsområder. I tillegg til det mange kanskje umiddelbart vil tenke på, nemlig jobber innen skjønnhetspleie og butikk, hvor det legges opp til at et halvt års utdanning holder, kommer det et stort spekter av faglig sett mer utfordrende oppgaver, som make-up-jobber innen teater, opera, TV og film. Rekrutteringen til utdanningen er tilsvarende bred, med alt fra noen studenter som er mest motivert av det å lære seg sminke, til fagentusiaster som ønsker å utvikle seg til profesjonelle make-up-artister. Da må de lære seg faget for å bli etterspurt i jobber for å sminke og forberede hår for blant annet operasangere, skuespillere i film og teater, samt ulike deltakere i TV-sendinger. Det er et kreativt og utfordrende, men relativt lite glamorøst yrke som også inkluderer å være med ut på filmsett i lange dager, uansett vær. Studentene må i tillegg til å lære seg håndverket, øve på tempo, det å behandle og samarbeide med ulike mennesker og ta nødvendige hensyn under opptak. Det er en hard bransje med mye gjennomtrekk.

I tillegg til make-up, må studentene også lære å gjøre hår. Lærerne mener slik sett det er en stor fordel å ha frisørutdanning i bunnen, men inntakskravene åpner også for søkere som har gjennomført andre kreative program i videregående som kunst, design og arkitektur, medier og kommunikasjon, musikk, dans, drama, IT og medieproduksjon, og håndverk, design og produktutvikling. Kommer man fra andre program eller ikke har gjennomført videregående, må man gjennom en opptaksprøve.

Skolen er privat, og utdanningen koster nesten 150 000 kroner for et år. Studentene er gjerne unge, og de bor ofte hjemme eller jobber ved siden av. Utdanningen har også en kveldsklasse beregnet på voksne i jobb. Det er den eneste ettårige fagutdanningen i sitt slag i Norge, og det finnes i dag ingen konkurrerende parallell i universitets- og høyskolesektoren. Utdanningen har en kapasitet på 90 elever og tre klasser, men fyller i dag bare rundt halvparten av denne, fordelt på to klasser. De tolker det som at de har blitt rammet av en kreativ yrkesflukt som skyldes at mange er nervøse for fremtiden. Skolen ønsker å være ærlig overfor studentene, og underslår derfor ikke at en karriere som make-up artist innebærer en usikker personlig økonomi. Mange jobber freelance eller som prosjektansatte, samtidig som det også finnes jobber som er knyttet til faste institusjoner og derfor gir en større økonomisk trygghet.

Utdanningens dimensjonering er styrt av hvor mange kvalifiserte søkere den får. Den nåværende dimensjoneringen er, slik skolen ser det, ganske godt tilpasset situasjonen i markedet. De anslår at rundt halvparten av kandidatene går videre til relevant jobber etter utdanningen, mens den andre halvparten går til noe annet. Av disse velger noen å ta videreutdanning som frisører, enten for å skaffe seg et mer solid grunnlag for å jobbe som make up-artist, eller kanskje sikte seg inn på et smalere felt som brudebusiness, som har vokst de senere årene. 3-4 kandidater

årlig velger videreutdanning til bachelor på Solent University i England. Noen, særlig blant de unge studentene, har ombestemt seg mht yrkesvalg, noen ganger fordi de ikke tør satse på noe som innebærer økonomisk utrygghet, men i stedet velger seg et tryggere arbeidsområder.

Før covid-epidemien anslår skolen at det de kaller «bransjen i vid forstand», tok 15-30 av kandidatene hvert år. Det omfatter film, opera, teater og butikker. Etter epidemien er de mer usikre, ettersom mange forhold nå oppleves som mer usikre. Samtidig internasjonales bransjen gradvis. Noen filmsett kommer inn til Norge, og noen drar ut. Det gir en viss økning i konkurransen med utenlandsk, ofte lavere betalt arbeidskraft, ofte uten utdanning. Samtidig er det viktig at den norske utdanningen holder et godt nivå internasjonalt. Mange har også lenge snakket om at animasjoner skal true en del av make-up artistenes jobber, men foreløpig har man ikke holdepunkter for å si at dette har skjedd.

Samarbeid med arbeidslivet

Utdanningen har et omfattende samarbeid med arbeidslivet. Det formelle samarbeidet skjer gjennom et fagråd med tre representanter fra arbeidslivet, fra henholdsvis filmbransjen, sporeffekter og mote. Disse møtes årlig for en systematisk gjennomgang av studieplanen, innholdet i de ulike emnene og vurderingsformer. Representantene fra arbeidslivet er her gjerne opptatt av spesifikke elementer i utdanningen innenfor sine egne områder, mer enn av læringsutbyttebeskrivelsene som de oppfatter som for vide til at de føler de ser hva som ligger i disse. I noen tilfeller har de likevel påpekt «underlige» eller litt overambisiøse læringsutbyttebeskrivelser, som deretter gjerne har blitt strøket, eller modifisert. Det skrives omfattende referater inneholdende de viktigste diskusjoner og forslag som blir lagt fram.

En arbeidslivsrepresentant som har sittet i fagpanelet opplever skolen som svært lydhør overfor innspill og mener studieplanen har blitt stadig bedre sett fra bransjens side. Samtidig vektlegger vedkommende den omfattende kontakten de observerer at skolen har med arbeidslivet utenom fagrådet, og ikke minst gjennom at lærerne er flinke til å få studentene sine ut på produksjoner. Dette gir arbeidslivet en direkte innflytelse på utdanningen. Arbeidslivsrepresentanten brukte selv skolen aktivt for å rekruttere inn nye medarbeidere til relevante prosjekter når det tidsmessig klaffet med avslutningen av utdanningen.

Arbeidslivsrepresentanten mener kandidatene fra utdanningen nok kan gå rett ut i arbeidslivet, men at den ettårige utdanning må etterfølges av en form for uformell lærlingperiode, fordi det er såpass mye som gjenstår for å bli profesjonell i faget. Det forutsetter igjen at de aktuelle personene i bransjen må forstå sitt ansvar for å ta nyutdannede under vingene og gi de muligheter til å utvikle seg. Lønnsstrukturen i bransjen avspeiler også et slikt system, ettersom det er klart billigere

for virksomheter å rekruttere nyutdannede enn erfarne. I filmprosjekter av en viss størrelse kan nyutdannede fylle enklere, men likevel viktige jobber som for eksempel klargjøring av statister.

Skolen retter seg mot det de beskriver som en bransje i stadig bevegelse, og inntrykket som gis både fra utdanningen og arbeidslivsrepresentanten er at skolen lever med og tett på dette arbeidsfeltet, og at utdanningen har et godt renommé i bransjen. I tillegg til at studentene tilbys hospiteringsperioder, blant annet på operaen, fremheves det at lærerne systematisk arbeider med å få studentene ut i bransjen gjennom utdanningen. Lærerne selv har gjerne lang fartstid som make-up-artister, og flere av dem har «et navn» i bransjen, noe som betyr at de fortsatt er etterspurte til oppdrag ved for eksempel større filmprosjekter. Lærerne bruker sine nettverk og oppdrag systematisk til å trekke studentene med som assistenter der det passer. Studentene skal ha to ukers hospitering, men i oppdrag utover gis studentene lønn.

I tillegg til de tre fast ansatte lærere, har skolen flere timeansatte lærere som dekker spesielle områder. Også disse bidrar til å gi studentene forståelse av hvordan arbeidslivet fungerer, i noen tilfeller ved at studenter blir invitert med ut på oppdrag.

De mange kontaktene skolen gjennom lærerne har ut mot bransjen vurderes også som like verdifulle som det formelle fagrådet for å få impulser til forbedringer av utdanningen.

2.4.2 Regnskapskonsulent i Fredrikstad⁴²

Regnskapsutdanninger har vært tilbudt ved skolens studiested i Fredrikstad siden oppstarten på 1990-tallet. I dag består studietilbudet av to utdanninger som bygger på hverandre. Disse er *Regnskapsmedarbeider* (30 stp.) og *Regnskapskonsulent* (60 stp.).⁴³ På det stedbaserede tilbudet i Fredrikstad tar skolen opp to klasser med om lag 20 studenter årlig. Opptakskravet er bestått videregående utdanning, både generell studiekompetanse, annen videregående utdanning eller realkompetansevurdering. Etter skolens erfaring bygger svært få av studentene videre på en yrkesfaglig utdanning innenfor salg eller service.

Utdanningen har en variert studentgruppe, og de aller fleste studentene har noe arbeidserfaring. Skolen oppgir at omskolering og et ønske om å bedre egne jobbmuligheter er studentenes viktigste motivasjon til å starte på regnskapsutdanningen. Noen kan ha et ønske om å få en større bredde i egen kompetanse, ved å

---

⁴²Fremstillingen er i hovedsak basert på intervjuer med representanter for henholdsvis utdanningen og bransjen, samt relevante dokumenter fra skolen.

⁴³ 30 studiepoeng av utdanningen *Regnskapsmedarbeider* inngår i utdanningen *Regnskapskonsulent*. Skolen tilbyr også utdanningen *Regnskapscontroller* (120 stp.), men denne tilbys kun i Oslo og på nett.

kombinere regnskap med tidligere erfaring i lønns- eller HR-arbeid. En del av studentene, anslått av skolen selv til om lag 30 prosent, har utenlandsk bakgrunn. Flere av disse har økonomiutdanning, og tar utdanningen for å bli bedre kvalifisert for det norske arbeidsmarkedet. Også enkelte kandidater med en bachelorgrad i økonomi og administrasjon bruker den praktiske utdanningen på fagskolen til å styrke sine jobbmuligheter.

Utdanningen retter seg hovedsakelig mot stillinger som regnskapsmedarbeider eller regnskapskonsulent i små og mellomstore bedrifter. I likhet med regnskapsutdanningen ved Fagskolen Kristiania, legger utdanningen vekt på å gi studentene en god praktisk innføring i regnskapssystemer, samtidig som de lærer seg å forstå de grunnleggende prinsippene i faget, hvorfor det oppstår feil og hvordan disse kan rettes og forklares. Skolen ser den praktiske innretningen som en styrke i utdanningen, og erfarer at fagskolekandidatene, til forskjell fra bachelorkandidater fra økonomiske fag, som mangler praktisk trening i regnskapssystemer, raskt blir produktive for bedriften.

Lokal forankring i samarbeidet med arbeidslivet

Fagskolen har en sterk lokal forankring og trekker i stor grad inn lokale representanter fra næringslivet i Fredrikstad i sitt samarbeid med arbeidslivet. Utdanningsansvarlig har arbeidet ved utdanningen i en årrekke, og har god kjennskap til det lokale næringslivet. Dette trekker skolen veksler på i det formelle og det uformelle samarbeidet med arbeidslivet.

Fagrådet framstår som en viktig del av det formelle samarbeidet regnskapsutdanningen har med arbeidslivet. Fagrådet består av 5–6 representanter fra enkeltbedrifter, der representantene er valgt ut gjennom nettverk og bekjentskaper fra det lokale arbeidslivet for å representere sitt eget syn på trender i bransjen. På regnskapsområdet finnes det ikke noen lokal bransjeorganisasjon eller bransjennettverk som det kunne ha vært naturlig å trekke inn. Etter en periode byttes representantene ut for å få inn nye impulser i arbeidet. I dag deltar blant annet et regnskapskontor, et privat firma med egen regnskapsavdeling, og en seniorkonsulent som gir økonomisk bistand.

Arbeidsformen i fagrådet har endret seg over tid. Tidligere møttes fagrådet til et 3–4 timers langt møte, men skolen opplever at det i det siste har det vært vanskeligere å samle medlemmene til et slikt felles møte. Derfor har utdanningsansvarlig hatt mer uformell kontakt en-til-en med medlemmene i fagrådet for å diskutere endringer i studieplanen. Ellers følger møtene i fagrådet samme mønster som er beskrevet for flere fagskoler, for eksempel regnskapsutdanningen ved Fagskolen Kristiania. På møtene diskuteres innholdet i utdanningen og pensumlitteratur. Læringsutbyttebeskrivelser legges fram slik at fagrådet skal få en oversikt over studiet. En viktig del av diskusjonen handler om hvordan ulike temaer skal prioriteres

i forhold til hverandre. For eksempel kan skolen spørre om hvor stor vekt som bør legges på avstemminger i utdanningen. Innspillene fra arbeidslivet bygger på hva regnskapskonsulenter faktisk gjør i jobben sin og hva de ser etter i en ansettelsesprosess. Til sammen danner diskusjonen med fagrådsmedlemmene grunnlag for oppdatering av undervisningsplanen. Eventuelle endringer i formuleringer av læringsutbyttebeskrivelser overlates til skolen og innspillene vurderes opp mot rammene for utdanningen. Representanten fra arbeidslivet, som har deltatt i fagrådet i flere år, vurderer at utdanningen har endret seg noe over tid, og at det er mulig å påvirke utdanningen gjennom fagrådet. Det som står i veien kan handle mer om praktiske hindringer, som å få til gode simuleringer av regnskapsdata.

Informantene vi har snakket med viser, i likhet med skolens ledelse, til at spørsmål om dimensjonering av utdanningen ikke tas opp med samarbeidspartene i arbeidslivet. Ettersom skolen er privat, må den ta hensyn til studentsøkning i egen dimensjonering.

Skolen mener at fagrådet for utdanningen har fungert bra, og at det har vært gode diskusjoner på tvers av medlemmenes erfaringsbakgrunn og arbeidsoppgaver. Endringen fra felles møter til en-til-en-kontakt vurderes ikke som problematisk, fordi utdanningen fortsatt får relevante innspill fra arbeidslivet.

Selv om fagrådets arbeid hovedsakelig handler om å justere utdanningens innhold etter initiativ fra skolen, kommer det fram at samarbeidet springer ut av felles interesser for kandidatene fra utdanningen. Mange av medlemmene i fagrådet har rekruttert kandidater fra skolen. Det legger et grunnlag for en gjensidighet i relasjonen mellom arbeidslivet og skolen. Fagrådet kjenner til kandidatenes kompetanse, og utdanningsansvarlig opplever at det lokale arbeidslivet synes det er meningsfullt å gi innspill tilbake til skolen av betydning for fremtidige kandidater. Utdanningen inviterer også bedrifter til komme på besøk for å presentere seg selv i rekrutteringsøyemed og skolen reiser også ut med studentene på bedriftsbesøk.

Utdanningens nettverk ut mot arbeidslivet består også av lokalt forankrede gjesteforelesere, hvorav en som selv er utdannet ved skolen i Fredrikstad, og nå leder et lokalt regnskapsbyrå. Som gjesteforeleser kan informanten bidra med sin yrkeserfaring og praktiske tilnærming til hvordan oppgaver løses i arbeidslivet. Han har innsikt i læreplanen og kan komme med forslag til hvordan læringsutbyttebeskrivelsene bør justeres.

Overgangen til arbeidslivet

Antallet studenter som utdannes i Fredrikstad er relativt lavt. Det gjør det mulig for skolen å ha oversikt over hva som skjer med kandidatene etter fullført utdanning. Nå opplever skolen at markedet for praktisk utdannede regnskapsmedarbeidere er godt, og selv om ikke så mange virksomheter kjenner til fagskoleutdanninger i regnskap, har skolen over tid oppnådd å bli mer kjent i lokalmiljøet. Skolen

får direkte henvendelser fra sitt utvidede nettverk om å formidle aktuelle kandidater. Erfaringen er at 80-90 prosent av studentene raskt kommer ut i jobb. Regnskapskontor utgjør det største jobbmarkedet, mens andre jobbmuligheter kan være private bedrifter med egen økonomiavdeling. Målet for skolen er at studentene skal få jobb etter utdanningen. Få studenter, om noen, går videre til høyskolestudier fra fagskolen. Enkelte av kandidatene med en tidligere bachelorgrad benytter imidlertid muligheten, etter å ha opparbeidet seg tilstrekkelig arbeidserfaring, til å kvalifisere seg som statsautoriserte regnskapsførere.

Representantene fra arbeidslivet bringer inn ulike perspektiver på overgangen til arbeid etter utdanningen. Den ene trekker på et mer generelt grunnlag fram at det alltid kan være vanskelig å få seg jobb i et nytt fagområde uten erfaring, og at det derfor er en kritisk periode når kandidatene skal søke jobb etter endt utdanning. Noe praksis i utdanningen kunne ha lettet på denne situasjonen, ikke minst for studenter med innvandringsbakgrunn, som kan ha lite nettverk å spille på i jobbsøkingen.

I likhet med bekymringen som kom fram ved regnskapsutdanningen ved Fagskolen Kristiania, ser informantene fra arbeidslivet det som en utfordring for fagskolekandidatene at mange virksomheter i bransjen stiller krav om minimum bachelornivå når de ansetter. Utviklingen i bransjen har gått i retning av at det er større behov for ansatte som kan påta seg et totalansvar for regnskap, og som derfor trenger autorisasjon. Som tidligere nevnt, er en bachelor da nødvendig, og denne situasjonen kan lede til at kandidater fra fagskolen, som ikke kan utføre like mange oppgaver som autoriserte regnskapsførere, får et smalere arbeidsmarked. En av arbeidslivsrepresentantene vi snakket med, er bekymret for utviklingen, og skulle ønske at kompetanse og erfaring i fagfeltet, og ikke et formelt krav om bachelorgrad, legges til grunn for hvem som kan bli statsautoriserte regnskapsførere. Det burde også vært etablert bedre ordninger for fritak og innpasning av fagskoleutdanning i en bachelorgrad i økonomi og administrasjon. Det hadde, etter arbeidslivets syn, hadde gitt fagskoleutdanningen en større grad av anerkjennelse.

2.5 Fagskolen i Agder

Fagskolen i Agder er en offentlig fagskole som oppstod i 2020 gjennom sammenslåingen av Fagskolen i Kristiansand og Sørlandets fagskole, i forbindelse med at de to agderfylkene ble sammenslått. Begge disse fagskolene hadde lang historie, helt tilbake til starten og midten av 1900-tallet, som Kristiansand tekniske aftenskole og Sørlandet tekniske fagskole, og har på ulike måter vært knyttet til både yrkesopplæring innen byggfag, mekaniske fag og elektrofag, samt handelsgymnasiet på Sørlandet. Fagskolen i Agder tilbyr i dag i overkant av 20 ulike utdanninger

knyttet til tekniske fag, helse- og velferdsfag og maritime fag. Fagskolen ble i 2022 samlet i Grimstad, men har også ett studiested i Lyngdal, vest i Agder.

Fagskolen i Agder hadde i 2023 omtrent 650 studenter. Nær tre fjerdedeler av disse gikk på tekniske utdanninger, og rundt 20 prosent på helse- og velferdsfag. På lik linje med mange av de offentlige fagskolene har Fagskolen i Agder gjennom utdanningene fagskolen tilbyr en sterk forankring i fag- og yrkesopplæring, og over 90 prosent av studentene blir tatt opp på grunnlag av fag- eller svennebrev.

De aller fleste av utdanningene fagskolen tilbyr er stedbaserte. Skolen har i tillegg enkelte nettbaserte utdanninger med fysiske samlinger, men har i mindre grad enn andre fagskoler satset på rene nettbaserte utdanninger. Fagskolen har enn viss avventende holdning til hvordan nettbaserte utdanninger vil kunne utfordre den lokale forankringen fagskolene har, og skal ha, og peker særlig på at de nettbaserte utdanningene fører til at også de offentlig eide fagskolene konkurrerer med hverandre på områder hvor de i stedet burde være rettet mot lokale forhold.

Lokal forankring og arbeidsliv som klynger

Fagskolen i Agder har satset tungt på helseutdanningene, og har et tett samarbeid med både Universitetet i Agder og Sørlandet sykehus om disse. Samarbeid og felles finansiering av et undervisningslaboratorium for studenter innen helsefagene er et eksempel på hvordan universitetet og fagskolen har gått sammen om felles prosjekt. Et annet er en utdanning innen velferdsteknologi hvor sykepleierstudenter fra universitetet og helsefagarbeidere fra fagskolen inngår i den samme undervisningen. Når det gjelder samarbeidet med universitetet om ingeniørfagene er situasjonen imidlertid en annen. Selv om det har vært eksperimenter med såkalt 2+2-modeller, med to år på fagskole og to år på universitet eller høyskole for å få en bachelor som ingeniør, opplever fagskolen at det er både institusjonelle og kulturelle utfordringer for å få dette til å fungere.⁴⁴

Et annet satsingsområde for fagskolen er Batterifagskolen som fagskolen har utarbeidet sammen med batteriprodusenten Morrow. Dette er et eksempel på hvordan fagskolen har rettet utdanningstilbudet sitt mot et konkret utviklingsprosjekt i regionen. Samarbeidet er knyttet opp til én enkelt produsent, og har vært etablert i lang tid før både produksjonen har blitt satt i gang og fagskolen har kunnet utdanne studenter. Fagskolen er imidlertid tydelig på at kompetansen denne utdanningen gir er noe det er behov for selv om utviklingen ikke lykkes. Dette gir et bilde på hvordan fagskolen reflekterer rundt forholdet mellom arbeidslivets kortsiktige og langsiktige behov og potensielle ringvirkninger av kompetansen.

---

⁴⁴ Et eksempel er den såkalte Stord-modellen (Høst mfl. 2019)

Et tredje trekk ved Fagskolen i Agder er at de særlig trekker frem samarbeid med industriklynger som helt sentralt for arbeidslivskontakten. Fagskolen peker selv på at de har en utviklingsmodell som involverer arbeidslivet svært tidlig i prosessen med å utforme nye utdanninger. Klynger spiller her en viktig rolle. Fagskolen er involvert i den sørlandsbaserte Node-klyngen for maritime fag, og trekker også frem Eyde-klyngen for bedrifter innen prosessindustrien. Søkere som kommer fra bedrifter i klyngen har førsteprioritet ved opptak, noe blir brukt som eksempel på hvordan skolen jobber for at samarbeidet med arbeidslivet skal være formalisert og forpliktende.

Skolens politikk for samarbeid

På et overordnet nivå har fagskolen rammer for hvordan samarbeidet med arbeidslivet skal se ut. Alle utdanningene skal ha fagråd som samles én til to ganger i året. Formatet på disse er i utgangspunktet like ved at fagrådene skal inkludere representanter fra arbeidslivet, lærere, studieleder, studentrepresentant og faglig ansvarlig. Samtidig vil det være forskjeller mellom fagområdene, fordi rammevilkårene for utdanningene er ulike og fordi arbeidslivsrepresentantene vil være opptatt av ulike ting. For eksempel vil det være viktig for hva fagrådet diskuterer om utdanningene legger seg opp til nasjonale planer eller bare har lokale studieplaner. Fagskolen understreker at trepartssamarbeidet er viktig, også der det ikke er et kontaktpunkt på nasjonalt nivå. Dette speiles blant annet i at arbeidslivspartene er representert i fagskolens styre.

I tillegg har fagskolen inngått mange samarbeidsavtaler om gjesteforelesninger eller andre aktiviteter som sikrer arbeidslivsrelevansen i utdanningene, og opplever selv at arbeidslivet ønsker å delta i samarbeidet.

Når det gjelder hvem som konkret deltar i disse fagrådene og i andre formaliserte samarbeid, og det mer operative arbeidet i fagrådet, er det i mindre grad en enhetlig politikk på tvers av utdanningene. Det er ofte samarbeidspartnere som har vært involvert i utviklingsprosessene som følger med i det videre arbeidet. Fagskolen sier at de er opptatt av å sikre bredde i representasjonen, både når det gjelder ulike type virksomheter og ulike størrelser på virksomhetene. Klyngene er viktige og kan bidra til å sikre bredde, men samtidig kan dette bidra til å trekke arbeidslivskontakten vekk fra det arbeidslivsnære som enkeltbedrifter representerer.

Utfordringer og ambisjoner

På tross av en økning av studenter de siste årene har Fagskolen i Agder en vesentlig mer moderat vekst enn flere andre fagskoler. Noe av dette er knyttet til etterspørselen og nedslagsfeltet i regionen som fagskolen retter seg mot, og noe kan

være knyttet til finansiering av studieplasser. Samtidig er fagskolen opptatt av at veksten skal være forsvarlig og bærekraftig. Fagområdeakkreditering og utviklingen mot mer nettbaserte utdanninger er særlige viktige områder.

At fagskolene må søke NOKUT om akkreditering av nye utdanninger og større endringer av eksisterende utdanninger, blir også trukket frem av Fagskolen i Agder som utfordrende. Særlig er forsinkelser i søknadsbehandling krevende, men også friheten fagskolene har til å utarbeide egne utdanninger blir trukket frem. Fagskolen peker på at fagskoler vil tape i kampen om studenter, særlig på nettstudier, dersom en ikke har fagområdeakkreditering. Fagskolen i Agder har i dag ingen områdeakkrediteringer, men har ambisjoner om å få det på alle fagområdene sine.

Selv om de stedbaserte utdanningene også rekrutterer fra hele landet, klarer fagskolen å sikre en forankring i lokalt eller regionalt arbeidsliv i de stedbaserte på en måte som er vanskeligere for de nettbaserte utdanningene. Dette kan være knyttet til at de nettbaserte utdanningene får en mer generisk profil, og blir attraktive nettopp fordi de har et bredere nedslagsfelt. Veksten som er drevet av økt attraktivitet, høyere søkertall og bedre finansiering, henger ikke godt sammen med tilgangen på kvalifiserte fagpersoner og på ressurser til administrasjon av denne veksten.

2.5.1 KEM-utdanningen

Klima, energi og miljø i bygg ved Fagskolen i Agder er en utdanning under teknisk fagområde, og har vært tilbudt siden 2006. Utdanningen består av 120 studiepoeng og er bare tilbudt som stedbasert utdanning. Denne kan gjennomføres over 2 år på heltid, eller 4 år på deltid. Det er i 2023 bare tre fagskoler som tilbyr denne utdanningen som stedbasert utdanning, mens nettbasert utdanning med samlinger som er vanligst.

Utdanningens navn er imidlertid potensielt lite oppklarende. Dette er en utdanning som handler om ventilasjon, varme og sanitær, bedre kjent som VVS. Typiske arbeidsområder for faget er rør- og avløp, vannsystemer, og varme og ventilasjon. Utdanningen har i lang tid vært forankret i en nasjonal plan, og fagskolene som tilbyr denne legger seg svært tett opp mot denne. Den nasjonale planen har vært under revidering i 2022 og heter fra 2023 Nasjonal plan for VVS- og klimateknikk. På grunn av manglende områdeakkreditering og av saksbehandlingstid i NOKUT er det få av disse utdanningene som er oppdatert i tråd med planen. Fagskolen var involvert i revideringsarbeidet på nasjonalt nivå.

Opptaksgrunnlaget for denne utdanningen er en rekke fagbrev, men en stor andel av studentene på utdanningen har rørleggerfagbrev i bunn, en del har

ventilasjon- og blikkenslagerfaget eller elektrikerfaget. Studentene jobber også tverrfaglig. Utdanningen har grenseflate til automatiseringsutdanningen, bygg og elkraft.

Det er nær ingen studenter som blir tatt opp på grunnlag av realkompetanse til denne utdanningen. Rekrutteringen til utdanningen har tidligere vært relativt stabil, men fagskolen har observert en nedgang i søkertall og fyller i dag ikke opp studieplassene. Det er med andre ord mer et spørsmål om rekruttering enn om dimensjonering av utdanningen. Studentene rekrutteres fra hele landet, og de fleste er godt voksne og har flere års erfaring fra bransjen når de begynner på KEM-utdanningen.

Fra utførende til prosjekterende, fra enkelt til komplisert

Stillinger og roller i store deler av bygg- og anleggsbransjen er preget av definerte ansvarsområder og tiltaksklasser, som beskriver hva personen kan ha ansvar for sett i lys av kompleksiteten og risikoen i ulike prosjekter. Særlig er dette viktig for rollene som utførende og som prosjekterende, altså den som setter opp vilkårene for at arbeidet som skal utføres er i tråd med regelverket.

Fagskoleutdanning innen KEM samt arbeidserfaring, har for få år siden blitt inkludert i kvalifikasjonskravene for tiltaksklasse 2. Det innebærer at regelverket nå anerkjenner fagskoleutdannede VVS-arbeidere som kvalifisert for mellomkompliserte byggeprosjekt, på lik linje med personer med bachelorgrad. Etter flere år hvor fagskoleutdanningen stod i et uforløst forhold til arbeidsoppgavene i sektoren, har denne nå fått innpass. Dette betyr at de fagskoleutdannede nå kan starte egen bedrift, uten å også måtte ansette personer med høyere utdanning. Regelverket nå er mer i tråd med hvordan bransjen faktisk er organisert.

Det er også et kjent trekk ved de tekniske fagene at mange av studentene har vært en stund i arbeidslivet, og bruker fagskoleutdanningen som karrierevei for å få nye oppgaver eller nye stillinger i bransjen. Både fagskolen og arbeidslivsrepresentantene tegner opp et bilde hvor fagpersoner innen VVS etter endt fagskoleutdanning går fra arbeid som utførende til prosjekterende roller i bedriften. Det betyr at de gjør flere beregninger og vurderinger, og i større grad har ansvar for arbeidets interaksjon med andre deler av byggeprosjektet.

Samarbeidet med arbeidslivet

Selv om utdanningen følger en nasjonal plan, er vekting av tema, tidsbruk og lignende viktig å få forankret i arbeidslivet, gjennom å opprettholde kontakt med relevante deler av bransjen. Fagskolen er medlem av Norsk VVS Energi-, og er representert i styret i regionforeningen for Miljøteknisk Forening (NemiTek), en bransjeforening for VVS, energi og miljøteknikk på Sørlandet.

Fagskolen har prioritert å sikre bredde i samarbeidet med arbeidslivet, ikke bare ved å inkludere medlemmer fra ulike deler av bransjen, men ved å ikke operere med faste medlemmer i fagrådet. På den måten vil en over tid inkludere nye stemmer fra bransjen. Fagskolen refererer til dette som et «flytende fagråd», som blir samorganisert med den årlige karrieredagen.

At denne utdanningen i stor grad er knyttet til oppgaver innen prosjektering har ifølge fagskolen bidratt til å kaste lys over mangler ved utdanningen. Flere sider ved VVS-arbeidet er ikke isolert, men interagerer med andre deler av bygget på sammensatte måter.

Kontakt med arbeidslivet på ulike arenaer er viktig for å rekruttere gjesteforelesere og potensielle studenter, men også for å gi arbeidsgivere en kanal for rekruttering. Andre kontaktpunkter er ekskursjoner og bedriftsbesøk, blant annet til en fabrikk for ventilasjonsutstyr, til et varmeteknisk laboratorium og en årlig tur til København hvor de besøker både et teknisk laboratorium og rørleverandører. På den måten blir studentene eksponert for potensielle arbeidsgivere og kunder.

Studentene i KEM-utdanningen har praksisutplassering én uke av utdanningen. Dette er ofte på egen arbeidsplass, men skal være innenfor et arbeidsområde som de ikke har jobbet med før. Det samme gjelder den avsluttende hovedprosjektoppgaven, som fagskolen jobber aktivt for å knytte opp til reelle problemstillinger innen VVS-prosjektering.

Selv om utdanningen har vært tilbudt lenge, står bransjen overfor omstillinger som det er viktig for fagskolen å være oppdatert på. Dette gjelder særlig teknologisk utvikling, samt ENØK og energieffektivisering. En arbeidslivsrepresentant trekker fram at Fagskolen i Agder har vært tidlig ute med 3D-modellering og tegning, og bruker aktivt digitale verktøy som er relevante for bransjen.

Sysselsetting, rekruttering og en utfordrende utdanning

Utdanningen utdanner primært til rådgiver- og entreprenørbransjene, og de aller fleste har fått jobb før avsluttet utdanning. Dette speiler antakeligvis arbeidslivsrelevansen og anerkjennelsen utdanningen har i sektoren, men har også en markeds- og konjunkturdimensjon. I perioder med gode vilkår i bransjen mener fagskolen at mange velger å jobbe, snarere enn å ta videre utdanning, mens lavkonjunkturer inviterer til kompetanseheving, eller reorientering i bransjen. Både fagskolen og arbeidslivsrepresentanter er likevel tydelig på at det er et klart underskudd på arbeidskraft generelt i bransjen, og for kompetansen denne utdanningen gir spesielt. Det har ifølge fagskolen vært en vekst i personer som tar fagbrev, men at det vil ta tid før vi ser effektene av dette på søkertallene til fagskolen.

En arbeidslivsrepresentant, som beskriver sin virksomhet som «av de største blant de små», er på sin side veldig positiv til fagskoleutdanning og tilrettelegger i

stor grad for at ansatte kan ta denne. Han mener det kan være private årsaker som gjør det vanskelig å starte på en utdanning, og mange faller også av i realfagsdelene av utdanningen.

Samtidig blir nettopp fokuset på realfagene, matematikken og termofysikk sett på som en styrke ved utdanningen. Arbeidslivsrepresentantene trekker frem at dette er det som flest synes er vanskelig, men som samtidig gir kandidatene en grundig forståelse for faget. Selv om det er mindre matematikk enn i høyere utdanninger, er det likevel tilstrekkelig til at fagskoleutdannede og personer bachelorgrad kan operere innenfor samme tiltaksklasse.

Realfagene er én av grunnene til at særlig fagskolen, men også en arbeidslivsrepresentant, mener heltidsutdanningen er mest formålstjenlig og gir best læringsutbytte. Dette står i kontrast til den klare tendensen i fagskolesektoren, hvor stadig flere utdanninger blir tilbudt på deltid og på nett. Særlig bransjen er lite begeistret for rene nettutdanninger innenfor dette området. Disse kan bidra til å tilgjengeliggjøre utdanningen, men stiller høyere krav til selvdisiplin og aktivt selvstudium.

2.6 Noroff

Noroff Fagskole er en del av paraplyen Noroff som også omfatter en høyskole med enkelte bachelorstudier, og en kursleverandør. Fagskolen er landets desidert største med over 4000 studenter, og har siden 2016 hatt over en firedobling av antall studenter⁴⁵. Det er også fagskolen som er klart størst i Noroff-paraplyen. Den ble opprettet som en kursleverandør på slutten av 80-tallet, og har i tillegg til dagens utdanningstyper også i en periode tilbudt videregående opplæring. Samorganiseringen gjør at fagskolen kan benytte infrastrukturen som eierselskapet eier og drifter.

Fagskolen tilbyr utdanninger innen tekniske fag, humanistiske og estetiske fag, og økonomiske og administrative fag. De tekniske fagene er i all hovedsak IT-fag, mens de humanistiske og estetiske fagene er knyttet til film-, lyd- og musikkproduksjon, samt digital grafisk design og spillutvikling. Den dramatiske økningen av studenter i særlig IT-utdanningene gjør at Noroffs vekst er helt på linje med, og en medvirkende grunn til den store veksten i fagskolesektoren generelt.

En side ved denne satsingen er at fagskolen er svært stor på nettbaserte utdanninger, man har i tillegg fysiske campuser i Oslo, Bergen, Kristiansand og Stavanger. Med unntak av film-, lyd- og musikkproduksjon tilbyr Noroff alle utdanningene som rene nettstudier. Over 80 prosent av studentene går på nettstudier, som av fagskolen beskrives som en «digital campus». Det nettbaserte tilbudet

---

⁴⁵ DBH Fagskole våren 2024

inkluderer ifølge fagskolen selv en større mengde pre-fabrikkert digitalt innhold, noe som øker fleksibiliteten i utdanningene, og åpner også for å bruke undervisningspersonell som ikke bor og jobber i Norge. Noroff peker på at de har mange undervisere i utlandet, og trekker dette frem som en særlig kvalitet ved disse studiene.

Noroff skiller seg også noe fra særlig de offentlige fagskolene ved at svært mange tar utdanningene på heltid. Der fagskolen også er klart størst i antallet registrerte studenter øker avstanden til de nest største fagskolene kraftig dersom vi regner såkalte heltidsekvivalenter.⁴⁶ Over halvparten av studentene blir tatt opp på grunnlag av generell studiekompetanse, og sammen med studentene som blir tatt opp på grunnlag av realkompetanse, dekker dette omtrent 90 prosent av studentene. Noroff tilbyr ingen utdanninger hvor opptak er begrenset til personer med fag- eller svennebrev. Dette står særlig i kontrast til de offentlige fagskolene, som i stor grad baserer seg på videreutdanning på fag- og yrkesopplæring. Studentene skiller seg imidlertid ikke seg nevneverdig fra gjennomsnittet når det gjelder alderssammensetning.

Fagskolens politikk for samarbeid

Ettersom Noroff i stor grad er organisert rundt IT-utdanninger vil det legge rammer for hvordan fagskolen jobber med samarbeid med arbeidslivet. Store deler av arbeidslivet i hele landet har behov for IT-kompetanse, og disse utdanningene vil naturlig legge seg opp til verktøy og programvare som i stor grad går på tvers av alle virksomhetene. Siden Noroff også har flest studenter innen nettbaserte utdanninger, rekrutterer studenter fra hele landet og benytter undervisningspersonale fra utlandet er behovet for lokal eller regional arbeidslivsforankring mindre.

Fagskolen er likevel opptatt av arbeidslivsforankringen, og sier selv at de er opptatt av kompetansebehovet i *hele* arbeidslivet, på bekostning av lokal forankring og yrkesfagsstrukturen. Fagskolen peker selv på sentrale arbeidslivsorganisasjoner, samt enkelte, store IT-virksomheter som særlig relevante med tanke på samarbeid. Ifølge fagskolens egne undersøkelser er det nær 80 prosent av studentene som har fått jobb innen 3 måneder etter avsluttet utdanning.

Det er i liten grad føringer på skolenivå for samarbeid med arbeidslivet. Fagskolen har fagråd for de enkelte utdanningene, som skal ha minst ett fagrådsmøte i året. På grunnlag av det, og annet kunnskapsgrunnlag, utarbeider fagskolen en prioriteringsliste for endringer eller nye utdanninger. Ett hinder for endring i utdanningene er om det faller utenfor akkrediteringen for utdanningen, fordi det må innom NOKUT for søknadsbehandling, med tilhørende administrativt arbeid og

---

⁴⁶ En student som for eksempel tar en toårig utdanning på fire år vil telles som 0,5 student.

saksbehandling. Et annet hensyn ligger i at de nettbaserte utdanningene i stor grad bruker pre-fabrikkert innhold, som forelesninger, demonstrasjoner, og lignende, og at endringer fører med seg tidsmessige og produksjonsorienterte kostnader.

Siden Noroff ikke har utdanninger med en naturlig forankring i fag- og yrkesopplæringen, og på den måten i et lokalt og organisert arbeidsliv, er fagskolen avhengig å aktivt oppsøke bedrifter som de mener kan være aktuelle for samarbeid. Fagskolen nevner selv at de er involvert i en næringsklynge rettet mot teknologisk innovasjon i finansnæringen. Dette samarbeidet har før til utviklingen av en konkret utdanning rettet spesifikt mot denne bransjen, og erfaring fra bransjen er et opptakskrav

For å sikre bredde i innspillene fra arbeidslivet ved etableringen av nye utdanninger er det Noroffs politikk å involvere flere bedrifter, men uavhengig av hverandre, slik at de ikke blir påvirket.

Noroff mottar ikke offentlig støtte til utdanningene som innebærer begrensninger på anledningen til å ta skolepenger. Utdanningene er på denne måten fullstendig finansiert av betalende studenter. I tillegg gjør den nettbaserte strukturen til Noroff det relativt enkelt å skalere utdanningene opp og ned. Ved å ha oppstart på mange av utdanningene flere ganger i året, og ved å ta opp alle kvalifiserte søkere, så er dimensjoneringen av utdanningene mye mer styrt av studentetterspørsel, og tilgjengelig fagmiljø, enn av en vurdering av arbeidslivets behov. Samtidig kan egenoppgett høy ansettelsesrate blant kandidatene fra Noroff tyde på at det er et utbredt behov for denne kompetansen.

Ambisjoner og utfordringer

Noroffs ambisjoner er fortsatt vekst i antall studenter. Skolen søker om fagområdeakkreditering for selv å kunne opprette og revidere utdanninger, men har enda ikke fått det

Noroff er representert i styret for Forum for fagskoler (FFF), som er en paraplyorganisasjon for private fagskoler innenfor Abelia. Gjennom dette arbeidet har også fagskolen en rolle i det nasjonale arbeidet med fagskolesektoren, og opp mot de rammebetingelsene denne skoletypen opererer under.

Noroff har kjøpt opp en skole i Sverige, som er sammenlignbar med norske fagskoler. Denne skolen har ifølge fagskolen et velutviklet og omfattende samarbeid med arbeidslivet. Fagskolen trekker frem dette både som uttrykk for et ønske om vekst, men også om å utforske nye måter å knytte seg til arbeidslivet på.

Noen av utfordringene som Noroff selv peker på, er felles med en del andre fagskoler. Særlig gjelder det behovet for bedre overgangsordninger mellom fagskoler og høyere utdanning. Denne overgangen er imidlertid vanskelig å få til i praksis, også i Noroff som selv har høyskoleutdanning. De har forsøkt ordninger som innebærer 2 år på fagskole, og 2 år på høyskole, for å kunne få en bachelorgrad. Men

de oppsummerer at både strukturelle og kulturelle forskjeller mellom utdannings- typene har skapt utfordringer.

Fagskolen har inngått samarbeid med høyere utdanningsinstitusjoner i Eng- land, Wales og Australia, hvor en kan få innpass av to års fagskoleutdanning og søke seg direkte inn på sisteåret av bachelorgrad. På denne måten har Noroff kop- let overgangsproblematikken med internasjonalisering.

Noroff peker på at selv om rask vekst i sektoren generelt, og ved Noroff spesielt, er positivt, så er det også utfordrende. Det er behov for fagpersoner i markedet, men tilgangen på faglig og pedagogisk kvalifisert personale er utfordrende og leg- ger press på fagskolene. Løsningen ved å bruke undervisningspersonale fra utlan- det, og særlig etablere utdanninger innenfor områder som er likt på tvers av land, gjør at Noroff har gjort oppskalering lettere.

2.6.1 Nettverk og IT-sikkerhet

Nettverk og IT-sikkerhet er en av de største utdanningene ved fagskolen. Utdan- ningen er på 120 studiepoeng, og kan entes tas over 2 år på heltid eller på deltid over 4 år, og blir tilbudt både ved Noroffs campuser i Oslo, Bergen eller Stavanger, og som rent nettstudium. Første året av denne utdanningen blir også tilbudt som en helt egen fagskoleutdanning, *Nettverks- og systemadministrasjon*, og studentene på de to utdanningene går sammen. En liten andel av studentene på denne utdan- ningen gjennomfører altså ikke det andre året. Inkludert studentene som går på den ettårige utdanningen har *System- og nettverksadministrasjon* på Noroff hele 750 studenter.

I motsetning til *IT-drift og sikkerhet* ved Fagskolen Innlandet er opptakskravet til denne utdanningen som sagt ikke begrenset til fagbrev innen IKT-fagene.⁴⁷ Det bidrar til en annen sammensetning av studenter. Det er stor overvekt av studenter med generell studiekompetanse. På den nettbaserte utdanningen er det imidlertid ifølge statistikken en svært stor andel (37 prosent) som blir tatt opp på grunnlag av realkompetanse. Skolen forklarer dette med at snittalderen på nettutdanningen er høyere, og en kan anta at det i denne gruppen er flere som har opparbeidet seg realkompetanse innen IKT. Men ut fra hvordan statistikken må forstås er det altså over en tredjedel av studentene som ikke har fullført videregående opplæring.

Det finnes en nasjonal plan for fagskoleutdanning innen IT-sikkerhet, men i motsetning til utdanningene ved de offentlige fagskolene følger ikke Noroff denne, blant annet inkluderer de ikke de såkalte redskapsemnene. Fagskolen gir heller

---

⁴⁷ Blant fagskolene som tilbyr denne eller lignende utdanninger er det stor spredning i opptakskra- vene. Fagskolen i Viken har for eksempel satt både generell studiekompetanse, samt en lang rekke fagbrev som opptaksgrunnlag for utdanningen *Drift og sikkerhet*.

ikke uttrykk for at den nasjonale planen er relevant for hvordan fagskolen utformer sin utdanning. Noroff var likevel representert i arbeidsgruppen som har gjennomført revideringen av den nasjonale planen.

Etterspørsel og dimensjonering

Den store veksten til IT-utdanningene ved Noroff kan henge sammen med den generelle økningen i etterspørsel etter personer med IT-kompetanse i samfunnet, men også økt politisk oppmerksomhet rundt fagskoleutdanningene. IT-fagene var lenge i en posisjon hvor også uformelle eller ikke-formelle opplæringsløp var vanlige. Dette har ifølge både fagskolen og representanter for arbeidslivet endret seg markant de siste årene, og det har blitt et større behov for spissede og mer formaliserte utdanninger.

Noroff ligger tidvis på det tidobbelte av tilsvarende utdanninger ved andre fagskoler. At de ikke begrenser seg til å rekruttere studenter med generell forklarer ikke alene den store avstanden til andre, som kan være knyttet til ting som tilgjengelighet, markedsføring eller omdømme.

Siden Noroff finansierer utdanningene gjennom skolepenger er de heller ikke avhengig av finansiering av studieplasser på samme måte som flere andre fagskoler. Hverken det offentlige eller aktuelle samarbeidspartnere i arbeidslivet er involvert i diskusjoner om dimensjonering av utdanningene, som er styrt av etterspørsel.

Et bredt opptaksgrunnlag, som denne utdanningen har, kan by på utfordringer knyttet til nivå. En kunne forvente at personer som har fagbrev innenfor et IKT-fag vil være bedre forberedt til en fagskoleutdanning innen IT enn personer med generell studiekompetanse, og på den måten kunne begynne på et høyere nivå. Fagskolen peker på at de forsøker å balansere denne utfordringen, men at de opplever en større utfordring med at det er ulike kvalitetsnivå på ulike videregående skoler.

Fagskolen har løst problemet ved å innføre såkalte «baseline-emner» for å sikre at alle er på samme nivå. Samtidig er det ifølge fagskolen risiko for å miste et stort søkergrunnlag til utdanningene dersom en legger seg på et høyere nivå enn i dag og med et annet opptaksgrunnlag. For de som ikke har startet på IT i utgangspunktet ville det være få veier inn bransjen og det ville bli enda større mangel på arbeidskraft enn i dag.

Der IT-utdanningene tidligere utdannet til de store, rådgivende IT-selskapene, er det avtakende arbeidslivet i dag spredt utover alle næringer og sektorer. Dette har ifølge fagskolen ført til en endring i hvordan de tenker rundt arbeidslivsrelevansen av utdanningene. Der dette tidligere var knyttet til hva fagskolen eller undervisere selv var interessert i, har arbeidslivsrelevansen blitt avgjørende for

utvikling og videreutvikling av utdanningene. Dette krever en helt annen og systematisert kontakt med samarbeidspartnere fra bransjen.

Det er ifølge fagskolen fremdeles en utfordring at særlig offentlige virksomheter er vesentlig mer opptatt av høyere utdanning enn privat sektor, og legger kvalifikasjonskrav til stillinger høyere enn de hadde trengt å være. Dette er en problemstilling innen mange av fagene, som både offentlige og private fagskoler peker på.

Internasjonalt fagmiljø, nasjonale bransjepartnere

IT-bransjen har mange elementer og verktøy som er likt på tvers av land, og arbeidslivet i den forstand er svært internasjonal. Ved å rekruttere undervisningspersonell utenfor Norge kan Noroff ifølge seg selv sikre høyt kvalifiserte lærere, med god kjennskap til den internasjonale bransjen, samtidig som tilgangen gjør det mulig å skalere opp raskere og til lavere kostnader.

Dette har imidlertid en slagside ved at utenlandsk fagmiljø i mindre grad har kompetanse på hvilke verktøy eller vilkår som brukes spesielt i norsk IT-bransje. Fagskolen peker på at denne modellen har gjort involveringen av norske arbeidslivspartnere enda viktigere. Noroff opplever at det kan være utfordrende å få aktuelle bedrifter til å forplikte seg til samarbeid om utdanningene. Dette kan være knyttet til at dette er en bransje som i mindre grad har nasjonal organisering og som i mindre grad har eierskap til veiene i utdanningssystemet for dette fagområdet. Fagskolen satser derfor mye på at samarbeidet gir bedriftene en rekrutteringsplattform som de ser på som verdifull.

Fagskolen bruker gjerne kontakter, nettverk og bekjentskaper for å rekruttere til fagrådet. Fagskolen sender tilbakemeldinger fra fagmiljøet eller studenter på «høring» til bransjepartnere. I fagrådet diskuterer de hva det er behov for med tanke på innhold, struktur, rekkefølge, tema og vurderingsmetoder, hvilke verktøy og programmer bransjen faktisk bruker og hvor stor plass disse får i utdanningen.

Imidlertid opplever fagskolen formen og standardene for læringsutbyttebeskrivelsene som rigide, og at de ikke i tilstrekkelig grad bidrar til å gjøre utbyttet forståelige for lærere, bransjepartnere og ikke minst studenter. Ofte opplever fagskolen at en må presse behovet fra arbeidslivet inn i en ramme som ikke passer.

Fagskolen trekker frem gjesteforelesere, men også at flere faglærere jobber i bransjen ved siden av. Aktiviteter som praksisopphold, bedriftsbesøk og lignende er derimot komplisert å få til, særlig som følge av det høye antallet studenter.

Fagskolen opplever at studentene er negative til en introduksjon med problembasert læring for å sikre bedre forståelse av faget, men at bransjepartnere ønsker seg mer elementer knyttet til kreativitet og å tenke utenfor boksen: «hvilke knapper folk skal trykke på, kan vi lære dem etter hvert.» Det er også en god illustrasjon

på hvordan fagskolene må balansere arbeidslivets ønsker opp mot både studentenes interesse og fagmiljøets vurdering av hva studentene må kunne.

3 Samarbeidet med arbeidslivet: Oppsummering og drøfting

I denne, avsluttende delen skal vi sammenstille materialet vårt og oppsummere tverrgående tendenser. Med utgangspunkt i forskningsspørsmålene våre vil vi først (3.1) se på hvilke former for samarbeid fagskolene har med arbeidslivet, og hvilke områder eller temaer som er relevante for disse. Deretter (3.2) vil vi gå nærmere inn på hva som påvirker samarbeidsformene, og i hvilken grad vi kan observere mønstre i hvordan og hvorfor fagskolene har valgt de samarbeidsformene de har. For det tredje (3.3) skal vi oppsummere i hvilken grad og hvordan de ulike samarbeidsformene kan sies å påvirke arbeidslivsrelevansen til utdanningene. Avslutningsvis (3.4) vil vi diskutere hvilke konklusjoner vi eventuelt kan trekke av denne gjennomgangen.

3.1 Hvordan samarbeider fagskolene med arbeidslivet?

Et hovedinntrykk etter å ha undersøkt seks fagskoler og ti ulike utdanninger, er at samarbeidet mellom fagskolene og arbeidslivet er omfattende og mangfoldig, og at det også står høyt på dagsorden hos alle skolene. Utgangspunktet for studien var å avgrense den til en undersøkelse av det mer eller mindre formaliserte samarbeidet om etablering og utforming av fagskoleutdanninger. Etter å ha gjennomført intervjuene så vi at det blir litt for snevert. Det er ikke helt klare skillelinjer mellom formaliserte samarbeidsformer, og det vi kan vurdere som mindre strukturerte. Vi ser også at disse samarbeidsformene påvirker hverandre.

Som flere av våre informanter påpekte, var mye av samarbeidet med arbeidslivet ikke direkte rettet mot utforming av studieplaner, men kan likevel sies å påvirke dette arbeidet, fordi det bidrar til lærernes syn på hva som er viktig å ha med i en studieplan. Det påvirker også utdanningen ettersom en studieplan ikke bare består av den formelle planen, men også av hvordan denne oppfattes og praktiseres (Goodlad, 1979). Der man har lokale planer vil en kunne forvente at avstanden mellom den formelle og den praktiserte studieplanen er mindre enn der man har nasjonale planer med liten lokal tilpasning. Men også lokalt kan det være en

avstand mellom formell og praktisert plan. Denne kan blant annet være knyttet til hvem som underviser, om disse er lærere på fulltid eller parallelt har en forankring i arbeidslivet utdanningen retter seg mot. Derfor har vi utvidet det vi ser på til å omfatte arbeidslivskontakt som bidrar til å påvirke utdanningen og dens arbeidslivsrelevans.

3.1.1 Fagråd som bransjenorm for samarbeid om studieplaner

Fagråd, noen steder benevnt som bransjeråd, ser ut til å ha satt seg som en bransjenorm for samarbeid med arbeidslivet i fagskolesektoren. Dette er også i tråd med en veiledning Nasjonalt fagskoleråd har utviklet den senere tid,⁴⁸ uten at det er godt å si hva som har forårsaket hva, ettersom fagrådene har eksistert en stund. Alle skolene vi undersøkte, med unntak av kunstskolen, har fagråd. Hvorfor kunstskolen avviker skal vi drøfte lengre ned. Oftest er det et fagråd for hver utdanning, men rådet vil gjerne også ha ansvar for korte utdanninger basert på moduler fra en gradsutdanning.

Selv om arbeidslivssiden generelt sett framstår som positive til å samarbeide med fagskolene, er fagskolenes egne erfaringer med å rekruttere representanter til fagråd litt ulike. For det første kan det være at det ikke finnes organisasjoner på arbeidslivssiden å henvende seg til, som er engasjert i og bruker ressurser på opplæringspolitikk på dette nivået. I noen tilfeller ble det vist til at man hadde rekruttert til fagrådene via bransjeorganisasjoner, men at det i mindre grad var organisasjonene utpekte som representanter, og mer at de formidlet skolens ønsker videre til medlemsbedrifter. Det vanligste er at skolene henvender seg til enkeltbedrifter, og da gjerne enkeltpersoner i disse. Personene blir gjerne valgt ut på grunnlag av tidligere kontakt, men det skjer også at skolene sender ut forespørsler til bedrifter eller til personer de ikke tidligere har hatt kontakt med, men som de ut fra omtale, tror kan bidra faglig. Enkelte bedriftsrepresentanter kvier seg, ifølge flere av skolene, for å ta på seg en slik forpliktelse det er å sitte i et fagråd. Det kan kanskje skyldes at det i liten grad er utviklet en norm for å stille opp for bransje- eller bedriftsfellesskapet på dette området som skolene kan lene seg på. Flere av skolene appellerte i stedet til bedriftens egen nytte. Ved å sitte i fagråd, kan bedriften påvirke utdanning av fremtidige kandidater på fagområdet i tråd med egne behov, og komme tettere på disse med tanke på bedriftens egen rekruttering. Noen skoler betalte også honorar til bedriftsrepresentanter for å møte i fagråd og uttale seg om studieplanen. Samtidig intervjuet vi bedriftsrepresentanter, også innenfor de svakere organiserte bransjene, som begrunner sin deltakelse i fagråd, nettopp med ansvar for utdanning for bransjen, og at de ikke syntes det var riktig at de

---

⁴⁸ Nasjonal veiledning for høyere yrkesfaglig utdanning. Nasjonalt fagskoleråd 2018/19

skulle betales. Det var også flere som påpekte at skolene var alt for lite offensive med tanke på å henvende seg til bedriftene for å få mer kunnskap om behovet og synspunktene arbeidslivet har.. Det er heller ikke alle fagrådsrepresentanter som representerer bedrifter som (enda) rekrutterer fagskolekandidater.

Rundt halvparten av utdanningene vi så på har lykket i å sette sammen fagråd med en relativt bred forankring, fra ulike deler av bransjen utdanningen retter seg mot, samt fra både store og små bedrifter. Noen av disse rådene kunne ha opp mot 10-12 representanter fra arbeidslivet. Like vanlig er det med relativt smale fagråd, ved noen utdanninger med bare en representant fra arbeidslivet. Noen praktiserer også en mer uformell stil, hvor utdanningsansvarlig drøfter utdanningen med fagrådsmedlemmene enkeltvis, ikke i plenum. Det begrunnes både praktisk, fordi det vanskelig å samle alle, men også ut fra konkurransehensyn, ved at man forventer at bedriftene vil ha lettere for å snakke om kompetansebehov alene enn i et råd med mange bedrifter. Fra bedriftssiden fant vi ikke støtte for forventningen om at de bare tenker egeninteresser. Også i de mer liberale bransjene var det interesse for å diskutere bransjens kompetansebehov på tvers.

På spørsmål om hvem de representerte svarte arbeidslivsrepresentantene gjerne at de rent formelt sett bare representerte seg selv som fagperson, ikke bransjen, og strengt talt heller ikke bedriften. Samtidig oppfattet de fleste vi intervjuet at de i fagrådet fremmet både bedriftens, bransjens eller i hvert fall deler av bransjens behov.

Arbeidslivsrepresentantene har ulik funksjonsperiode. I ett tilfelle ble rådet satt sammen litt ad hoc, av de bedriftene som møtte på skolens fagdag. I stor grad var dette de bedriftene skolen allerede har mest kontakt med. Også i andre råd sitter arbeidslivsrepresentantene i ett år, noe som i praksis kan bety at de deltar på ett møte. I andre råd sitter representantene i flere år.

Uten unntak var det skolene som bestemte dagsorden og hadde regien på møtene. Studieplanen var viktigste tema i alle fagrådene, og ofte det eneste. Noen steder blir denne gjennomgått i sin helhet, andre steder diskuterte man deler eller et tema i planen. Noen fagråd diskuterte også andre tema, som modulbaserte utdanninger, utdanningsform og markedsføring av utdanningen. I tillegg til dette brukes fagrådene noen steder for å rekruttere gjesteforelesere og initiere bedriftsbesøk for studentene, og i første omgang er det gjerne fagrådsmedlemmene fra arbeidslivet selv som blir bedt om å stille opp.

Ikke alle fagrådene førte veldig formelle referater, og noen steder var disse skoleinterne. Flere representanter fra bedriftene uttrykte litt frustrasjon over at de ikke fikk noe referat eller noen tilbakemelding etter fagrådsmøtet eller etter at de hadde gitt innspill. En slik praksis indikerer samtidig at rådet ikke er et organ for forpliktende diskusjoner, men mer en av flere kanaler skolen bruker for å samle synspunkter på fagplanen.

Den lave formaliseringsgraden og det asymmetriske styrkeforholdet i de fleste fagrådene kan trolig også ses som et uttrykk for at både skolene og bedriftsrepresentantene ser det som naturlig at skolene har den dominerende rollen. De fleste arbeidslivsrepresentantene opplever at det er skolen som har studieplanekspertisen.

I stor grad opplevde arbeidslivsrepresentantene imidlertid at skolene var oppriktig interesserte i deres innspill. At de fleste foreløpig ikke har noen store forventninger til å få avgjørende innflytelse kan ses som uttrykk for at det stort sett er mindre og inkrementelle endringer i studieplanene som står på dagsorden. Dessuten er den formelle samarbeidsformen lite utviklet, og det er enda et begrenset engasjement for fagskole spørsmål i bedriftene og i arbeidslivets organisasjoner, der man har slike.

Modulutdanningene representerer her noe nytt, i utgangspunktet med større involvering av arbeidslivsorganisasjonene. Om dette etter hvert vil bidra til en større involvering også i de ordinære utdanningene, gjenstår å se. I bransjeprogrammene er prinsippet sentral partsstyring bestemt av myndighetene. Partene er ofte også representert i prosjektgrupper og arbeidsgrupper. Dette bidrar også til å gi fagskoleutdanning legitimitet, og skolene håper selvfølgelig at deltakelse fra organisasjonene i arbeidslivet også skal føre til større studenttilstrømning. Samtidig er det en viss ambivalens å spore med hensyn til konsekvensene av å slippe til arbeidslivets organisasjoner. Det er ingen tvil om at tilbudet om modulutdanninger er attraktivt, blant en del arbeidsgivere og arbeidstakere. Studentene her kan fortsette i heltidsjobb og beholde lønn, og arbeidsgiver slipper å måtte unnvære viktig arbeidskraft. Dette kan i sin tur føre til et stort trykk i retning mer modulisering, og færre studenter på gradsutdanningene på ett og to år. Skolene oppfatter gradsutdanningene som den nødvendige ryggraden i systemet, og vil helst at moduler skal inngå som ledd i å bygge en fagskolegrad. Hva slags etterspørsel et «frislipp» her vil medføre, er ikke lett å spå.

Læringsutbyttebeskrivelser

Med tanke på at læringsutbyttebeskrivelsenes rolle i regelverket, kunne vi forvente at læringsutbytte og læringsutbyttebeskrivelser hadde en sentral plass i samarbeidet, og særlig i den mer formaliserte kontakten fagskolene har med arbeidslivet. Det er imidlertid et litt blandet landskap vi finner når vi ser på enkeltutdanninger, og vi må kunne si at læringsutbytte har en dobbelt posisjon.

Et gjennomgående trekk er at fagskolene er opptatt av, og komfortable med, læringsutbyttebeskrivelser både som krav og som arbeidsverktøy, men at det ikke oppleves relevant for arbeidslivsrepresentantene, og derfor er svakt til stede i fagrådsarbeidet. De som har forsøkt å ha dialog rundt læringsutbyttebeskrivelsen beskriver dette som lite fruktbart eller at det har fungert dårlig. Det betyr at heller

enn læringsutbyttebeskrivelser, dreier diskusjoner i fagrådene seg om innhold, struktur, vektning og lignende. Dette er i kontrast til regelverkets fokus på at samarbeidet med arbeidslivet skal være knyttet til læringsutbyttet.

Vi finner dette igjen hos arbeidslivsrepresentantene, som i svært liten grad er opptatt av læringsutbyttebeskrivelser, og vurderer dette som noe fagskolene selv må jobbe med. Flere har ikke noe forhold til disse i det hele tatt. Det er samtidig få som uttrykker at de har måttet ta stilling til læringsutbyttebeskrivelsene, så det er uklart i hvor stor grad de har hatt anledning til å vurdere disse.

På den andre siden er det en dobbelthet her. Samtidig som det er gjennomgående at læringsutbyttebeskrivelsene er lite relevante, er det også tydelig at samtaler mellom fagskolene og arbeidslivsrepresentantene i relativt høy grad er knyttet til, eller til og med direkte handler om, *utbyttet* av utdanningen. Flere informanter fra både fagskolesiden og arbeidslivssiden peker på at arbeidsgivere først og fremst er opptatt av *hva folk faktisk kan*, og det de er opptatt av å diskutere er hvilke emner som er med i studieplanen og hvilken vekt de har.

Dette gir oss en indikasjon på et paradoksalt forhold hvor læringsutbyttebeskrivelsene er lite relevante, men hvor det læringsutbyttebeskrivelsene er ment å sette ord på blir opplevd som sentralt. Utbyttelogikken er med andre ord ikke fremmed for arbeidslivet, selv om formatet er det. Dette er et paradoks vi kjenner fra annen litteratur på området. En årsak kan være at formatet til dagens læringsutbyttebeskrivelser er lite egnet for å sette ord på et reelt, arbeidslivsorientert læringsutbytte, og mer relevant for utvikling av undervisnings- og vurderingsformer. Én informant kaller disse for «skolske».

Utdanningenes nivå

Samtidig som det er tegn til at fagskoleutdannede vinner fram i nye områder, som blant annet IT, viser flere av informantene både fra fagskolene og arbeidslivet til at fagskolekandidatene møter barrierer i form av offentlige kvalifikasjonskrav basert på utdanningsnivå. Dette kan, uavhengig av fagskolenes samarbeid med arbeidslivet, spille inn på deres muligheter til å få relevant arbeid etter utdanningen. For fagskoleutdanningene i regnskap har det blitt tydeliggjort at kravet om bachelor for å avlegge prøve som sertifisert regnskapsfører kan avgrense arbeidsmarkedet og begrenser karrieremulighetene for fagskolekandidater. I de fleste stillinger innenfor regnskap og økonomi, er det ikke formelt behov for slik sertifisering. Å ha en bachelorgrad gir likevel søkere et fortrinn, fordi det gir arbeidsgiver større fleksibilitet. I offentlig sektor settes gjerne bachelor som minstekrav, både til stillinger innenfor regnskap og økonomi og IT, noe som skaper hindringer for fagskoleutdannede. I bygg- og anleggsbransjen er det en positiv endring for fagskoleutdanningen i KEM, som nå gir anerkjennelse for å stå ansvarlig i tiltaksklasse 2, mellomkompliserte prosjekter, på lik linje med bachelorgrad. Likevel er

det fortsatt utfordringer med at særlig offentlige anbudsinnbydelser stiller krav om høyere utdanning i funksjoner hvor både fagskolene og bedriftene mener det ikke er begrunnet.

Fagskolene er også opptatte av fagskoleutdanningens manglende anerkjennelse og hvilken plass disse utdanningene skal ha i utdanningssystemet. Flere informanter peker på manglende innpass av fag på fagskolenivå i høyere utdanning innenfor samme fagfelt, og manglende systemer for å kunne bygge videre på fagskoleutdanningene. Både kulturelle og strukturelle forhold gjør disse overgangene vanskelige. Det betyr at studenter som ønsker å gå videre i utdanningssystemet må begynne på et lavere nivå enn nødvendig.

For en del av arbeidslivsrepresentantene er det grenseoppgangene mellom fagskoleutdanningene og høyere utdanning, og manglende anerkjennelse av fagutdanninger som gir seg til kjenne. Fagskolene peker imidlertid også på at kravene til fagskoleutdanning, og i særdeleshet kravene til at utdanningene skal ha et læringsutbytte som er i tråd med Nasjonalt kvalifikasjonsrammeverk, hindrer utvikling i sektoren. Disse kravene gjør at fagskolene ikke har anledning til å gi utdanninger på et høyere nivå enn i dag, og står ifølge fagskolene i veien for muligheten de har til å kunne svare godt på arbeidslivets behov.

Fordi arbeidslivsrepresentantene ikke har et forhold til læringsutbyttebeskrivelser, er de imidlertid i mindre grad opptatt av, eller oppmerksom på, denne problematikken. Når det er snakk om utdanningsnivået er arbeidslivsrepresentantene derfor mer opptatt av forskjellen mellom fagskoleutdanning og høyere utdanning, og lite opptatt av hvorvidt fagskolene skulle kunne tilby utdanninger med et høyere kompleksitetsnivå enn i dag. Arbeidslivsrepresentantene har derfor heller ikke en klar oppfatning av om fagskoleutdanningene har rett kompleksitetsnivå, men uttrykker at kandidatene kan det som er nødvendig for å utføre oppgavene. Enkelte arbeidslivsrepresentanter uttrykker samtidig at det kunne vært nyttig med fagskoleutdanninger som bygger videre på de utdanningene som de samarbeider med fagskolene om.

Nasjonale planer

I utvalget vårt er det bare de tekniske utdanningene som har nasjonale planer. Tendensen er at alle, eller nær alle de tekniske utdanningene som har en tradisjonell forankring i systemet for fag- og yrkesopplæring følger de nasjonale planene for fagområdene sine. Dette er fagområder som i stor grad har bransjer som også har en kollektiv organisering, og hvor arbeidslivspartene er sterkt involvert i arbeidet innen videregående opplæring. IT-utdanningene har derimot en mye svakere tradisjon for dette, selv om de går inn under det tekniske fagområdet. I likhet med for de tradisjonelle tekniske fagene finnes det en nasjonal plan for IT-

sikkerhet, og som har eksistert siden 2015, men det er vesentlig større variasjon i hvorvidt fagskolene følger disse.

Selv om de nasjonale planene skal forankre samarbeidet med arbeidslivet på et høyere nivå kan vi ikke se at bruken av nasjonale planer fører til mindre samarbeid med arbeidslivet for den enkelte utdanning, men det tar én del av samarbeidet ut av ligningen. På den måten kan fagskolen og arbeidslivsrepresentantene konsentrere seg om andre deler av samarbeidet. En fordel kan være at fagskolene blir tryggere på at det overordnede læringsutbyttet tar inn i seg bredden i bransjen de utdanner til. En ulempe kan derimot være at dette kan virke ytterligere konserverende fordi det er lange og kompliserte prosesser som skal til for å endre de nasjonale planene. Vi ser at akkrediteringssystemet og de lange prosessene som det fører med seg allerede gjør at fagskolene kvier seg for å gjøre endringer. Samtidig er det flere fagskoler som peker på at de overordnede læringsutbyttebeskrivelsene gjerne er så overordnede at de har stort handlingsrom til å gjøre endringer.

I intervjuene ser vi ikke at fagskolene er veldig opptatte av de nasjonale planene når de snakker om samarbeidet med arbeidslivet, men for utdanningene som følger dem framstår det mer som at disse planene fungerer som en ramme som samarbeidet fungerer innenfor, men som ikke blir utfordret. Fagskolene som har utdanningene som følger de nasjonale planene er imidlertid engasjert i arbeidet med planene på nasjonalt nivå, og flere vi har snakket med har vært direkte involvert i arbeidet med revideringene.

De to IT-utdanningene vi har sett på skiller seg fra hverandre nettopp ved at den ene følger den nasjonale planen, mens den andre ikke gjør det. Vi observerer at det er et visst samsvar med at den første også har fagbrevene innen IT som opptakskrav, mens den andre har fullført videregående opplæring, selv om vi ikke kan slå fast en årsakssammenheng her. Gjennom å følge den nasjonale planen vil IT-utdanningen følge modellen vi kjenner fra de tradisjonelle tekniske fagene og inkludere flere generelle redskapsfag, mens en IT-utdanning som ikke gjør det går rett på den fagspesifikke delen.

Generiske eller spesifikke emner

En klar tendens i hele sektoren er en bevegelse i retning mer spissede eller mer instrumentelle tilbud. Dette gjelder for eksempel bransjeprogrammene, som er korte utdanninger rettet mot helt konkrete oppgaver i arbeidslivet, eller sertifiseringene i IT-bransjen. Videre er åpningen for at fagskolene skal kunne gi fagskoleutdanninger uten nedre grense for omfang et trekk som understøtter inntrykket av økt modularisering eller fragmentering av fagskoleutdanningene. Vi observerer imidlertid at det er en viss dobbelthet i forholdet mellom spesifikke, oppgaveorienterte deler av utdanningen, og mer overordnede eller tverrgående tema.

Denne «operative» kompetansen fagskoleutdanningene utdanner til er noe mange av informantene våre, både fra fagskolene og arbeidslivet, legger vekt på når de peker på verdien av fagskoleutdanningene. Kandidater med denne kompetansen kan settes raskere inn i produksjonsoppgaver og er operative med én gang – i kontrast til kandidater med høyere utdanning, som de opplever som mer teoretiske. Fagskolene selv peker på at arbeidslivet ønsker seg mindre og mer spissede utdanninger, og vi kunne vente et tilsvarende mønster fra arbeidslivsrepresentantene. Imidlertid er det også her flere informanter som trekker frem verdien av de mer generiske eller overordnede emnene i fagskoleutdanningene.

Flere informanter peker på at teoretiske realfag, kommunikasjon eller de såkalte LØM-fagene, og som er mindre fagspesifikke, er fag studentene ofte er lite motivert for å ta eller forstår relevansen av og synes er vanskelige. Fagskolene understreker likevel at dette er viktige fag for å kunne ha god forståelse for de øvrige fagspesifikke emnene, og at studentene ofte er mer fornøyd etter at disse er gjennomført. Mest påfallende er at også flere av arbeidslivsrepresentantene uoppfordret peker på de overordnede emnene som særlig viktige. Én arbeidslivsrepresentant uttrykker også at de foretrekker kandidater fra de offentlige IT-utdanningene, nettopp fordi de opplever de private fagskoleutdanningene som for spissede eller snevre.

Flere fagskoler bekrefter det overordnede inntrykket fra sektoren om at det er et ønske om kortere og mer spissede utdanninger, og noen arbeidslivsrepresentanter trekker dette frem. I tillegg til at dette kan svare til konkrete behov blir gjerne forhold som tid og økonomi trukket frem. Vi kan imidlertid ikke se noen unison etterspørsel hos arbeidslivsrepresentantene vi har snakket med etter mindre moduler, eller noen klar forventning om å gå vekk fra slike, overordnede emner. De fleste er fornøyde med utdanningenes lengde.

De overordnede emnene blir ikke forstått som ledd i en akademisering av fagskoleutdanningene, hverken av fagskolen eller arbeidslivet, og framstår ikke som så generelle eller teoretiske at de går på tvers av fagskoleutdanningenes formål. Enkelte informanter fra arbeidslivet peker på at disse er på et nivå som de opplever at de ikke selv kan tilby, men som likevel er relevant for oppgaveløsningen.

3.1.2 Lærere som arbeider innenfor fagfeltet

Kunstskolen har som de eneste av de besøkte valgt å ikke ha et fagråd. I stedet har de et lærerråd som bestemmer studieplanen. Samtidig har de et samarbeid på tvers med de andre kunstskolene om overordnede læringsutbyttebeskrivelser. En begrunnelse for ikke å ha fagråd er at de utdanner kunstnere, som ordinært er selvstendige, uten ansatte, og at det ikke er enkelt å finne arbeidsgiverrepresentanter for et avtakende arbeidsliv. Praksisen med å ha lærere ansatt i maksimalt

50 prosent stilling og som kombinerer denne med å være utøvende kunstnere eller ha andre funksjoner innenfor kunstfeltet gjør det på mange måter meningsfullt at lærerrådet blir et fullverdig fagråd med representanter for kunstfeltet.

Selv om kunstscolen skiller seg ut ved sin særegne måte å bruke lærerne på for å gjøre utdanningen yrkesrelevant, ser man at de fleste skoler har innslag av det samme. De har lærere som ikke bare er oppdaterte på utviklingen i fagområdet, men som er en del av det. Denne måten å gjøre utdanningen yrkesrelevant bygger på en lang tradisjon innen yrkesopplæringen (Haga og Michelsen, 1993).

På den ene av de kreative utdanningene, make-up artist, vektlegges det at lærerne har til dels store oppdrag i bransjen ved siden av lærerjobben og på den måten øker arbeidslivsrelevansen. På samme måte som kunstscolen trekker de studenter med på eksterne prosjekter slik at disse kommer tett på det arbeids- og yrkeslivet utdanningen retter seg mot. Også innenfor grafisk design la man vekt på egen kontakt med bransjen, blant annet gjennom drøftinger av faglige problemstillinger i forbindelse med veiledning av studentene i eksterne prosjekter. Innenfor noen tekniske utdanninger var det lærere som hadde prosjekter i bransjen ved siden av fagskolejobben.

I de økonomisk-administrative utdanningene hadde man timelærere som ellers jobbet i samme fagområde i bedriftene sine, og i logistikkutdanningen var det snakk om deltidstillinger i både skole og bedrift.

Innenfor anlegg og IT, men også ved andre utdanninger, ble det vektlagt å ha gjesteforelesere som kunne bidra med relevant kunnskap fra sine posisjoner i bransjen. Erfaringsmessig krever det å organisere gjesteforelesere en stor innsats og mye organisering fra skolens side, så det kan være utfordrende å holde kontinuiteten på dette.

Lærere i slike delte stillinger blir både en ressurs inn i skolens arbeid med å gjøre studieplanene mest mulig arbeidsrelevante, samtidig som undervisningen blir svært oppdatert i forhold til den virkeligheten studentene forbereder seg på å møte.

3.2 Hva påvirker samarbeidsformene?

3.2.1 Fagområdene

Et av utgangspunktene for studien var at vi forventet å finne at de fagskoleutdanningene som bygger videre på fagbrev vil ha en stor fordel når de skal knytte forbindelser til arbeidslivet. De kan basere samarbeidet på bransjer og bedrifter med lang tradisjon med å benytte enten fagarbeidere eller fagskolekandidater, eller begge deler.

Samtidig forventet vi å finne at fagskoleutdanninger rettet mot det vi har karakterisert som mer liberale og mindre strukturerte deler av arbeidsmarkedet, primært de kreative og de økonomisk-administrative utdanningene, mangler den fordelene de tekniske har. De må i stedet utvikle andre typer relasjoner til arbeidslivet, med utgangspunkt i enkeltbedrifter. I hvilken grad ser dette ut til å stemme for de områdene vi har sett på?

Teknisk fagskoletradisjonen

Vi har sett på to fagskoleutdanninger som tradisjonelt er videreutdanninger på fagbrev. Disse har valgt veldig ulike tilnærminger til organisering av formelle fagråd. Den ene utdanningen har et bredt fagråd med mange bedriftsrepresentanter. Flere av dem kommer fra sentrale bedrifter i regionen og ser ut til å ha tilknytning til de dominerende organisasjonene i bransjen, hvorav minst en omtales som representant for en av disse. Utdanningen er rettet mot en bransje hvor fag- og yrkesopplæring har en sterk posisjon, og hvor fagskoleutdanning som videreutdanning oppfattes som svært relevant og er etterspurt. Utdanningen har rullet og gått i mange år, med utgangspunkt i en plan fastsatt av det nasjonale fagrådet. Det lokale fagrådet ser ut til å ha en bred forankring i bransjen, og de blir systematisk involvert i drøfting av studieplanen, og også i diskusjoner om utdanningstilbudene og deres form.

Den andre utdanningen har også sitt utspring i en plan vedtatt av det nasjonale fagrådet. Utdanningen har et eget fagråd, som her organiseres litt ad hoc, ved at det samler de bedriftene som møter på fagdagen på skolen, og ber om innspill til studieplanen. Ettersom de nasjonale reguleringene på området er sterke, gjøres det som regel ikke store endringer i studieplanen. Skolen ser for øvrig ut til å ha bred kontakt med bransjen, særlig gjennom å være representert i styret for lokalavdelingen av bransjeforeningen, som organiserer mange av bedriftene som er aktuelle avtakere av fagskolekandidater.

Ved fagskolene disse hører til, ser vi at introduksjonen av modulbaserte utdanninger, finansiert gjennom partsstyrte bransjeprogram, har bidratt til å bringe partsorganisasjonene, der man har slike, tettere på fagskoleutdanningene, særlig i de tekniske fagene. Ettersom disse retter seg mot ansatte innenfor bestemte fagområder, er rekrutteringsbasen veldig klart definert. Slik sett forsterker de et eksisterende trekk og en styrke ved de tekniske utdanningene, nemlig at de rekrutterer fagarbeidere til videreutdanning i de områdene de allerede er ansatt. Overgang fra de tekniske utdanningene til arbeid var i liten grad et tema i intervjuene, fordi det ikke ble ansett å være noen utfordring.

Vår arbeidshypotese om at de tekniske fagene har et bedre utgangspunkt for samarbeid med arbeidslivet enn de øvrige kan sies å ha blitt styrket. Det betyr mest at de har et bredere repertoar å spille på, ikke at de nødvendigvis utnytter

denne fordelten på samme måten. De har for eksempel valgt henholdsvis å legge vekt på et formelt og forpliktende fagrådssamarbeid, og et mer uformelt og ad hoc-preget fagrådssamarbeid. Samtidig er det viktig også å oppsummere at fagskolenes samarbeid med arbeidslivet på lokalt fagrådssnivå, også i de tekniske utdanningene foreløpig ser ut til å være med enkeltbedrifter, selv om mange av disse har tilknytning til viktige bransjeorganisasjoner.

De kreative utdanningene

Hvis de tekniske fagskoleutdanningene utgjør ett ytterpunkt med en nesten sømløs overgang til arbeid etter fagskoleutdanning, så representerer de kreative fagene et motsatt ytterpunkt. De er grunnutdanninger og retter seg mot lite organiserte arbeidsmarkeder, hvor overgangen til yrkesfeltet som regel er en komplisert og tidkrevende prosess hvor mange skalles av. Innenfor dette området så vi på tre ulike utdanninger, alle hovedsakelig finansierte gjennom studieavgifter. Bare kunstutdanningen er delvis offentlig finansiert.

Hvordan samarbeider disse med arbeidslivet? Det første som er felles er at ingen legger avgjørende vekt på betydningen av fagråd. Kunstscolen har ikke fagråd, men benytter i stedet lærerrådet som organ for å sikre at utdanningen er yrkesrelevant og oppdatert i forhold til feltet. Lærerrådet består av deltidsansatte lærere med tilknytning til og med en bred kontaktflate mot kunstfeltet. En av de kreative utdanningene har et strukturert fagsrådssamarbeid med representanter fra de tre ulike hovedområdene for faget, mens den siste har et mer ad hoc-preget fagråd med en representant fra arbeidslivet siste året.

I alle de tre utdanningene fremheves imidlertid andre kontakter med arbeidslivet som viktigere for at utdanningen skal være arbeidslivsrelevant. I to av de tre utdanningene representeres denne kontakten med feltet i stor grad av lærere som i tillegg til jobben ved skolen, også arbeider aktivt i sine yrkesfelt. Det gjør at de i stor grad er faglig oppdaterte, samtidig som de også vektlegger den kontakten studentene får med arbeidslivet gjennom å bli koplet til lærernes nettverk i dette. Samarbeidsformen er ikke tilfeldig, men må forstås ut fra disse utdanningenes felles preg, nemlig at de utdanner til kreative områder som det er svært krevende for fagskolekandidatene å komme inn i, om de i det hele tatt lykkes. Felles for de tre områdene er at de rekrutterer studenter, ofte med liten bakgrunn i feltet, men som har et sterkt ønske om å utvikle seg og lykkes i å etablere seg som kreative utøvere eller kunstnere.

Det er også et trekk ved de kreative fagene at mange kandidater fortsetter å utdanne seg etter å ha fullført fagskoleutdanningen. Dette må forstås som en del av prosessen med å utvikle seg faglig for slik å øke mulighetene til å kunne leve av faget sitt. Verken skolene eller utdanningene synes dette er problematisk i forhold til fagskolens samfunnsmandat om å utdanne kandidater som kan gå direkte ut i

jobb. I stedet ses det som et fornuftig valg i en prosess som må ta tid. Det vises til at det også er mange kandidater som går andre veien, fra høyskole- eller universitetsutdanning til fagskoleutdanning, også de med begrunnelsen at de vil utvikle seg videre i faget sitt. At ikke alle lykkes i sin drøm om å kunne etablere seg i faget sitt, betyr heller ikke at utdanningen må ses som bortkastet. Det finnes mange jobber og områder av arbeidslivet hvor det de har lært kommer til nytte. Det er heller ikke så godt å si på forhånd hvem som vil lykkes, verken for skolen eller studenten selv.

Vår arbeidshypotese om at de kreative utdanningene hadde et svakere utgangspunkt for å samarbeide med arbeidslivet, finner støtte i den betydning at disse utdanningene i liten grad kan forholde seg til organisasjoner i arbeidslivet og derfor må satse på kontakt med enkeltbedrifter. Imidlertid har de kreative utdanningene i stor grad satset på å kompensere denne ulempen med langt tettere kontakt med yrkesfeltet gjennom studiet enn de fleste andre fagskoleutdanninger. I tillegg har en av de tre utdanningene et bredt og systematisk samarbeid gjennom bransjeråd.

Tradisjonen i de økonomisk-administrative utdanningene

Økonomiske og administrative utdanninger representerer hovedsakelig grunnutdanninger og er rettet mot studenter som ønsker seg inn i et relativt liberalt og uorganisert arbeidsfelt. Vår forventning var at de nettopp ut fra manglende strukturer og organisasjoner å støtte seg på, ville måtte søke samarbeid med enkeltbedrifter.

De to klassiske økonomisk-administrative utdanningene vi har sett på, retter seg mot studenter som vil skaffe seg en kort, yrkesrettet grunnutdanning for å få jobb som regnskapsmedarbeider eller regnskapskonsulent. Begge utdanningene er finansiert med studieavgifter, den ene er nettbasert, mens den andre er stedbaseret. Begge utdanningene har fagråd. I den ene utdanningen er dette formelt og strukturert, men ettersom utdanningen er nettbasert er det en svak forbindelse mellom bedriftene som er representert i fagrådet og kandidatenes geografiske arbeidsmarked. I den andre praktiseres fagrådet i dag som en-til-en kontakt mellom fagskolen og enkeltrepresentanter fra ulike bedrifter. Utdanningen ligger i en mellomstorby, og har en lang historie som regnskapsutdanning. Den har etablert et nettverk av lokale bedrifter, gjerne små regnskapsbyråer, som gjennom årene har rekruttert mange fagskolekandidater. Ledere fra noen av disse underviser på timebasis i fagskoleutdanningen, noe som må antas å bidra til heving av arbeidslivsrelevansen til utdanningen.

Kandidatene fra fagskolene konkurrerer i et arbeidsmarked med et stort tilbud av bachelorutdannede økonomer. Disse har et fortrinn fremfor fagskoleutdanningene ved at de kan søke autorisasjon som regnskapsførere, et skille som bidrar til å avgrense arbeidsmarkedet for de som kun har fagskoleutdanning. En

betydelig andel av fagskolestudentene har innvandrerbakgrunn, noe skolene har erfart kan gjøre overgangen til arbeidsmarkedet noe tyngre. Dette finner også en viss støtte i kandidatundersøkelsen. Mange studenter tar også utdanningen som omskolering.

Antakelsen om at de økonomisk-administrative utdanningene har et vanskeligere utgangspunkt enn de tekniske utdanningene når de skal etablere samarbeid med arbeidslivet, blir på mange måter underbygd i disse casene. Manglende strukturer i arbeidslivet å støtte seg på gjør det mer krevende å finne bedrifter å samarbeide med, som kjenner til og rekrutterer fra fagskolen. I en av utdanningene vi så på hadde man likevel over tid klart å etablere et lokalt nettverk av regnskapsbedrifter.

IT-utdanningene

Fagskoleutdanningene innenfor IT er kategorisert som tekniske utdanninger, men retter seg mot et lite organisert og liberalt arbeidsmarked, og har dermed en posisjon som ligner mer på de økonomiske og administrative utdanningene. Det har vært forsøkt å bygge fagopplæring innenfor fagområdet, men fagene har foreløpig i liten grad slått rot.

Fagområdet har også noen særegne trekk ved at dette er kompetanse det er behov for i nær sagt alle bransjer og virksomheter, samtidig som det finnes store, spesialiserte IT-virksomheter. Det betyr at IT-kompetanse favner svært bredt, og hvor en må forstå yrkesfeltet som bredere og mer sammensatt enn i de fleste andre tekniske utdanninger.

De to utdanningene vi har sett på har faglig sett mange likhetstrekk, men har samtidig valgt helt ulike strategier i sitt samarbeid med arbeidslivet. Den ene IT-utdanningen ligger i en offentlig fagskole. Denne utdanningen har valgt å etablere et bredt og formelt fagråd etter modell fra de tekniske fagskoleutdanningene ved skolen og følger planen som det nasjonale fagrådet har utformet. De har videre valgt å etablere utdanningen som en videreutdanning med fagbrev som opptakskrav, til tross for at dette begrenser søkermassen.

Den andre IT-utdanningen er knyttet til en privat fagskole med lang erfaring innen fagfeltet. Utdanningen har et fagråd, men det er relativt løst organisert, med utskifting fra det ene møtet til det andre. Her er kontakten med arbeidslivet og næringen hovedsakelig basert på samarbeid med enkeltbedrifter i IT-bransjen, samtidig som skolen for en utdanning deltar i et samarbeid med en næringsklynge om bransjerettet IT-utdanning. Selv om skolen er representert i rådsstrukturen rundt fagskolene, har de valgt å ikke følge den nasjonale planen for denne IT-utdanningen. Samtidig er skolen opptatt av etter hvert å bygge ut og formalisere sin kontakt med arbeidslivet. Den siste skolen har etablert utdanningen som en grunnutdanning, og tar inn studenter med variert bakgrunn, alt fra generell

studiekompetanse til realkompetanse. De har et studenttall som er svært mye høyere enn det den offentlige IT-utdanningen har, til tross for høye studentavgifter.

De to utdanningenes svært ulike måter å tilnærme seg arbeidslivet på illustrerer at utdanningene innenfor IT-feltet har et betydelig handlingsrom, men også ulike forutsetninger, når de skal velge samarbeidsform

3.2.2 Skolene

Lite tyder på at en overordnet og uttalt politikk for samarbeid fra skolenes side er veldig førende for det operative samarbeidet knyttet til hver enkelt utdanning. De fleste fagskolene har organisatoriske føringer. Det kan være formelle rammer eller krav til fagrådsmøtenes hyppighet, eventuelt generelle føringer for hva fagrådene skal diskutere. Det er nærliggende å se dette i lys av kravene den enkelte fagskole må tilfredsstille i forhold til godkjennings- og tilsynsmyndighetene. Men ettersom disse ikke er endret vesentlig de senere år, kan utviklingen kanskje heller ses som uttrykk for en form for normativt trykk innad i fagskolesektoren i retning av tett samarbeid med arbeidslivet. Det finnes ikke direkte resultatstyring av krav til samarbeid med arbeidslivet. At det er en generell oppfordring innad i skolene til både formelt og uformelt samarbeid, og hvordan denne blir formulert, vil antageligvis kunne bidra til enkelte felleskulturelle trekk, men det har ikke vært lett å isolere slike.

Datamaterialet vårt gir likevel grunnlag for noen kvalitative vurderinger av spørsmålet om skolens betydning, særlig ved skoler der vi har sett på flere utdanninger og kan sammenligne.

Ved en av skolene har vi sett på tre ulike utdanninger. Denne startet som en teknisk fagskole, men har etter hvert fått etablert mange utdanninger med tilknytning også til andre fagområder. Skolen har en klar politikk for formelle fagråd og tett samarbeid med arbeidslivet, både enkeltbedrifter og organisasjoner i regionen, men gir ikke inntrykk av at dette styres hardt fra skolens sentralt. Vi så på en tradisjonell teknisk utdanning, en innen IT og den siste innen logistikk, som er en lederutdanning, dvs. tilhører den økonomisk-administrative kategorien. Til tross for at bare én av disse kommer fra teknisk fagskoletradisjonen, ser vi at de to andre organiserer samarbeidet med arbeidslivet mye på samme måten som de tekniske utdanningene, med brede, formelle fagråd. De har fått tilslutning fra arbeidslivsrepresentantene på studieplaner med samme struktur som de tekniske, blant annet med redskapsfag som første del. De trekker med representanter fra både bransjeorganisasjoner og fagforeninger i arbeidsgrupper som drøfter behovet for nye utdanninger, ikke minst modulbaserte. Logistikk har ingen fagbrevtradisjon, men rekrutterer mange studenter med erfaring fra logistikkområdet i sine bedrifter. IT-bransjen har heller ingen fagbrevtradisjon, men i motsetning til de andre

fagskolene med IT-utdanning, som ikke ønsker å snevre inn rekrutteringsgrunnlaget med å stille krav om fagbrev, har IT utdanningen stilt nettopp det opptakskravet. De kan således sies å være påvirket av den tekniske fagskoletradisjonen ved skolen. Dette kan vel så gjerne ses som et eksempel på isomorfi, dvs. at utdanningene forsøker å etterligne den modellen de oppfatter skal være den rådende i fagskolesektoren, som at det er et eksempel på homogenisering gjennom styring fra skolen sentralt. Skolen får imidlertid også god drahjelp av strukturer som ligger utenfor den selv, ikke minst en sterk industrikultur i regionen med lange tradisjoner for bedrifts- og bransjesamarbeid. Dette ser ut til å smitte over også på nye fagområder.

To av skolene vi har sett på, har i stor grad har bygget seg opp ved hjelp av fusjoner og oppkjøp. Det har bidratt til at de har en stor spredning i utdanningsområder, som, med noen unntak, har det til felles at de ikke kommer fra tradisjonen med teknisk fagskole og videreutdanning på fagbrev, men i stedet er grunnutdanninger som rekrutterer studenter med ulik bakgrunn. Særlig den største av disse to skolene har en uttalt politikk for å utvikle de utdanningsområdene som ikke har tradisjon for videreutdanning på fagbrev, gjennom tettere kontakt med arbeidslivet og arbeidslivets organisasjoner, blant annet styrerepresentasjon fra disse. De har en politikk for samarbeid med arbeidslivet blant annet gjennom fagråd for hver utdanning. Vi finner likevel store sprik i hvordan enkeltutdanningene i de to skolene organiserer sitt samarbeid med arbeidslivet, både gjennom fagråd og på andre måter, som mer ser ut til å bære preg av historiske særegenheter ved fagområdene enn skolens politikk.

Sammenligningen av de to IT-utdanningene (se 3.4.3) er også et eksempel på at skole, eller i hvert fall skolekontekst, ser ut til å ha en betydning for at utdanningene har valgt vidt forskjellige samarbeidsformer med arbeidslivet.

3.3 Sammenhengen mellom samarbeidsformer og overgangen til relevant jobb

Kandidatundersøkelsen for fagskoleutdanning og registerdata viser veldig klare ulikheter i profil mellom de ulike utdanningskategoriene vi har sett på, i hvordan overgangen til relevant jobb er i etterkant av fagskoleutdanningen. Hva kan den kvalitative undersøkelsen av fagskolenes samarbeid med arbeidslivet si oss om sammenhenger?

Teknisk fagskole-tradisjonen

I de tekniske utdanningene vi har sett på, finner vi ganske ulike samarbeidsformer mellom de to. Ved begge de to skolene opplyses det at det ikke er vanskelig for kandidatene å få jobb i etterkant. Kandidatundersøkelsen har ikke tall på

skolenivå, og de ville uansett bli for små i de fleste tilfeller til at vi kunne analysere på grunnlag av dem. Skolenes egne vurderinger passer imidlertid godt med kandidatundersøkelsen som viser at 95 prosent fra fagskoleutdanning i bygg og anlegg har jobb et år etter at de fullførte utdanningen. 93 prosent av disse jobbet da innen utdanningens fagfelt.

Selv om samarbeidsformene ved de to utdanningene synes relativt ulike, ser de begge ut til å få god støtte av de strukturelle forhold vi har beskrevet for de tekniske utdanningene. Disse bidrar også til at begge skolene, uavhengig av samarbeidsform, har en bred kontaktflate i forhold til det arbeidslivet de rekrutterer til, og ikke minst også til organisasjonene på feltet. Ved begge skoler ser utdanningene ut til å nyte stor fordel av at de er videreutdanninger på fagbrev, og kandidatene derfra er etterspurte i bestemte og lett identifiserbare deler av arbeidslivet, om de ikke allerede var ansatt i samme bedrift før utdanningen. Begrensingene ser mer ut til å ligge i antall studenter utdanningene rekrutterer, snarere enn etterspørse-len etter fagskolekandidater i arbeidslivet.

De kreative utdanningene

Kandidatundersøkelsen viste en både en lavere og en tregere overgang til arbeidslivet etter endt fagskoleutdanning for de ulike kreative utdanningstypene, aller lavest for kunstfagene. I hvilken grad finner vi forklaringer på dette i ulike samarbeidsformer? De undersøkte kreative utdanningenes samarbeid med arbeidslivet har noen felles trekk, men også store ulikheter. De har tre ulike tilnærminger til det formelle fagrådssamarbeidet om utdanningene, fra formelt samarbeid med et bredt fagråd, via et smalt ad hoc-preget samarbeid, til det å ikke ha fagråd.

Hvis vi ser på kunstutdanningene særskilt er bare 8 prosent i jobb ett år etter utdanningen, mens det store flertallet er i videre utdanning. Kunstscolen har be-kreftet at tallene er ganske representative også for deres utdanning. Skolen har valgt en alternativ løsning til å ha fagråd som virker gjennomtenkt. Samarbeidet med kunstfeltet ser absolutt ikke ut til å være dårlig og kan neppe forklare den langsomme overgangen til yrkesfeltet. I stedet har kunstskolene en så særegen strukturell situasjon, med hensyn til den krevende og langvarige prosessen det er å komme inn i yrket, som gjør at dette fremstår som den viktige forklaringen på de lave overgangstallene. Når nåløyet er så smalt for de som kommer ut fra fagskole, er også det å velge å utdanne seg videre et nærliggende alternativ.

De to andre kreative utdanningene har også valgt ulike samarbeidsformer. Begge retter seg mot lett identifiserbare bransjer som imidlertid er svakt organi-sert, men de strukturelle betingelsene ser ellers ut til å være litt ulike. Den ene utdanningen har ingen konkurrerende utdanninger i høyere utdanning, mens kan-didatene fra den andre må konkurrere med blant annet bachelorkandidater på samme felt om jobbene.

Ingen av utdanningene har egne, pålitelige tall for overgangen til arbeidsmarkedet, men begge opplyser at overgangen til tider kan være vanskelig og at langt fra alle lykkes. Tall fra kandidatundersøkelsen finnes ikke på akkurat disse utdanningstypene, men om en ser på litt bredere kategorier, er det rundt halvparten som er i relevant jobb et år etter fullført utdanning.

For de kreative fagene ser vi at samarbeidsformene med arbeidslivet er ganske ulike, selv om utdanningene har til felles at de legger mest vekt på tett kontakt med arbeidslivet underveis i utdanningen, og at dette i seg selv bidrar mye til arbeidslivsrelevansen. Den svært lave og langsomme overgangen til yrkesfeltet i dette området ser ut til hovedsakelig å måtte forklares med en svært trang inngangsport. Samarbeid med arbeidslivet handler trolig mer om at utdanningene skal være yrkesrelevante og av høy kvalitet, enn at de kan utvide andelen som lykkes i å etablere seg i yrkesfeltet.

De økonomisk-administrative utdanningene

Kandidatene fra de økonomisk-administrative utdanningene har en betydelig svakere overgang til arbeidsmarkedet enn de tekniske utdanningene, men likevel bedre enn de kreative utdanningene. For de utdanningene vi har sett på her, har vi tall for utdanningstypen lønn og regnskap. Den viser at rundt tre av fire er sys-selsatt et drøyt år etter at de var ferdig utdannet, men bare to av tre av disse var i jobb i fagområdet. Det betyr at under halvparten av de som ble utdannet fikk jobb i fagområdet i denne perioden. Mange av de som tar denne utdanningen gjør dette som omskolering. I tillegg er innvandrerandelen høyere enn i de andre fagområdene. Utdanningene er korte og kandidatene konkurrerer om jobber i et felt hvor det utdannes svært mange med bachelor-grad. I de påpekte forholdene ligger det viktige strukturelle forklaringer på hvorfor overgangen til arbeidslivet er vanskeligere enn i de tekniske utdanningene med videreutdanning på fagbrev.

Ut fra de casene vi har sett på er samarbeidet med arbeidslivet i mindre grad preget av et samarbeid med bransjen, og har mer karakter av en kunnskapsinnhenting fra enkeltbedrifter for å sjekke at utdanningen er mest mulig oppdatert. Dette må igjen ses i sammenheng med den svake organiseringen av bransjen. Som grunnutdanning hvor oppgaven er å få kandidatene inn i arbeidslivet eller et nytt område av arbeidslivet, og hvor de ikke kan basere seg på bedrifter som i samme grad er fortrolige med kandidatenes fagbakgrunn og utdanning, vil man måtte forvente svakere overganger enn i de tekniske.

For de to utdanningene vi så på, var inntrykket at strukturer rundt utdanningene var opphav til større ulikheter i overgang til arbeidslivet enn hvordan det formelle samarbeidet med arbeidslivet var organisert. Den ene utdanningen har lyktes i å etablere et lokalt nettverk mot lokale bedrifter som har lang erfaring med og ansetter fagskolekandidater. I den andre, en kort, nettbasert utdanning, kan

man ikke på samme måten bygge lokale nettverk med bedrifter der kandidatene bor. Vi har imidlertid ikke tall på skolenivå som kan underbygge våre antakelser om ulikheter i resultat.

IT-utdanningene

Mens overgangen til relevant jobb et år etter utdanningen for de tekniske fagene gjerne ligger over 90 prosent, er det for IT ikke mer enn 60 prosent som har fått relevant jobb et drøyt år etter at utdanningen er gjennomført. Dette er et overgangsmønster som ligner det vi finner innenfor de økonomisk-administrative utdanningene. IT-utdanningene har da også klare likhetstrekk med disse ved de retter seg mot mer liberale, uorganiserte områder i arbeidslivet

Kandidatundersøkelsen forteller oss at mens nesten alle kandidatene i de tradisjonelle tekniske utdanningene har arbeidserfaring fra fagområdet fra tidligere, gjelder dette bare rundt 25 prosent av IT-kandidatene. Det vil inkludere både de med fagbrevbakgrunn og de som tas opp på realkompetanse. Tilknytningen til arbeidslivet før utdanningen vil normalt gjøre overgangen veldig mye enklere for studentene.

Hvilken betydning kan ulike samarbeidsformer med arbeidslivet ha? Våre caser er her veldig ulike. Den ene IT-utdanningen har lagt seg tett opp til teknisk fagskoletradisjonen, med en videreutdanningsmodell på fagbrev innen IT-relaterte fag og et bredt, formelt samarbeid med bedrifter innen IT i regionen. Denne utdanningen rapporterer generelt at kandidatene får jobb, også fordi mange har en tilknytning til bedrifter allerede før utdanningen.

Den private IT-utdanningen ligger tettere på modellen i regnskapsutdanningene med strategisk innhenting av synspunkter fra enkeltbedrifter på hva utdanningsplanen bør ha med. De har en fagrådsmodell som i stor grad benyttes på samme måten. De stiller ikke krav om fagbrev, fordi de ønsker å rekruttere bredere, og tar opp mange med realkompetanse. Her kan det også finnes seg studenter med tilknytning til arbeidslivet og/eller realkompetanse innen IT. Ifølge skolen anslås det at andelen som får jobb i etterkant av utdanningen er rundt 80 prosent, men heller ikke her har fått vi gode tall.

En annen viktig forskjell, som trolig kan spores tilbake til de ulike rekrutteringsprofilene, ligger i at den private IT-utdanningen har nesten ti ganger flere studenter (655) enn IT-utdanningen på den offentlige fagskolen (70).⁴⁹ Mye av veksten i IT har kommet etter siste kandidatundersøkelse. Tallene for overgang til arbeidslivet kan derfor ha endret seg.

---

⁴⁹ Tall hentet fra DBH fagskolestatistikk mars 2024

3.4 Avslutning og konklusjoner

Et sentralt utgangspunkt for dette arbeidet har vært å forstå hvordan fagskolene samarbeider med arbeidslivet, samt i hvilken grad og hvordan dette påvirker arbeidslivsrelevansen av fagskoleutdanningene.

Mye samarbeid – fagråd som bransjenorm

Vi finner at fagskolene har mye samarbeid med arbeidslivet, og at bedriftene vi har intervjuet er svært positive til samarbeid med fagskolene, som de ofte opplever som enklere å forholde seg til enn universiteter og høyskoler.

Det varierer imidlertid mye hvordan dette samarbeidet tar form. Fagråd for samarbeid med arbeidslivet ser ut til å være så vanlig at det kan karakteriseres som en form for bransjestandard i fagskolesektoren. Ettersom dette ikke er noe myndighetskrav, kan det mer forstås som resultat av et normativt trykk, dvs. hvor institusjonene graviterer mot en felles standard som de opplever som særlig viktig. Bak betegnelsen fagråd er det imidlertid store variasjoner med hensyn til organisering, fra de veldig strukturerte og forpliktende rådene, til råd som er veldig løst organisert. En annen samarbeidsform som ser ut til å være viktig er å ansette lærere som samtidig jobber i fagfeltet, en velkjent måte å øke arbeidslivsrelevansen i utdanningen på.

Fagområdene har ulike utgangspunkt

Hva er det så som avgjør hvilke samarbeidsformer som velges? Her er det ikke noe enkelt svar, som for eksempel fagområde eller skole, selv om begge kan ha betydning. Fremfor å snakke om enkeltfaktorerens forklaringskraft, vil det være mer presist å si at ulike typer fagskoleutdanninger har ulike repertoarer å benytte seg av når de skal samarbeide med arbeidslivet. Den største ulikheten i slike repertoarer ser ut til å gå mellom videreutdanninger og grunnutdanninger, og dermed også mellom de ulike utdanningskategoriene vi her har studert. Innad i den enkelte utdanningskategori ser vi at ulike strukturelle forhold skaper litt ulike muligheter og begrensninger. Det kan være geografisk plassering, karakteristika ved bransjeområdet, eller det kan være utdanningens størrelse og konkurransesituasjonen i arbeidsmarkedet.

De utdanningene som tilhører teknisk fagskole-tradisjonen har store strukturelle fortrinn ettersom de retter seg mot et arbeidsliv med en lang, kollektiv fagopplæringstradisjon, hvor fagskolenes oppgave er å tilby videreutdanning på disse utdanningene, som er relativt fastlagt gjennom nasjonale planer og gjerne også anerkjent i bransjene. Skolene rekrutterer i stor grad sine studenter fra bestemte bransjer, hvor de også finner naturlige samarbeidspartnere i bedriftene, ofte direkte eller indirekte knyttet til sentrale bransjeorganisasjoner. Gjennom de

partsstyrte bransjeprogrammene har de tekniske utdanningene fått viktig drahjelp til å utvikle samarbeidet videre. Samtidig som de har et stort repertoar for samarbeid, er det store variasjoner i hvordan utdanningene benytter seg av dette.

De kreative fagene retter seg også mot relativt klart avgrensede områder av arbeidslivet. Disse er preget av at de ikke i særlig grad er strukturert av organisasjoner, men også at det er forbundet med en lang og komplisert prosess å entre disse arbeidsmarkedene, enten som selvstendig eller knyttet til institusjoner. Samarbeidsformene som skolene har utviklet er preget av nettopp disse særegenhetene og er ofte kjennetegnet av tett kontakt med yrkesfeltet underveis i utdanningen.

De økonomisk-administrative utdanningene og IT-utdanningene er rettet mot liberale arbeidsmarkeder uten de organiserte støttepunktene eller fagkategoriene man finner i de tekniske utdanningene. Utdanningene retter seg også i varierende grad mot avgrensede bransjeområder. Skolene samarbeider med enkeltbedrifter for å gjøre utdanningene yrkesrelevante. Også her varierer imidlertid vilkårene for samarbeid og nettverk, både geografisk og knyttet til spesielle områder eller bransjesegmenter. Det samme gjelder samarbeidsstrategiene skolene velger, som kan være smale og trygge, eller bredere og mer risikofylte.

Lærere i delte stillinger

Lærere som kombinerer undervisningsstillingen med å arbeide innenfor fagfeltet ser ut til å være utbredt i fagskolene. I vår undersøkelse var dette særlig vanlig innenfor kreative utdanninger, men fantes også i ulikt omfang i de øvrige fagområdene. Lærere i delte stillinger blir både en ressurs inn i skolens arbeid med å gjøre studieplanene mest mulig arbeidsrelevante, samtidig som undervisningen blir svært oppdatert i forhold til den virkeligheten studentene forbereder seg på å møte.

Alle skolene prioriterer samarbeid med arbeidslivet

Ikke bare utdanningene, men også skolenes ledelse, ser ut til å gravitere i retning en større vektlegging av samarbeid med arbeidslivet. Det vi særlig har lagt merke til er at de private skolene, som i stor grad har grunnutdanninger rettet mot liberale arbeidsmarkeder, ser ut til å lære av de offentlige fagskolene som har en lengre tradisjon for samarbeid med organiserte deler av arbeidsmarkedet. Dette er også noe de uttrykker selv. At skolenes politikk kan ha betydning for samarbeid med arbeidslivet er svært trolig, men også denne spiller sammen med og er begrenset av mer strukturelle forhold.

Betydningen av samarbeid større for innhold

Det er altså et overordnet funn at det foregår et utstrakt samarbeid mellom fagskolene og arbeidslivet. Samtidig er det - i lys av politiske forventninger og ambisjoner om hva et slikt samarbeid skal føre til - verdt å dvele ved hvilke effekter dette kan ha. Når det gjelder arbeidslivsrelevans forstått som andelen kandidater som går over i relevant jobb, finner vi generelt liten sammenheng mellom denne og det samarbeidet den enkelte utdanning eller fagskole har med arbeidslivet. Hvorfor og hvordan kandidater fra fagskoleutdanningene får seg jobb er i stedet primært knyttet til større strukturelle forhold, særlig hvorvidt utdanningene er videreutdanninger rettet mot arbeidsmarkeder strukturert av kollektive ordninger, eller grunnutdanninger rettet mot liberale eller kreative arbeidsmarkeder, og i mindre grad av godt eller dårlig samarbeid med arbeidslivet. Dette er strukturelle og institusjonelle forhold som er viktigere enn det enkelte skole-bedrift-samarbeid, og som strekker seg på tvers av både fagskoler, geografi og enkeltutdanninger. Dette betyr ikke at samarbeid med arbeidslivet ikke har betydning, men trolig har det større betydning for den innholdsmessige relevansen enn for andelen kandidater som går rett fra fagskole og ut i jobb. Innenfor flere fagområder er allerede andelen som går over i, eller allerede er i, jobb høy eller så høy en kan forvente. Da gir det lite mening å forvente at fagskolene gjennom økt samarbeid med arbeidslivet skal bidra til økt sysselsetting. Da kan det å heve kvaliteten og relevansen av utdanningene i arbeidslivet være viktigere, og ikke minst fordi dette på sikt kanskje også kan bidra til å øke rekrutteringen til utdanningene i de områdene det åpenbart er mangel på fagfolk.

Det er et gjennomgående trekk at både fagskolene og arbeidslivet opplever samarbeidet som viktig for å sikre nødvendige, ofte inkrementelle forbedringer i studieplanen. Da kan en minimumsvariant, kontakt med enkeltbedrifter om fagplanen, være tilstrekkelig. For flere fagskoler er dette samarbeidet avgjørende for å sikre forankringen til utdanningene, og mange er fornøyd med dette. De bredere og mer formaliserte fagrådene, som ofte også er mer representative, har et potensial for å også drøfte spørsmål som bransjenes utdannings- og rekrutteringsbehov, og skolenes rekrutteringsstrategier.

Innenfor grunnutdanningene er overgangen fra skole til arbeidsliv en større utfordring. I de kreative områdene legger skolene vekt på nettopp at de strukturelle forutsetningene gjør at overgangen må ta lengre tid, og at heller ikke alle vil lykkes. De oppfatter at dette ikke er noe skolene kan gjøre noe grunnleggende med, utover å tilby mest mulig relevante utdanninger og hjelpe studentene til å forstå særegenhetene ved sektoren og yrket de sikter seg inn på. Dette omfatter blant annet at de anstrenger seg for å gi studentene nærkontakt med yrkesfeltet underveis i studiet, noe som virker godt begrunnet. At mange studenter velger å ta flere utdanninger for å utvikle seg videre, oppfatter de som helt rasjonelt sett i lys av sektorens

særegenheter. Innenfor de økonomisk-administrative utdanningene vi har sett på legges det vekt på at det ofte er studenter som mangler relevant erfaring ønsker omskolering og eller er innvandrere som mangler språktrening, noe som kan gjøre overgangen til jobb vanskeligere. At mange av studentene i grunnutdanningene velger å utdanne seg videre etter fagskoleutdanningen, oppfatter ikke skolene og utdanningene som problematisk i forhold til fagskolens samfunnsmandat.

Forblir grunnutdanninger fordi grunnleggende fagopplæring mangler

Skolenes svar reflekterer den virkelighet de erfarer, og den har neppe endret seg mye siden det ble tatt noen politiske valg om hvordan en skulle forsøke å bygge en fagskolesektor i Norge (Høst og Tømte 2016). Denne ble bygget på modellen fra teknisk fagskole, men kom til å inkludere ikke bare fagområder der en kunne bygge på velfungerende fag- og yrkesutdanning, men også utdanninger rettet mot områder der yrkesopplæringen på videregående nivå sto såpass svakt at fagskoleutdanningene måtte få karakter av å være grunnutdanninger. At disse utdanningene, med noen få unntak, fortsatt har karakter av å være grunnutdanninger, selv om de gjerne er rettet mot litt eldre ungdommer, avspeiler først og fremst at de grunnleggende yrkesutdanningene på videregående nivå, ikke har klart å styrke sin posisjon vesentlig innenfor det vi kan kalle de liberale områdene av arbeidslivet på de 20 årene som har gått etter at den nye fagskoleordningen ble etablert. Dette gjelder også for de kreative fagene, selv om det her i større grad dreier seg om utdanninger og yrker som krever lang modning.

Referanser

- Alne, R., Vika, K. S. & Høst, H. (2023). Høy arbeidsmarkedsrelevans i fagskoleutdanningene: Kandidatundersøkelse for fagskoleutdannede i 2019 og 2020 (NIFU-rapport 2023:3). NIFU.
- Aspøy, T. M., Jensen, R. S., Lien, L. & Nyen, T. (2022). *Evaluering av treparts bransjeprogram for kompetanseutvikling* (Fafu-rapport 2022:1). Fafu.
- Deloitte (2022) *Evaluering av fagskolemeldingen. Andre delrapport - finansieringssystemet.*
- Deloitte (2023) *Evaluering av fagskolemeldingen. Sluttrapport.*
- DiMaggio, P. J. & Powell, W. W. (1983). The iron cage revisited: Institutional isomorphism and collective rationality in organizational fields. *American sociological review*, 48(2), 147-160.
- Flyvbjerg, B. (2010). Fem misforståelser om casestudiet. I S. Brinkmann og L. Tanggaard, (Red.) *Kvalitative metoder* (s. 463–487). Hans Reitzels Forlag.
- Goodlad, J. I. (1979). *Curriculum inquiry: The study of curriculum practice.* McGraw-Hill.
- Haga, T. og S. Michelsen (1993): *Fra fagmann til yrkespedagog? Om yrkesskolens undervisningsformer og lærernes yrkesbevissthet. AHS - gruppe for flerfaglig arbeidslivsforskning.* Universitetet i Bergen.
- Hall, P. A. and D. Soskice (2001) *Varieties of Capitalism: The Institutional Foundations of Comparative Advantage.* Oxford University Press.
- Heian, M. T. (2018). *Kunstnere i Norge. Ulikhet i inntekt, arbeid og holdninger.* Phd.-avhandling, Universitetet i Bergen.
- Høst, H. og C. Tømte (2016). *Styring og styrking av en fragmentert sektor. Evaluering av Nasjonalt fagskoleråd* (NIFU-rapport 2016:11). NIFU.
- Høst, H. (2017). «Eget behov for faglig fordypning». *Om fagskoleutdanning i helse og sosial* (NIFU-rapport 2017:25). NIFU.
- Høst, H., Skjelbred, S.-E. & Røsdal, T. (2018). *Hvordan er gjennomføringen i fagskoleutdanningene? En undersøkelse av særtrekk ved helsefag, kreative fag og tekniske fag* (NIFU-rapport 2018:21). NIFU.
- Høst, H. & Reegård, K. (2019). *Dimensjonering av videregående opplæring: Fylkeskommunenes politikk og prioriteringer* (NIFU-rapport 2019:23). NIFU.

- Høst, H., Lyby, L. & Schwach, V. (2019). *Fagskoleutdanningens kunnskapsbase* (NIFU-rapport 2019:22). NIFU.
- Høst, H., Aamodt, P. O., Hovdhaugen, E. & Lyby, L. (2019). *Styrt eller søkerstyrt? En undersøkelse av hvordan universiteter og høyskoler dimensjonerer sine studietilbud* (NIFU-rapport 2019:15). NIFU.
- Høst, H. and S. Michelsen (2021). The Norwegian vocational college: heterogenous aggregate of intermediate educations, or a parallel pillar to higher academic education? *Berufs- und Wirtschaftspädagogik Online* 2021
- Kompetansebehovsutvalget (2022). *Fremtidige kompetansebehov: Høyere yrkesfaglig utdanning for et arbeidsliv i endring*. Temarapport 1/2022.
- Mahoney, J., and K. Thelen (2010) "A Theory of Gradual Institutional Change." In Mahoney, J. and K. Thelen (Red.) *Explaining Institutional Change* (s. 1–37). Cambridge University Press.
- Mahoney, J. and K. Thelen (2015). *Advances in Comparative-Historical Analysis*. Cambridge University Press.
- Meld. St. 9 (2016–2017). *Fagfolk for fremtiden — Fagskoleutdanning*. Kunnskapsdepartementet.
<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-9-20162017/id2522412/>
- NOU 2014:14. *Fagskolen – et attraktivt utdanningsvalg*. Kunnskapsdepartementet.
<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2014-14/id2353524/>
- Skålholt, A., Madsen, A. Å., & Skjelbred, S. E. (2020). *Fagskoleutdannedes karriereveier: Funn fra en undersøkelse av personer uteksaminert med fagskoleutdanning i 2017 og 2018* (NIFU-rapport 2020:12). NIFU.
- Thelen, K. (2004). *How Institutions Evolve. The Political Economy of Skills in Germany, the United States, and Japan*. Cambridge University Press.

Tabelloversikt

Tabell 1.1: 2019- og 2020-kandidatenes hovedaktivitet oktober 2021, etter utdanningskategori, prosent (utvalg). Tall for 2017- og 2018-kullene i parentes.....	19
Tabell 1.2: Hovedaktivitet i oktober 2021 for 2019- og 2020-kandidater i tekniske utdanninger, etter utdanningstype, prosent (utvalg)	27
Tabell 1.3: Årsaker til å ikke jobbe innenfor samme fagområde som utdanningen for kandidater fra tekniske utdanninger, etter utdanningstype, prosent.....	28
Tabell 1.4: Vurdering av hvilket utdanningsnivå arbeidsoppgavene krever for tekniske fag, etter utdanningstype, prosent	29
Tabell 1.5: Hovedaktivitet i oktober 2021 for 2019- og 2020-kandidater i økonomisk-administrative utdanninger, etter utdanningstype, prosent (utvalg).....	30
Tabell 1.6: Andel yrkesaktive kandidater fra økonomisk-administrative utdanninger som etter endt utdanning jobber i fagområdet for utdanningen, prosent.....	31
Tabell 1.7: Årsaker til å ikke jobbe innenfor samme fagområde som utdanningen for kandidater fra økonomisk-administrative utdanninger, etter utdanningstype, prosent.....	31
Tabell 1.8: Hovedaktivitet i oktober 2021 for 2019- og 2020-kandidater i kreative utdanninger, etter utdanningstype, prosent (utvalg).....	33
Tabell 1.9: Andel yrkesaktive kandidater fra kreative utdanninger som etter endt utdanning jobber i fagområdet for utdanningen, prosent.....	34
Tabell 1.10: Årsaker til å ikke jobbe innenfor samme fagområde som utdanningen for kandidater fra kreative utdanninger, etter utdanningstype, prosent.....	34

Nordisk institutt for studier av
innovasjon, forskning og utdanning

Nordic institute for Studies in
Innovation, Research and Education

www.nifu.no